

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Genderová analýza postavení žen v Iráku

Vliv současného konfliktu na život iráckých žen

Bc. Klára Hyšková

Konzultant: PhDr. Blanka Knotková, PhD.

Praha 2007

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně, uvedla v ní všechny zdroje, s nimiž jsem pracovala, a v textu řádně vyznačila jejich použití.

V Praze dne 31.7.2007

.....
Klára Hyšková

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat PhDr. Blance Knotkové, PhD. za její odborné rady a podnětné připomínky, i za zájem a čas, který věnovala mé diplomové práci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BBC	- British Broadcasting Corporation
CEDAW	- Výbor OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen
CNN	- Cable News Network
CPA	- Provizorní koaliční správa
FAO	- Organizace OSN pro výživu a zemědělství
ILO	- Mezinárodní organizace práce
IPC	- Irácká ropná společnost
IRIN	- Integrated Regional Information Network (Informační portál OSN pro koordinaci humanitárních akcí)
KDP	- Kurdská demokratická strana
MADRE	- Mezinárodní organizace zaměřená na lidská práva žen
OFWI	- Organisation of Women`s Freedom in Iraq
OSN	- Organizace spojených národů
PUK	- Vlastenecká unie Kurdistánu
RB OSN	- Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
RRV	- Rada revolučního vedení
UNDP	- Rozvojový program OSN
UNESCO	- Organizace OSN pro vědu, výchovu a kulturu
UNFPA	- Populační fond OSN
UNHCR	- Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky
UNICEF	- Dětský fond OSN
UNIFEM	- Rozvojový fond OSN pro ženy
USAID	- Americká agentura pro mezinárodní rozvoj
WHO	- Světová zdravotnická organizace

OBSAH

Úvod.....	1
1. Válečný konflikt – feministický přístup k řešení konfliktů (Ženy a válka)	4
1.1 <i>Feminismus a diversita .....</i>	4
1.2 <i>Ženy a válka - vliv konfliktu na postavení žen.....</i>	6
2. Postavení iráckých žen před nástupem strany Baas k moci	14
3. Ženy pod vládou strany Baas a Saddáma Husajna	20
3.1 <i>70. léta 20. století – období ekonomického boomu a posílení práv žen.....</i>	25
3.2 <i>80. léta – válka s Íránem a její vliv na postavení žen .....</i>	30
3.3 <i>Válka v Perském zálivu, sankce OSN a jejich vliv na postavení žen .....</i>	36
3.4 <i>Zhodnocení situace .....</i>	41
4. Ženy a Irák po roce 2003 – naděje či nejistota?	45
4.1 <i>Americká invaze a její dopad na situaci iráckých žen .....</i>	51
4.2 <i>Ženy a post-konfliktní rekonstrukce.....</i>	58
4.3 <i>Zhodnocení situace .....</i>	61
5. Kurdské ženy	63
Závěr	69
Summary	74
Seznam literatury	75

Úvod

Ve své diplomové práci bych se chtěla věnovat tomu, jak válečné konflikty působí na postavení žen, jak ovlivňují jejich každodenní život a jakým specifickým problémům musí ženy během válek čelit. Každý den se dozvídáme ze stránek novin či z různých zpravodajství o tom, jak závažná je současná situace na Blízkém východě. Konflikt v Iráku, který začal v roce 2003, poznamenal životy tisíců lidí – vojáků i civilistů, mužů i žen. Ve své diplomové práci bych se chtěla zaměřit na to, jaký má tento konflikt dopad na každodenní život iráckých žen. Mým záměrem je porovnat situaci Iráčanek v této zemi před pádem Saddáмова režimu se stavem, který nastal po zahájení operace Irácká svoboda v roce 2003. Zaměřím se na to, zda došlo k zlepšení či naopak zhoršení statusu iráckých žen, na to jak ovlivnil válečný konflikt jejich životy.

I když již není problematika žen ve válečných konfliktech neznámým pojmem a dostává se jí v oboru mezinárodních vztahů v posledních letech stále větší pozornosti, nadále podle mého názoru nepatří mezi hlavní témata této oblasti. Přes nesporný posun v oblasti informovanosti o následcích válečných konfliktů na ženy, jsou ve středu pozornosti stále spíše vojenské, politické či strategické aspekty konfliktů. Zejména v České republice je tomuto tématu věnováno velice málo prostoru a z tohoto důvodu považuji zpracování výše uvedeného tématu za přínosné.

Důvodů, proč jsem zvolila oblast Blízkého východu, konkrétně Iráku, je několik. Blízký východ je v bezpečnostním ohledu velice nestabilní oblastí a to ať již kvůli náboženské (sektářské) či kulturní různorodosti, tak i díky politickým nebo územním sporům. Je to oblast s vysokou mírou vojenských konfliktů a Irák, v současnosti v důsledku zmíněné vojenské operace, je jedním z oněch klíčových válečných ohnisek. Tato země je však zajímavá také z pohledu genderu, neboť zejména v 70. letech a na počátku let 80. došlo k významnému zvýšení míry participace žen ve veřejném životě, tedy v období, kdy byla u moci strana Baas se Saddámem Husajnem v čele. I když důvody posílení statusu žen byly čistě pragmatické a v 90. letech došlo opět k jeho zhoršení, lze říci, že v prvních dvou dekádách vlády strany Baas můžeme pozorovat celkové zlepšení životní úrovně žen jakož i jejich postavení ve společnosti.

V minulém století, především v době, kdy měla v oboru mezinárodních vztahů velký vliv realistická východiska, se ženské otázce nevěnovala prakticky žádná pozornost. Změna nastala až s nástupem kritických teorií, zejména pak feminismu. Feministický přístup v mezinárodních vztazích významně přispěl k začlenění ženské

zkušenosti do této vědecké oblasti. Proto bych chtěla první kapitolu své diplomové práce v krátkosti věnovat feministickému přístupu v rámci oboru a rovněž i nastínit pohled na válečné konflikty z feministické, či lépe řečeno genderové, perspektivy. Oproti původnímu záměru postihnout samostatně historický a politický vývoj Iráku jsem se rozhodla začlenit tuto část do jednotlivých kapitol věnujících se postavení žen v daných obdobích. Než se zaměřím na klíčovou část své práce, ve stručnosti také zmíním, jaká byla situace iráckých žen v první polovině 20. století, tedy v době, kdy se k moci ještě nedostala strana Baas. Stať diplomové práce je složena celkem z pěti kapitol, přičemž stěžejní část tvoří kapitola třetí a čtvrtá. Za klíčový předěl volím americkou vojenskou operaci z roku 2003. Třetí kapitola, která je zaměřena na období vlády strany Baas a Saddáma Husajna, je oproti původnímu záměru členěna pouze podle časové linie. Toto rozdělení je užitečné, neboť umožňuje odhalit postupně se měnící společenské klima ve vztahu k postavení iráckých žen. Původně samostatnou kapitolu věnující se významu žen během post-konfliktní rekonstrukce jsem se rozhodla v rámci celkové provázanosti začlenit pod kapitolu čtvrtou, která zachycuje současný stav v Iráku. Obě kapitoly, tj. třetí a čtvrtou, pak zakončuji celkovým shrnutím a zhodnocením. Oproti původnímu záměru jsem se rozhodla zpracovat i situaci kurdevských žen v této zemi. V porovnání se zbytkem země zde totiž můžeme zaznamenat výrazně odlišný vývoj, co se týče jejich postavení, a to jak v období Saddámova režimu tak i v současnosti.

Jelikož je válka v Iráku velice aktuální téma, je zřejmé, že tištěné literatury k tématu není příliš mnoho. V českém jazyce jsem nenalezla žádnou relevantní publikaci, zabývající se problematikou postavení žen v Iráku, proto většina zdrojů bude v jazyce anglickém. Právě ono nedostatečné zpracování této látky v České republice je jedním z důvodů, proč považuji za užitečné se této problematice věnovat. Významnou část zdrojů budou tvořit odborné články mezinárodních (zejména OSN) a nevládních (např. Amnesty International, Červený kříž, Human Rights Watch atd.) organizací či novinová zpravodajství, jež jsou k dispozici ve většině případů v internetové podobě. Pro první kapitolu věnující se feministickému přístupu a vlivu konfliktních situací na ženy lze nalézt poměrně dostatek zdrojů jak v tištěné (knihy, periodika), tak i v internetové podobě, neboť feministický přístup v mezinárodních vztazích zaznamenal v poslední době značného rozmachu. Pravdou nicméně je, že i těchto publikací je v České republice poměrně poskrovnu. Většinu citovaných zdrojů uvedených v první kapitole práce tak představují publikace získané během studijního pobytu v Irsku.

Potřebné materiály pro vypracování stěžejní části práce, tj. situace iráckých žen před svržením Saddáмова režimu a vývoj jejich postavení po roce 2003, jsou dostupné zejména díky práci různých nevládních organizací, neziskových spolků a samozřejmě činnosti OSN. Důležitým zdrojem pro tuto část práce se stala i kniha Nadje Sadig Al-Ali „Iraqi Women – Untold Stories from 1948 to the Present“, která byla v březnu 2007 vydána v Londýně, a v níž se autorka věnuje v závěrečné části právě současnému konfliktu.

Základní metodou, jež jsem pro svoji práci zvolila, je komparativní metoda. Metoda komparace se jeví jako nejvhodnější přístup k tématu, neboť mi umožní vhodně porovnat situaci iráckých žen pod nadvládou strany Baas, v jejímž čele stál Saddám Husajn, se situací, jež nastala po vojenské operaci započaté roku 2003, a vyvodit tak potřebné závěry. K jednotlivým kapitolám budu přistupovat na základě empiricko-analytické metody, pomocí které budu zkoumat z hlediska genderové perspektivy jednotlivá období v historii Iráku i současnou situaci. Klíčová otázka, na kterou bych chtěla v této práci nalézt odpověď je tedy tato: *„Došlo k zlepšení či naopak zhoršení postavení iráckých žen po americké invazi z roku 2003?“*

1. Válečný konflikt – feministický přístup k řešení konfliktů (Ženy a válka)

1.1 Feminismus a diversity

Feministický přístup v rámci oboru mezinárodních vztahů představuje poměrně nový směr. Jak podotýká Sandra Whitworth^a ve své knize „Feminism and International Relations“, obor mezinárodních vztahů dlouhou dobu odolával, v porovnání s ostatními sociálně vědními disciplínami, začlenění genderové perspektivy do svého okruhu zájmů. Nejeví se to být příliš překvapivé, když vezmeme v úvahu dominantní realistickou tradici, jež dávala pouze málo prostoru, pokud vůbec, pro uplatnění feministických východisek.¹ Nicméně s nástupem nových teoretických přístupů, zejména pak se zahájením tzv. třetí velké debaty v rámci oboru na sklonku 80. let minulého století, se otevřel určitý prostor i pro začlenění feministického hnutí a genderové perspektivy do tohoto vědního oboru.

Pokud hovoříme o feminismu jako o hnutí, je nezbytné zdůraznit, že se nejedná o homogenní směr. Jak uvádí Jill Steans ve své knize „Gender and International Relations – An introduction“, lze říci, že zde existuje „mnoho feminismů“, které mají odlišné cíle i metody, jak těchto cílů dosáhnout.² Stejný názor zastává i Rosemarie Tong, která rovněž poukazuje na to, že zde není pouze jedna feministická teorie, jeden přístup k „ženské otázce“. Naopak je zde mnoho teorií, jež se snaží různým způsobem vysvětlit příčiny útlaku žen a navrhují odlišné postupy k dosažení jejich „osvobození“. Ve své knize „Feminist Thought - a comprehensive introduction“ nabízí jednu z možných a široce rozšířených klasifikací tohoto hnutí, jež je založena na politickém hledisku. Feministický přístup člení na liberální feminismus, radikální, marxistický, socialistický, psychoanalytický, existenciální a postmoderní.³ Odlišné členění vycházející z epistemologických (metodologických) předpokladů poskytuje například Sandra Harding, jež rozlišuje feminismus na empirický, feministické stanovisko (či standpoint) a postmoderní feminismus.⁴ Další teoretikové, konkrétně pak Sandra

---

^a Kde není znám český překlad u názvů míst a jmen osob, používám znění anglické.

¹ Whitworth, Sandra (1994) *Feminism and International relations*. London: Macmillan Press Ltd, str. 1.

² Steans, Jill (1998) *Gender and International Relations*. Cambridge: Polity Press, s. 15; Whitworth, Sandra., (1994), str. 11.

³ Tong, Rosemarie (1998) *Feminist Thought – A Comprehensive Introduction*, Boulder & San Francisco: Westview Press, str. 1.

⁴ Harding, Sandra (1986) *The Science Question in Feminism*, New York: Cornell University Press, str. 24.

Withworth, kombinují výše uvedené členění z důvodu zachování jak politického tak i epistemologického přístupu. Sandra Withworth nabízí členění na liberální, radikální a postmoderní feminismus.⁵ Nutno však podotknout, že ani výše uvedené směry nejsou vnitřně homogenní.

Cílem této práce není podrobný rozbor jednotlivých směrů feministického hnutí, nicméně je potřebné si uvědomit, že feministické pojetí válečného konfliktu a role žen v něm se odlišují v závislosti na konkrétním směru. Pokud bychom se nechali inspirovat liberálním feminismem, pak by jedním z možných postupů pro dosažení rovnoprávnosti žen byla i jejich přítomnost na „bitevním poli“, neboť tento přístup vidí řešení nerovného postavení žen v jejich úplném začlenění do stávajících společenských struktur. Naopak radikální feminismus kritizuje tento liberální směr s tím, že jím nabízené východisko je založeno na mužských hodnotách a jak Jill Steans podotýká „povzbuzuje ženy, aby usilovaly o to, co jsou v podstatě patriarchální hodnoty“.⁶ Místo snahy vyrovnat se mužům ve společnosti založené na maskulinních principech, za něž jsou tradičně považovány např. agresivita či soutěživost, by se měly ženy podle některých radikálních feministek snažit vytvořit svoji vlastní „ženskou kulturu“, ve které jsou oceňovány „ženské hodnoty“ jako je mateřství, empatie či mírumilovnost.⁷ Radikální feministka Mary Daly k tomu dodává: *“Radikální bytí žen je vskutku výpravou do jiného světa. Představuje jak objevení tak i vytvoření světa jiného než patriarchálního.”*⁸ Nicméně i tento směr se setkal s kritikou a to zejména z řad postmoderních feministek a feministického proudu třetího světa, jež radikálnímu feminismu vytýkají především fakt, že považuje ženy za homogenní skupinu. Západní feminismus z jejich pohledu opomíjí řadu faktorů, jako je vliv kultury, rasy, náboženství či společenský status. V důsledku toho, že je založen na „sociální zkušenosti západních, buržoazních, heterosexuálních, bílých žen“, lze pak jeho závěry a doporučení těžko aplikovat na zkušenosti žen z jiného prostředí.⁹ A jak podotýká Sandra Withworth, slabinou radikálního feminismu je rovněž to, že „reprodukuje přesně stejné pojetí mužů

⁵ Whitworth, Sandra (1994) *Feminism and International relations*. London: Macmillan Press Ltd, str. 11-23.

^b Není-li uvedeno jinak, jedná se u cizojazyčných zdrojů o autorský překlad.

⁶ Steans, Jill (1998) *Gender and International Relations*. Cambridge: Polity Press, s.20 [Není-li uvedeno jinak, jedná se v případě cizojazyčné knihy či článku o autorský překlad].

⁷ Steans, Jill (1998), s.20; Whitworth, Sandra. *Feminism and International relations*. London: Macmillan Press Ltd, 1994, str. 17- 18.

⁸ Daly, Mary (1979) *Gyn/Ecology – The Metaethics of Radical Feminism*, London: The Women`s Press, str. 1.

⁹ Harding, Sandra (1986a) “The Instability of the Analytical Categories of Feminist Theory”, *Signs*, vol. 11, no. 4, str. 646-645.

a žen, maskulinního a femininního, které je typické pro patriarchální zřízení.“¹⁰ Avšak i postmoderní přístup má řadu úskalí mezi než patří právě i onen důraz na rozmanitost a víra v neexistenci „univerzální ženské zkušenosti“. V souvislosti s tím si pokládá Linda Alcoff otázku: „Čeho se můžeme dožadovat ve jménu žen, pokud „ženy“ neexistují...?“¹¹ Rovněž i z metodologického hlediska skýtá tento přístup nesnáze, neboť je spojen s fragmentací epistemologického přístupu. Robert Keohane k tomu dodává, že „by bylo pohromou pro feministickou teorii mezinárodních vztahů vydat se touto cestou“.¹²

Jak již z výše uvedeného vyplývá, feminismus je vskutku rozmanité a diverzifikované hnutí, jehož jednotlivé směry pojmají různými způsoby snahy o zrovnoprávnění žen ve vztahu k mužům. Z důvodu rozsahu této práce i samotného tématu zde nebudu rozebírat další směry a rovnou se zaměřím na samotný válečný konflikt a jeho dopad na ženy. Jsem si vědoma toho, že ženy nepředstavují homogenní skupinu a konfliktní situace na ně mají odlišný dopad v závislosti například na jejich třídním postavení či etnické příslušnosti. To samé platí samozřejmě i pro muže. Nicméně lze dle mého názoru konstatovat, že celkově konflikt ovlivňuje jinak ženy a jinak muže, čemuž se budu věnovat v další části této kapitoly.

1.2 Ženy a válka - vliv konfliktu na postavení žen

Významnou roli při zkoumání odlišného dopadu konfliktu na muže a ženy sehrává tradiční genderové rozdělení rolí, které se samozřejmě liší podle společenského prostředí, kultury, náboženství a dalších faktorů. Nicméně lze říci, že obecně se pohlíží na muže a ženy ve válečném konfliktu odlišně. V tradičním pojetí to jsou muži, kdo vedou války, jsou povoláváni do zbraně a účastní se bojů. Naopak ženy sehrávají roli ošetřovatelek, matek, manželek, jejichž úkolem je muže podporovat na „domácí frontě“.¹³ Toto rozdělení vychází z tradičního pojetí rolí, které zdůrazňuje „přirozené“ odlišnosti mezi pohlavími. Muž je v tomto ohledu ten, kdo inklinuje spíše k násilnému,

¹⁰ Whitworth, Sandra (1994) *Feminism and International relations*. London: Macmillan Press Ltd, str. 20.

¹¹ Alcoff, Linda (1988) „Cultural Feminism versus Post-Structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory“, *Signs*. vol. 13, no. 3, s. 420.

¹² Keohane, Robert O. (1991) „International relations theory: contributions of a feminist standpoint“ in Grant, Rebecca. a Newland, Kathleen., eds., *Gender and International Relations*, Buckingham: Open University Press, s. 46.

¹³ Jack, el Amani (2003) *Gender and Armed conflict*, *Bridge* [www dokument], Dostupné z: <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/CEP-Conflict-Report.pdf> [cit. 20.4.2007].

agresivnímu chování, žena je naopak vyobrazena jako bytost všeobecně mírumilovná a násilím opovrhující. Podle Jean Bethke Elshtain tento přístup neodráží skutečnou realitu v době válek. Snaží se spíše zajistit a upevnit ono tradiční rozdělení na muže válečníky a ženy neúčastníci se bojů, což s sebou podle Elshtain přináší řadu úskalí, neboť se tak umlčují hlasy těch, kteří nezapadají do tohoto rámce – tedy mužů pacifistů a žen aktivně zapojených do bojů.¹⁴ To, že se ženy účastnily a účastní bojů, dokládá i Joshua Goldstein ve své knize „War and Gender“. Poukazuje na skutečnost, že zejména v guerillovém způsobu boje představují ženy významný prvek. Uvádí zde příklad jedné z hlavních iránských guerillových skupin působících v Iráku v 90. letech 20. století, jež čítala přibližně třicet tisíc vojáků a byla vedena iránskou ženou a jejím manželem. Zároveň však Goldstein dodává, že jakmile povstalecké jednotky převezmou moc a vytvoří stálou armádu, ženy jsou z boje povětšinou vyloučeny. Tento fakt naznačuje, že příčiny odepření vstupu žen do nově vzniklých armád budou pravděpodobně jinde než v tom, že by ženy nebyly kompetentní a bojeschopné jako muži, když své vojenské schopnosti jasně prokázaly v guerillové části boje.¹⁵ Aktivní podpora militarismu či participace žen v bojových akcích není něčím výjimečným ani pro Claire Renzetti a Daniela Currana, jak můžeme vidět v jejich knize nazvané „Ženy, muži a společnost“.¹⁶

I když se ženy účastní bojů, je nesporné, že na „bitevním poli“ představují většinu padlých mužů. Současně však musí být zdůrazněno, že ženy tvoří většinu civilních obětí a výrazněji na ně doléhá celkové zhroucení sociálních struktur spjatých s válkou.¹⁷ Tento fakt by neměl být opomíjen zejména v souvislosti se současným vývojem vedení boje, který již není spjat s vymezeným frontovým prostorem, ale čím dál tím více zasahuje právě civilní obyvatelstvo. Podle přibližných odhadů OSN, představuje celosvětový podíl civilních obětí válečných konfliktů od konce 2. světové války 95% z celkového počtu padlých. Toto ohromné číslo kontrastuje s 5 % podílem zabitých civilistů během 1. světové války.¹⁸ Právě ony dřívější střety profesionálních armád spojené s frontovou či zákopovou válkou jsou postupně vytlačovány stále častějšími a méně vymezenými vnitřními konflikty, guerillovým způsobem vedení války, jež bez vší pochybnosti intenzivněji postihuje právě civilní obyvatelstvo. Je tedy

¹⁴ Elshtain, Jean Bethke (1987) *Women and War*, USA: Basic Books, str. 4.

¹⁵ Goldstein, Joshua (2001) *War and Gender*, Cambridge: University Press, str. 77-83.

¹⁶ Rezzetti, Claire; Curran, Daniel (2003) *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, str. 404-405.

¹⁷ Jack, el Amani (2003) *Gender and Armed conflict*, *Bridge* [www dokument], Dostupné z: <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/CEP-Conflict-Report.pdf> [cit. 20.4.2007].

¹⁸ Bushra, el Judy; Lopez, Eugenia P. (1994) *Development in Conflict: Gender Dimension*, Oxford: Oxfam, str. 3.

zřejmé, že zapojení genderové perspektivy do řešení konfliktních situací je nutností, bereme-li v potaz podíl žen mezi civilisty v průběhu válečných konfliktů.

Judy El Bushra člení válečné konflikty na konflikty mezinárodní a vnitrostátní. Toto rozdělení je užitečné, neboť postihuje odlišný způsob vedení války a s tím i dopad na civilní obyvatelstvo. Mezi mezinárodní konflikty řadí především války mezi státy, či okupaci jednoho státu jiným. Zahájení mezinárodního konfliktu bývá ve většině případů formálně deklarováno a účastní se ho organizované armády. Profesionální vojáci využívají nejmodernější zbraně, které jim často umožňují vyhnout se přímému kontaktu s nepřítelem. Negativní dopad na civilní obyvatelstvo je samozřejmě značný. Kromě obětí na životech patří mezi časté následky také kolaps infrastruktury či narušení dosavadních sociálních a politických struktur.¹⁹ Jak uvádí Bridget Byrne, genderové vztahy jsou v případě mezinárodního konfliktu významně ovlivněny všeobecnou militarizací státu. Tento stav „polarizuje pojetí maskulinních a femininních hodnot a vede k zaujmutí konzervativního postoje k genderově formovanému způsobu chování, jenž v případě žen omezuje jejich svobodu pohybu a projevu.“²⁰ Rovněž poukazuje i na fakt, že během vojenských operací státu vzrůstá tlak na ženy v podobě pro-populační politiky, k čemuž došlo, jak později uvidíme, i v případě Iráku v době iránsko-irácké války. V souvislosti s válečným konfliktem dochází také k odlivu velké části vládních výdajů do vojenské oblasti, a to často na úkor sociální a rozvojové politiky, což má opět negativní dopad na postavení žen, neboť právě ony jsou tímto přístupem nejvíce postiženy.²¹

U vnitrostátních konfliktů, kam patří například občanské války, se na rozdíl od mezinárodních konfliktů často stírá rozdíl mezi ozbrojenými jednotkami, jejichž členové se sdružují pouze neformálně, a civilním obyvatelstvem. Členové různých bojových skupin bývají těžko rozpoznatelní, nelze je identifikovat podle uniformy či dalších znaků typických pro profesionální vojáky.²² Civilní obyvatelstvo je tak neustále vystaveno nejistotě, obavám o majetek, o svůj život i životy svých blízkých. Muži jsou proti své vůli odváděni do boje, či rovnou zabíjeni. Ženy musí zastat jejich roli a snažit se udržet fungování rodiny za krajně nestabilní bezpečnostní situace. Vnitrostátní

---

¹⁹ Bushra, el Judy; Pize-Lopez, Eugenia (1994) *Development in Conflict: Gender Dimension*, Oxford: Oxfam, str. 3.

²⁰ Byrne, Bridget (1996) *Gender, Conflict and Development*, *Bridge* [www dokument], Dostupné z: <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/re34c.pdf> [cit. 20.4.2007], str. 8.

²¹ Byrne, Bridget (1996), str. 8.

²² Bushra, el Judy; Pize-Lopez, Eugenia (1994) *Development in Conflict: Gender Dimension*, Oxford: Oxfam, str. 10.

konflikty, jak uvádí Bridget Byrne, mají rovněž za následek velké množství uprchlíků, z nichž převážnou většinu tvoří ženy.²³

Důležité je nicméně podotknout, že toto rozčlenění konfliktů nemusí být striktní, naopak se někdy jak vnitro- tak i mezi-státní konflikty prolínají a navzájem ovlivňují, což byl i příklad války v Perském zálivu.²⁴ A jak bude z další části této práce patrné, stejně tak i současný konflikt v Iráku obsahuje dle mého názoru oba tyto znaky konfliktní situace.

Ozbrojený konflikt vystavuje všechny zúčastněné jedince zvýšené míře násilí, ovlivňuje psychiku a každodenní život mužů i žen. Přece jen zde jsou však odlišné genderově motivované hrozby, jimž musí obě pohlaví čelit. Jak podotýká Cynthia Cockburn, muži a ženy obvykle umírají ve válečném konfliktu za odlišných okolností, jsou rovněž vystaveni i jiným formám zneužívání či mučení, a to jak z důvodu fyzických rozdílů mezi pohlavími, tak i kvůli odlišnému kulturnímu pojetí mužského a ženského těla.²⁵ Nyní bych se tedy chtěla zaměřit na to, s jakými specifickými problémy se musí ženy během válek vyrovnávat a jak na ně konflikt v jeho jednotlivých fázích doléhá. Tuto část budu členit na 3 období – fázi před vypuknutím války, období otevřeného konfliktu a post-konfliktní situaci.

První fáze, předcházející otevřenému propuknutí konfliktu, je často charakterizována narůstajícím napětím a zvýšenou mírou agresivního chování uvnitř společnosti, což má přímý dopad na stávající status žen i mužů. Tato proměna společenského klimatu, ve kterém se vyostřuje tradiční pojmání mužských a ženských rolí, představuje významný prvek, na jehož základě lze indikovat blížící se vypuknutí konfliktu. Susanne Schmeidl spolu s Eugenií Piza-Lopez uvádí, že faktory jako „*zhoršení postavení žen, jejich diskriminace (stejně tak, ale i mužů, kteří například odmítnou jít do boje), ... porušování základních lidských práv žen a násilné útoky na ně, mohou být předzvěstí dalších represí a násilného konfliktu.*“²⁶

Za důležité indikátory spjaté se změnou genderových rolí ve společnosti S. Schmeidel a E. Piza-Lopez považují: „*odklon od otevřené společnosti k uzavřené;*

²³ Byrne, Bridget (1996) Gender, Conflict and Development, *Bridge* [www dokument], Dostupné z: <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/re34c.pdf> [cit. 20.4.2007], str. 8.

²⁴ Bushra, el Judy; Piza-Lopez, Eugenia (1994) Development in Conflict: Gender Dimension, Oxford: Oxfam, str. 10.

²⁵ Cockburn, Cynthia (2001) The Gendered Dynamics of Armed Conflict, in Moser, C., Clark, F. eds. *Victims, Perpetrators or Actors?* London: Zed Books, str. 22.

²⁶ Schmeidl, Susanne; Piza-Lopez, Eugenia (2002) Gender and Conflict Early Warning: A Framework for Action [www dokument], Dostupné z: <http://www.international-alert.org/publications/getdata.php?doctype=Pdf&id=80>, [cit. 21.4.2007], str. 13-14.

přijetí omezujících zákonů (zacílených zejména na ženy); účelovou restriktivní interpretaci existujících zákonů; oceňování agresivního chování a propagandu vyzdvihující hyper-maskulinitu“.²⁷ V tomto období se celkově snižují možnosti mužů a žen odchýlit se od tradičně zažitého rámce chování (muž bojovník, ochránce X žena oběť, hodna ochrany). Možnost žen zapojit se do veřejné sféry je omezenější. Společnost vyzdvihuje a oceňuje jejich femininitu, jež je spjatá s výchovou dětí a péčí o domácnost. Celkově v této době stoupá dohled komunity nad ženami, nad jejich způsobem chování, vystupování, jejich životem. Je to dáno mimo jiné tím, že na symbolické rovině jsou ženy tradičně ztotožňovány s národem, etnikem. Naopak na muže je kladen silný tlak, aby se projevovali jako průbojní a agresivní jedinci. Maskulinní vzorce chování se v tomto období stávají násilnějšími. Tradičně se od nich očekává, že přijmou roli válečníků či ochránců národa (=žen) a ti, kteří se v tomto ohledu nepřizpůsobí, se stávají často terčem útoků.²⁸ Toto ovzduší násilí, agresivity a strachu se přenáší i do privátní sféry.²⁹

Celkově negativní dopad na postavení žen a jejich životní standard má militarizace států - typická pro toto období, v jejímž důsledku dochází k odlivu finančních prostředků z oblastí jako je sociální péče, zdravotnictví či školství. Vzhledem k tradiční roli žen ve společnosti, jež je spjatá s péčí o potomstvo, je omezení výdajů do těchto oblastí pro ženy obzvláště bolestivé. Militarizace společnosti má rovněž často za následek zvýšený výskyt prostituce a sexuálního obtěžování žen.³⁰

V dalším období, období otevřeného střetu, se ženy do konfliktu zapojují odlišným způsobem než muži. Nicméně je důležité zdůraznit, že nehrají pouze roli pasivních obětí, ale jsou často jeho aktivní součástí a to ať už jako účastnice v bojích (na různých úrovních), tak i jako členky nevládních organizací a mírového odboje.³¹ V některých případech se dokonce dopouští zločinů se stejnou krutostí jako muži.

---

²⁷ Schmeidl, Susanne; Piza-Lopez, Eugenia (2002), str. 13-14.; Stern, Maria; Nystrand, Malin (2006) Gender and Armed Conflict, *Sida* [www dokument] Dostupné z: http://www.sida.se/shared/jsp/download.jsp?f=SIDA28381_Gender+A5+web.pdf&a=23381, [cit. 21.4.2007], str. 60-62.

²⁸ Stern, Maria; Nystrand, Malin (2006), str. 10-11.

²⁹ Schmeidl, Susanne; Piza-Lopez, Eugenia (2002) Gender and Conflict Early Warning: A Framework for Action [www dokument], Dostupné z: <http://www.international-alert.org/publications/getdata.php?doctype=Pdf&id=80>, [cit. 21.4.2007], str. 13.

³⁰ Stern, Maria; Nystrand, Malin (2006) Gender and Armed Conflict, *Sida* [www dokument], Dostupné z: http://www.sida.se/shared/jsp/download.jsp?f=SIDA28381_Gender+A5+web.pdf&a=23381, [cit. 21.4.2007], str. 65.

³¹ Bouta, Tsjeard; Frerks, Georg (2002) Women`s Role in Conflict Prevention, Conflict Resolution and Post-Conflict Reconstruction, *Clingendael* [www dokument], Dostupné z: http://www.clingendael.nl/publications/2002/20021102_cru_bouta.pdf, [cit. 21.4.2007], str. 40.

Příkladem může být jejich aktivní účast na genocidě ve Rwandě, jak dokládá například práce „*Rwanda – not so innocent: when women become killers*“³².

Podle publikace Světové banky „*Gender, Conflict and Development*“ je velice časté, že jsou ženy součástí vojenských jednotek či různých guerillových skupin. A jak uvádí, pokud hovoříme o aktivní účasti v boji, nemusí se jednat vždy pouze o přímý boj. Ženy podle autorů této práce, ať již dobrovolně nebo z donucení, zde zastávají většinou tři různé role, které se však ve skutečnosti často prolínají. První skupinou jsou ženy válečnice, jejich počet je ve srovnání s muži nízký, nicméně ne přímo zanedbatelný. Druhou, mnohem početnější skupinu představuje role podpůrná, kdy ženy zastávají pozice různých poslíčků, zdravotních pracovníků, kuchařek a apod.³³ Do této skupiny lze zařadit i sexuální služby, které pro ženy často znamenají jediné východisko pro zajištění základních potřeb svých i blízkých.³⁴ Třetí skupinu tvoří role závislá, kdy ženy doprovází své mužské protějšky do boje. Jak již bylo řečeno, všechny tyto role se ve skutečnosti prolínají, ženy jsou: „*zároveň bojovnice, špiónky, matky, kuchařky a manželky*.“³⁵

Kapitolu samu o sobě představuje genderově motivované násilí v průběhu konfliktu. Nutno podotknout, že tomuto druhu násilí jsou vystaveni i muži, nicméně v mnohem menší míře než ženy. Ruth Seifert poskytuje několik možných vysvětlení, proč je znásilňování žen v průběhu válek tak rozšířené. Podotýká, že znásilňování bylo a je součástí nepsaných pravidel válek, pravidel, ve kterých se ženy na dobytém území stávají pro vítěznou stranu „*kořistí*“.³⁶ Nicméně rovněž zdůrazňuje, že: „*v kontextu války, může být znásilnění považováno i za projev symbolického ponížení mužského protivníka*.“³⁷ Nepřítel tím demonstruje neschopnost mužů poražené země ochránit své ženy a zpochybňuje tím tak jejich maskulinitu. Domnívá se, že cílem válečného znásilňování je podlomit protivníkovy kulturní hodnoty. Ženy jsou v tomto ohledu primárním terčem, a to v důsledku jejich společenského statusu a jejich významu

³² African Rights (1995) *Rwanda – not so innocent: when women become killers*. London: African Rights

³³ Bouta, Tsjeard; Frerks, Georg., Bannon, Ian (2005) *Gender, conflict and Development* Washington: The World Bank, str. 14-15.

³⁴ Bushra, el Judy; Piza-Lopez, Eugenia (1994) *Development in Conflict: Gender Dimension*, Oxford: Oxfam, str. 27.

³⁵ Bouta, Tsjeard., Frerks, Georg; Bannon, Ian (2005) *Gender, conflict and Development* Washington: The World Bank, str. 14-15.

³⁶ Seifert, Ruth (1994) *War and Rape: A Preliminary analysis*, in Stiglmeier, A. eds. *Mass Rape The War against Women in Bosnia-Herzegovina*, Lincoln: University of Nebraska Press, str. 58.; Cockburn, Cynthia (2001) *The Gendered Dynamics of Armed Conflict*, in Moser, Caroline., Clark, Fiona. eds. *Victims, Perpetrators or Actors?* London: Zed Books, str. 22.

³⁷ Seifert, Ruth (1994), str. 59.

v rámci rodinné struktury.³⁸ Meredith Turshen rovněž poukazuje na to, že cílem znásilnění může být také snaha nepřítele, aby ženy porodily děti do jejich společenství, či naopak zabránit ženám, aby přivedly na svět další potomky do své komunity – a to v důsledku toho, že se jako znásilněné stanou pro společnost nepřijatelné, či jim nepřítel způsobí taková zranění, že nebudou schopny dále mít děti. Znásilnění tedy nejen že přivodí obětem obrovské osobnostní trauma, ale v mnoha společnostech, mezi něž bezesporu patří země Blízkého východu, jsou tyto ženy, jak již bylo naznačeno, považovány za hanbu pro celou rodinu i širší komunitu. Výjimkou pak nejsou případy, kdy je znásilněná žena, jež se svěří se svým utrpením, zabita členem své rodiny, jejíž čest z jeho pohledu pošpinila (tzv. vraždy ze cti). Z tohoto důvodu ženy ve většině případů nevyhledají odbornou pomoc, snaží se samy vyrovnat se svými otřesnými zážitky a vytěsnit je z paměti, což má dlouhodobé následky na jejich psychiku.³⁹

Je nepochybné, že strach ze znásilnění a dalších forem násilí výrazně omezuje běžné denní aktivity žen. Ty, jež se přímo neúčastní konfliktu, se samozřejmě musí vyrovnávat s každodenními povinnostmi a dopad na jejich životy je často odlišný ve srovnání s muži. Ti jsou totiž většinou odvedeni do boje a ženy tak musí zastat i jejich roli v rodině. V průběhu konfliktu se tak ženy stávají „hlavami“ domácností, hrají klíčovou roli při obstarávání základních potřeb pro členy své rodiny. Jsou nuceny se za krajně nestabilní situace vydávat často na dlouhé vzdálenosti, aby získaly pitnou vodu, potraviny pro své děti, a jsou tak denně vystaveny obrovskému riziku.⁴⁰

Nicméně je nutné podotknout, že tento fakt má v mnoha ohledech i pozitivní dopad. V důsledku nedostatku pracovních sil musí zastat ženy i takové práce, jež byly do té doby výhradně spjaty s muži, čímž dochází k významnému narušení tradičně pojímaných rolí. Paradoxně tak konfliktní situace může přispět k emancipaci žen daného státu či komunity. V průběhu konfliktu se také otevírá ženám možnost zakládat různé mírové organizace a celkově se zvyšují jejich možnosti zapojit se do veřejného života na formální i neformální rovině. Otázkou ovšem zůstává, zda tyto změny v souvislosti s postavením žen jsou trvalé, či se po ukončení konfliktu vrátí k původnímu stavu.⁴¹

---

³⁸ Seifert, Ruth (1994), str. 59, 62.

³⁹ Bushra, el Judy; Piza-Lopez, Eugenia (1994) *Development in Conflict: Gender Dimension*, Oxford: Oxfam, str. 20–21. a Turshen, Meredith (2001) *The Political Economy of Rape: An Analysis of Systematic Rape and Sexual Abuse of women during Armed Conflict in Africa*, in Moser, Caroline., Clark, Fiona. eds. *Victims, Perpetrators or Actors?* London: Zed Books, str. 62.

⁴⁰ Bushra, el Judy; Piza-Lopez, Eugenia (1994) *Development in Conflict: Gender Dimension*, Oxford: Oxfam, str. 25-27.

⁴¹ Bushra, el Judy; Piza-Lopez, Eugenia (1994), str. 25-27.

To, zda budou mít ženy možnost udržet si nabyté postavení, často závisí především na jejich zapojení se do post-konfliktní rekonstrukce státu. Období po ukončení konfliktu je pro ženy v tomto ohledu velice důležité a nejen pro ně ale i pro celou společnost, neboť participace žen na mírových jednání je všeobecně považována za přínosnou pro celkovou stabilizaci situace.⁴² Podle rezoluce Rady bezpečnosti (RB) OSN 1325 může „porozumění dopadu ozbrojeného konfliktu na ženy a dívky, efektivní institucionální opatření zaručující jejich ochranu a plnou účast v mírovém procesu významně přispět k udržení a podporování mezinárodního míru a bezpečnosti.“⁴³ Skutečností však je, že na oficiální úrovni je vyjednávání mírových podmínek a budoucího směřování států nadále ve většině případů doménou mužů. Ženy jsou přes jejich nepochybnou účast v konfliktech a pro-mírových hnutích z poválečných vyjednávání stále vylučovány, což má často za následek, že se situace v zemi, co se týče genderových vztahů, pomalu vrací k předválečnému stavu.⁴⁴

V této části práce jsem se pokusila nastínit teoretický přístup feminismu v rámci oboru a především pak poskytnout pohled, rozhodně ne vyčerpávající, na válečný konflikt z „ženské“ perspektivy. Problematika žen v konfliktech, jejich postavení a reálné dopady na jejich život je téma velice rozsáhlé a komplikované, a to mimo jiné i z důvodu výše zmíněné rozmanitosti. Jak již jsem uvedla v úvodu této kapitoly, ženy nepředstavují jednolitou skupinu, konflikty působí odlišně na ženy různých národů, etnik, ras, náboženství a tak snaha generalizovat zkušenosti žen v konfliktech s sebou přináší vždy určité zjednodušení. To bude platit v jisté míře i pro další, klíčovou část této práce. I když zaměření se na určitou zemi umožňuje přesnější analýzu, i zde jsou rozdíly mezi jednotlivými etniky, což dokládá zejména situace kurdevských žen, či odlišnosti v postavení žen z městských a agrárních oblastí.

---

⁴² Heyzer, Noeleen (2006) Women`s Role in Peace Consolidation, *Unifem* [www dokument], Dostupné z: http://www.unifem.org/attachments/stories/20061026_Heyzer_SecurityCouncil.pdf [cit. 21.4.2007].;

Byrne, Bridget (1996) Gender, Conflict and Development, *Bridge* [www dokument], Dostupné z: <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/re34c.pdf> [cit. 22.4.2007], str. 28.

⁴³ United Nations Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security, S/RES/1325 (2000), 31.říjen 2000, [www dokument], Dostupné z: http://www.un.org/events/res_1325e.pdf [cit. 21.4.2007].

⁴⁴ Moser, Caroline; Clark, Fiona (2001) Introduction, in Moser, Caroline., Clark, Fiona. eds. *Victims, Perpetrators or Actors?* London: Zed Books, str. 10.

2. Postavení iráckých žen před nástupem strany Baas k moci

Oblast státního území současného Iráku byla až do roku 1914 téměř čtyři století součástí Osmanské říše. Míra vzájemné provázanosti s touto říší v průběhu zmíněného období kolísala, nicméně až do počátku 19. století se toto území těšilo určité míře autonomie a to jak v oblasti hospodářské, tak i sociální. Relativní izolovanost této oblasti se začala postupně měnit v průběhu 19. století. Otevření Suezského průplavu umožnilo Iráku zapojit se do mezinárodního obchodu. Čilé obchodní styky byly navázány především s Velkou Británií, která zde sledovala mimo jiné i imperiální zájmy, jež souvisely s ochranou přístupové cesty do Indie. Vstup Osmanské říše do 1. sv. války na straně Ústředních mocností měl za následek ohrožení britských zájmů v této oblasti a vyvolal protiakci. V březnu 1917 dobyly britské a indické jednotky Bagdád. V roce 1920 byla na území Iráku vytvořena mandátní správa, což vyvolalo bouři nevole mezi iráckým obyvatelstvem. Podle Marion a Petera Sluglettových představovala tato revoluce z roku 1920 první projev určité formy irácké národní identity. Přímá správa britských úřadů byla nakonec nahrazena nepřímou kontrolou provozovanou prostřednictvím loutkové irácké vlády v čele s králem Fajsalem ibn Husajnem.⁴⁵

Ke konci 20. let si byla Velká Británie svou pozicí v Iráku jistá, a proto svolila, že navrhne jeho členství ve Společnosti národů. 3. října 1932 byl vytvořen nezávislý stát Irák, nicméně britské správní orgány si zde zachovaly rozhodující moc. Následující čtvrtstoletí se tak podle manželů Sluglettových příliš nelišilo od předchozího mandátního zřízení. Většina iráckých obyvatel nadále neměla možnost podílet se na správě země a tak není divu, že podpora britského vlivu byla mezi Iráčany minimální. Nepokoje a nespokojenost se stávajícím status quo vyvrcholily v roce 1948 mohutným národním povstáním známým jako al-Wathba (skok). Bezprostřední příčinou tohoto odporu byla tzv. Portsmouthská dohoda mezi Irákem a Velkou Británií, která měla prodloužit vliv Británie na dalších dvacet let. Významnou úlohu zde sehráli studenti, intelektuálové, političtí aktivisté – zejména pak Irácká komunistická strana založená v roce 1934. Tyto nepokoje se staly předzvěstí budoucích událostí, jež se odehrály o deset let později.⁴⁶

⁴⁵ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003) Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře. Praha: Volvo Globator, str. 1-13.

⁴⁶ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), str. 16-18, 25- 26, 46-48; Al-Ali, Nadjé S. (2007) Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present, London and New York: Zed Books, str. 59.

O dekádu později, 14. července 1958, došlo ke státnímu převratu, v jehož pozadí stáli tzv. svobodní důstojníci. Podle Nadje Al-Ali se výtržnosti v tomto období zaměřovaly zejména na symboly starého režimu, nedošlo k žádným sektářským násilnostem či rabování.⁴⁷ Jednou s klíčových osobností se po svržení monarchie stal Abd Al-Karím Quasim, který se snažil v průběhu dalších pěti let více či méně úspěšně vypořádat se vzájemnou nevráživostí mezi komunistickou stranou na jedné straně a baasisty s nacionalisty na straně druhé. Navzdory problémům v zahraniční politice i silnému napětí, které panovalo mezi ním a kurdským etnikem, zůstal Quasim mezi obyvatelstvem oblíben. Proto také v roce 1963, když došlo k prvnímu puči organizovaném stranou Baas, vyšli do ulic na jeho podporu. Události roku 1963 se svojí brutalitou podle manželů Sluglettových řadí k jedněm z nejhorších, jaké se do té doby na Blízkém východě v poválečném období odehrály. Abd Al-Karím Quasim byl popraven a zahájena rozsáhlá likvidace protivníků. Postižena byla téměř každá rodina v Bagdádu, což vyvolalo mezi mnoha Iráčany obrovské rozhořčení a nenávisť k pučistům. O pět let později došlo k druhému puči, neboť v roce 1963 nebyla ještě strana Baas díky vnitřním rozporům schopna pevně uchopit moc. Díky převratu z roku 1968 se však tato strana v různých podobách dostala k moci na dalších 35 let.⁴⁸

Po krátkém nastínění celkové situace v Iráku před nastoupením strany Baas k moci se již zaměřím na samotné postavení žen v tehdejší irácké společnosti, na jejich status a práva v první polovině 20. století. Ačkoliv neexistuje příliš pramenů k této problematice, podle Nogy Efrati lze vysledovat náznaky zájmu o ženskou emancipaci již v období Osmanské říše. Debata o zlepšení statusu žen byla spjata zejména s otázkou vzdělanosti žen. Významnou úlohu v tomto ohledu sehrál osmanský guvernér Bagdádu, Midhat Pasha, jež byl v úřadu v letech 1869- 1872. V roce 1899 byla zahájena činnost první školy pro dívky. Zrod ženského hnutí v Iráku byl podobně jako v případě dalších států Blízkého východu spojen s úsilím intelektuálně založených mužů. Noga Efrati uvádí dva klíčové reformisty, jimiž byli básníci Jamil Sidqi al-Zahawi (1836-1936) a Ma-ruf al-Rusafi (1875-1945). Poukazuje na to, že oba podporovali vzdělání žen, stavěli se proti jejich zahalování či nuceným sňatkům. Svými názory však tehdy vyvolali velké pozdvižení. Stejně jako jejich současníci v sousedních státech i oni se zaobírali otázkami ženské rovnoprávnosti v kontextu modernity. Dle jejich názoru nebyl možný pokrok

---

⁴⁷ Al-Ali, Nade S. (2007), str. 77.

⁴⁸ Sluglett, Mation; Sluglett, Peter (2003), str. 57-61, 97 – 98.

národa, pokud polovina jeho populace byla nevzdělaná.⁴⁹ Jitka Malečková ve své knize „Úrodná půda, žena ve službách národa“ rovněž vyzdvihuje význam vzdělání žen pro osmanské intelektuály, kteří byli přesvědčení, že: „Vzdělání ženám umožní, aby se staly dobrými matkami, manželkami a vychovatelkami, pracovníci i účastnicemi společenského dění. Především je ale nástrojem pokroku, jehož prostřednictvím se osmanská říše vyrovná nejvyspělejším zemím.“⁵⁰

Nicméně jak Noga Efrati podotýká, ženy v této debatě nepředstavovaly pouze pasivní prvek. Rovněž i Haifa Zangana ve svém článku pro Guardian uvádí, že ženy byly již v době Osmanské říše aktivně zapojené do veřejného života.⁵¹ Významnou roli v tomto ohledu sehrávalo třídní postavení. Ženy a dívky, které aktivněji vystupovaly na veřejnosti, pocházely především z vyšších společenských vrstev. To potvrzuje i článek Saeid Neshat „A Look into the Women`s Movement in Iraq“, ve kterém autorka poukazuje na to, že reformy v oblasti ženských práv a přístupu ke vzdělání se v té době dotýkaly pouze bohatých žen a žen z městských oblastí.⁵² Toto tvrzení dokládá i složení první ženské organizace, jež byla založena po 1. světové válce v roce 1923. Mezi jejími členkami byly zejména manželky vysoce postavených mužů, jako například premiéra, ministra vnitra či ministra práce. Prezidentkou klubu se stala sestra výše zmíněného básníka Zahawiho.⁵³

V téže době začal také vycházet první ženský časopis Layla, jež se věnoval problematice vzdělání dívek a volal po zlepšení statusu iráckých žen a uznání jejich demokratických práv. Vycházel ve 20. letech minulého století po dobu dvou let a v té době byl pravděpodobně jediným iráckým časopisem věnujícím se „ženské“ otázce. K významnějšímu rozmachu ženských časopisů došlo až během 30. a 40. let.⁵⁴

Události roku 1920, jak již bylo výše uvedeno, byly ve znamení masových demonstrací, do kterých se zapojily také irácké ženy. Podle Nogy Efrati se protestů proti britskému vlivu v zemi účastnily ženy jak z průmyslových tak i agrárních oblastí. Autorka zde uvádí stanovisko irácké aktivistky Sabihy al-Shaykh Da_ud, která se

⁴⁹ Efrati, Noga (2004) „The Other Awakening in Iraq: The Women`s Movement in the First Half of the Twentieth Century:“, *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 31, no. 2, str. 155-156.

⁵⁰ Malečková, Jitka (2002) *Úrodná půda – žena ve službách národa*, Praha: ISV nakladatelství, str. 123.

⁵¹ Zangana, Haifa (2004) „Quiet, or I`ll call democracy“, *Guardian* [www dokument], 22.12, Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/print/0,,5090841-103677,00.html> [cit.12.6. 2007].

⁵² Neshat, Saeid N. (2003) „A Look into the Women`s Movement in Iraq“, *Farzaneh Journal*, vol. 6, no. 11, [online], Dostupné z: <http://www.farzanehjournl.com/archive/farvol11/engarticle/arti4/index.htm> [cit.12.6. 2007].

⁵³ Efrati, Noga (2004), str. 159.

⁵⁴ Efrati, Noga (2004), str. 158.

domnívá, že revolta z roku 1920 byla významným momentem v procesu emancipace iráckých žen. Dle jejího názoru se ženy kromě toho, že podporovaly a doprovázely bojující muže, aktivně zapojily i do přímého boje.⁵⁵

Nacionalismus, stejně jako v případě dalších zemí Blízkého východu, sehrál podle Nogy Efrati při emancipaci žen klíčovou roli. Poukazuje na to, že se stal: „prostředkem legitimizace nové role žen ve veřejném životě a ospravedlněním jejich nároků na vzdělání a účast v politice“.⁵⁶ Vzdělání žen, podobně jako v případě národního obrození v českých zemích, mělo sloužit k rozvoji národního uvědomění a výchově budoucích generací. Nejednalo se tedy o morální hodnotu samu o sobě, o hodnotu spjatou s nároky žen na demokratická práva, ale spíše o prvek odvozený od potřeb národa. Ženy se rovněž nesnažily vyhraňovat vůči mužům, vůči kulturním normám založeným na mužských, patriarchálních principech, naopak stály po jejich boku při boji za právo na národní sebeurčení.⁵⁷

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, navzdory jejich účasti ve válečném dění jsou zásluhy a participace žen často po ukončení konfliktu opomíjeny. To byl případ i nově vznikajícího Iráku. Ústava z roku 1925, článek 6 a 18, stanovuje, že by si měli být všichni Iráčané rovni ve svém statusu i před zákonem, zároveň je však ve člancích 36 a 42 uvedeno, že poslanecká sněmovna by měla být tvořena na základě principu jeden zástupce (muž starší třiceti let) na dvacet tisíc mužů. Práva žen zde nejsou zmíněna.⁵⁸

Období 40. let, zejména pak jeho konec, bylo rovněž ve znamení nepokojů proti britskému vlivu v zemi. Ač byl Irák od roku 1932 oficiálně nezávislý, suverénní stát, reálná situace byla odlišná. Britové zde měli stále významný vliv, což vyvolávalo bouře nevole. Mezi účastníky demonstrací, které vrcholily v roce 1948, byly podle Nogy Efrati rovněž ženy. Ve svém článku uvádí příběh ženy, která stanula v čele jedné z demonstrací, ve které se jí přes palbu policejních hlídek podařilo přejít významný most a otevřít přístupovou cestu dalším účastníkům protestu. Za tento čin byla zvolena „hrdinkou mostu“ a dávána za příklad ženského boje za osvobození vlasti.⁵⁹ Tato událost dokládá, že irácké ženy v první polovině 20. století nebyly pouze nečinnými

⁵⁵ Efrati, Noga (2004), str. 164.

⁵⁶ Efrati, Noga (2004), str. 164.

⁵⁷ Efrati, Noga (2004), str. 165.

⁵⁸ Constitution of the Kingdom of Iraq 1925, [www dokument], Dostupné z:

<http://www.niqash.org/content.php?contentTypeID=91&id=477> [cit.14.6. 2007].

⁵⁹ Efrati, Noga (2004) „The Other Awakening in Iraq: The Women's Movement in the First Half of the Twentieth Century“, *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 31, no. 2, str. 170-171.

pozorovatelkami, ale aktivně se po boku mužů zapojovaly do rozsáhlých protestů namířených proti britskému impériu.

Ve 40. letech došlo k rozvoji ženských organizací, z nichž jednu z nejdůležitějších představovala Unie iráckých žen založená v roce 1945. Jejím cílem bylo pomoci ženám zlepšit jejich životní úroveň. Unie podporovala vzdělání žen a připravovala pro ně rozličné přednášky. Rovněž se snažila zvýšit a harmonizovat spolupráci mezi jednotlivými ženskými spolky v zemi. Neomezovala se však jen na vnitrostátní aktivity, snažila se také posilovat vazby s arabskými a mezinárodními ženskými organizacemi, zastupovat Irák na mezinárodních konferencích o ženách. V 50. letech pak podle Nogy Efrati představovala jednu z vedoucích sil při boji za ženská politická práva.⁶⁰ Významnou úlohu v tomto období sehrávala rovněž Liga iráckých žen založená roku 1952, která měla úzké vazby k Irácké komunistické straně. V centru pozornosti této organizace byly aktivity spjaté s alfabetizací, zdravotní a sociální osvětou a především s ženskými právy.⁶¹ V souvislosti s Ligou je často zmiňováno jméno Dr. Naziha al-Dulajmi. Mezi iráckými ženami se stala průkopnicí na poli profesionálním i politickém. Jako doktorka medicíny se podílela na zlepšení veřejného zdravotnictví, jako propagátorka ženských práv inspirovala řadu žen, aby se začaly hlásit o svá práva. V roce 1959 byla zvolena první ministryní (pro komunální záležitosti) v arabském světě a rovněž se účastnila přípravy svého času pokrokového občanského zákoníku, jež byl schválen téhož roku.⁶² V českém překladu knihy Marion a Petera Sluglettových „Irák od roku 1958“ je uvedeno, že „*prominentní člen IKS, dr. Naziha al-Dulajmi, byl jmenován ministrem pro záležitosti měst...*“⁶³, z čehož není jasné, zda si byli překladatelé vědomi toho, že se jednalo v tom to případě o ženu.

Občanský zákoník přijatý v roce 1959, rok a půl po svržení monarchie, představoval důležitý mezník pro status iráckých žen, a to zejména v otázkách spjatých s manželstvím, dědictvím, péčí o děti, polygamií a rozvodem.⁶⁴ Nadje Al-Ali uvádí, že bez podpory vedoucích mužských představitelů by pozitivní změny v postavení žen

⁶⁰ Efrati, Noga (2004), str. 169.

⁶¹ Scheub Ute (2005) *Mírotvorkyně – jedenáct portrétů žen z celosvětového mírového hnutí*, Praha: proFem, str. 177.

⁶² Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 86.; Scheub Ute (2005) *Mírotvorkyně – jedenáct portrétů žen z celosvětového mírového hnutí*, Praha: proFem, str. 176-177; Noga, Efrati (2005) „Negotiating Rights in Iraq: Women and Personal Status Law“, *The Middle East Journal*, vol. 59, n. 4, str. 580.

⁶³ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003) *Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvo Globator, str. 81.

⁶⁴ Efrati, Noga (2005); Anderson, J.N.D. (1960) „A Law of Personal Status of Iraq“, *The International and Comparative Law Quarterly*, vol. 9, n. 4.

ustavené v novém zákoníku byly pravděpodobně neuskutečnitelné, nicméně rovněž zdůrazňuje významnou úlohu jakou v tomto ohledu sehrála Liga iráckých žen. Poukazuje na to, že: „*to bylo lobování, pořádání kampaní a účast ženských aktivistek na legislativním procesu, co vedlo k relativně radikálním změnám.*“⁶⁵ Také Noga Efrati zmiňuje Ligu iráckých žen jako významný prvek v přípravě zákoníku. Ve svém článku věnujícím se vývoji iráckého občanského zákoníku ve vztahu k ženám poukazuje na fakt, že to byla právě tato organizace, která předložila ministerstvu vnitra jeho předběžný návrh, vypracovaný speciálním výborem a projednáváný v Lize. Klíčovou roli sehrála zejména v prosazení rovného dědického práva pro muže a ženy.⁶⁶

Celkově lze říci, že sociální klima 60. let 20. století bylo v irácké společnosti charakterizované určitým uvolněním. Podle Nadje Al-Ali lze v této době vyzorovat v důsledku vlivu politiky Quasima i komunistické strany liberalizaci vzájemných sociálních vztahů, včetně vztahů genderových. V souvislosti s postavením iráckých žen můžeme v této době vysledovat výrazné změny ve způsobu odívání a to zejména ve velkých městech. Tradičním oblečením iráckých žen je černá abaya, což je oblečení podobné iráckému čádu, které se nosí přes běžný oděv a zakrývá ženy od hlavy až k patě. V 50. letech začaly ženy tento druh tradičního oděvu odkládat a to často za podpory svých manželů a otců. Důvodem odmítnutí tohoto oděvu i mezi muži, zejména vzdělanými, bylo podle Al-Ali to, že byl v rozporu s jejich ideami modernizace a rozvoje. V jejich pojetí představoval významný symbol spjatý s tradicemi a zpátečnictvím. Nicméně důležité je podotknout, že k radikálním změnám došlo opravdu pouze ve velkoměstech. Mimo velká města a zejména pak na vesnicích byla situace odlišná. Byl to Bagdád, kde jste mohli v té době podle autorky potkat mladé ženy i v minisukních. Podle Al-Ali se mohly městské ženy z vyšších společenských tříd v této době relativně svobodně pohybovat a stýkat s muži (ne však ve smyslu partnerského vztahu), pokud se jednalo o studium, společenské aktivity jako sport či politický aktivismus apod. Naopak na vesnicích se toho příliš v tomto ohledu nezměnilo.⁶⁷

---

⁶⁵ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 90.

⁶⁶ Efrati, Noga (2005), str. 580-1.

⁶⁷ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 96-100.

V této kapitole jsem se pokusila poskytnout pohled na situaci žen v období před nástupem strany Baas k moci. Z výše uvedeného je patrné, že část žen, obvykle vysoce situovaná, pocházejících z velkých měst, již na počátku 20. století aktivně za podpory moderně smýšlejících mužů vystupovala při prosazování ženských práv. Nacionalismus a myšlenky spjaté s modernizací země v tomto ohledu sehrály zásadní úlohu. První polovina 20. století byla pro Irák charakteristická častými demonstracemi a protesty směřujícími nejprve proti Osmanské říši, později proti mandátu Velké Británie a jejímu vlivu. Protesty, jejichž cílem bylo osvobodit Irák od cizí nadvlády a zasahování do vnitřních záležitostí států, s sebou přinášely určité narušení tradičně pojatých genderových rolí, neboť jak je z výše uvedeného zřejmé, ženy v tomto ohledu nehrály pouze pasivní roli pozorovatelů revolučního dění, ale aktivně se do něho na různých úrovních zapojovaly.

3. Ženy pod vládou strany Baas a Saddáma Husajna

Tuto část práce člením na tři, respektive čtyři větší podkapitoly, a to z důvodu odlišného vývoje ve vztahu k postavení iráckých žen. Jedná se o období 70., 80. a 90.let (s přesahem do roku 2003). Kapitola je zakončena závěrečným zhodnocením. První etapa, jak dále uvidíme, byla charakteristická rozsáhlými reformami, jež měly upevnit moc strany Baas. V důsledku těchto reformních procesů zacílených například na oblast vzdělávání či zdravotnictví můžeme zaznamenat významné posílení práv žen. Je však nutné podotknout, že se tak dělo v ovzduší nedemokratického režimu. Dekáda následující byla ve znamení osm let trvajících konfliktu s Íránem, který měl dvojznačný dopad na status žen. Toto období považuji za jakýsi předěl, ve kterém zpočátku doznival emancipační duch 70. let a zároveň se v jeho závěrečné fázi začaly projevovat náznaky budoucího chmurného vývoje. 90. léta pak, co se týče postavení žen, ostře kontrastují s prvním desetiletím, kdy byla strana Baas u moci. Invaze do Kuvajtu spolu s následnou válkou v Perském zálivu a sankcemi OSN výrazně ovlivnily celkový vývoj této země a na postavení žen měly zdrcující dopad. V důsledku tohoto vývoje došlo v poslední dekádě 20. století u Saddáma Husajna k zřetelnému odklonu od emancipační politiky a k výrazné podpoře konzervativních sil, které měly upevnit jeho postavení v zemi. Jaký měla vliv tato změněná orientace režimu na životy iráckých žen, je více než zřejmé. Než se však začnu věnovat prvním z výše uvedených období, nastíním nejprve ve stručnosti

tehdejší politické klima v Iráku, a to z důvodu zasazení ženské problematiky do celkového kontextu vývoje v této zemi.

Strana Baas byla založena roku 1944 v Damašku třemi syrskými intelektuály jako národně-osvobozenécké hnutí se silně panarabskými prvky, vystupující proti vlivu Francie. Ke konci 40. let začala šířit své myšlenky i do sousedních zemí, mezi nimiž byl rovněž Irák. V roce 1951 měla irácká odnož přibližně padesát členů, o čtyři roky později necelé tři stovky. Roku 1959 se pokusila neúspěšně zavraždit Quasima, což mělo za následek její dočasné zhroucení. Nicméně již o čtyři roky později byla aktivní a stala se vedoucí silou v krvavém puči namířeném proti stávajícímu iráckému vedení. V důsledku své vnitřní roztržitosti však nebyla schopná se okamžitě chopit moci. To se jí povedlo až o pět let později, roku 1968.⁶⁸

Strana v čele s Ahmad Hasan al-Bakrem se chopila moci po převratu z července 1968. V prvních letech však byla její pozice nejistá a proto se al-Bakr spolu se svými spolupracovníky, mezi nimiž již v té době významně figuroval Saddám Husajn, pokoušeli upevnit svoji moc pomocí začlenění či potlačení opozičních hlasů a zejména konsolidací ozbrojených sil a bezpečnostního aparátu. Zpočátku, aby neoslabili svoji vratkou pozici, učinili baasisté smířlivé kroky i vůči Irácké komunistické straně a Kurdistánské demokratické straně, které představovaly pro režim hlavní nebezpečí při snaze převzít moc výlučně do svých rukou. To dokládá i Charless Tripp ve své knize „A History of Iraq“, kde uvádí, že komunistické straně nabídli několik míst v budoucím vládním kabinetu.⁶⁹ Ta však měla podle manželů Sluglettových takové požadavky, že byly pro al-Bakra nepřijatelné. V září téhož roku byla přijata prozatímní ústava, ve které byl socialismus prohlášen za základ irácké ekonomiky, islám státním náboženstvím a Rada revolučního vedení (RRV) za nejvyšší zákonodárný a výkonný orgán.⁷⁰ Manželé Sluglettovi podotýkají, že: „*Ize RRV s jejím absolutním monopolem na veškerou soudní moc, alespoň po dobu, kdy byl u kormidla al-Bakr, nejvýstižněji označit za kolegiátní diktaturu*“.⁷¹

Na počátku 70. let došlo ke klíčové události, jež významně ovlivnila pozici strany ve státě - k znárodnění Irácké ropné společnosti (IPC). Díky tomuto opatření,

⁶⁸ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003) Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře. Praha: Volvo Globator, str. 100-104, 126-127.

⁶⁹ Tripp, Charles (2000) A History of Iraq. Cambridge: University Press, str. 196

⁷⁰ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), str. 135.

⁷¹ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), str. 135.

které bylo veřejností nadšeně přijímáno, se podle manželů Sluglettových podařilo straně Baas z velké části překonat neoblíbenost mezi obyvatelstvem, které mělo ještě v živé paměti krvavé události z roku 1963. Výrazně se tím upevnila i moc této strany, neboť stát tak získal absolutní kontrolu nad zásobami tohoto nerostného bohatství a tím i nad největším zdrojem financí. S tímto krokem byl spjat významný příklon k Sovětskému svazu, jelikož Irák potřeboval technologie a prostředky, jimiž v té době nedisponoval. Získal si tak částečně na svoji stranu i Iráckou komunistickou stranu, která však nadále chovala k režimu značnou nedůvěru. Ač se zpočátku zdálo, že nový režim výrazně inklinoval k sovětskému bloku a v podstatě realizoval program komunistické strany, šlo pouze o pragmatický tah.⁷² Manželé Sluglettovi poukazují na to, že: „... *vzhledem k fundamentálně antikomunistickému postoji strany Baas a snaze Saddáma Husajna soustředit co největší kontrolu nad státním aparátem do rukou režimu, se záhy ukázalo, že jakmile režim nalezne neefektivnější způsob, jak se vypořádat s Kurdy ... nebude už komunisty neodbytně potřebovat, stejně jako nebude potřebovat Sovětský svaz*“.⁷³

To se ostatně ukázalo být pravdou poměrně záhy. Po arabsko-izraelském konfliktu z roku 1973 došlo k prudkému nárůstu cen ropy, což mělo za následek výrazné zvýšení finančních toků do Iráku. Podle manželů Sluglettových vystoupaly příjmy z \$575 mil. v roce 1972 na \$5 700 mil. v roce 1974. Tento obrovský nárůst příjmů z ropy umožnil Iráku začít financovat rozsáhlé rozvojové projekty ve školství, zdravotnictví či sociální péči, stát rovněž dotoval například základní potraviny. V této době dochází k významnému zvýšení životní úrovně iráckého obyvatelstva a není tak příliš divu, že přes rozsáhlé represe, jež postihovaly jeho domnělé či skutečné odpůrce, se režim na počátku 70. let těšil poměrně široké podpoře veřejnosti.⁷⁴ Susan Ahmed, jejíž rodina i ona byla režimem pronásledována, vzpomíná, že „*po čistě ekonomické stránce se lidem vedlo tak dobře, jako ještě nikdy*“.⁷⁵ Zároveň však, jak podotýkají manželé Sluglettovi, posílení státu po hospodářské stránce v důsledku příjmů z ropy vedlo i k zvýšení jeho moci a tím i k „*posílení jeho donucovacích a dozíracích mechanismů, jaké neměly obdoby*“.⁷⁶ Dodávají k tomu, že: „*nikdy předtím policejní a*

⁷² Sluglett, Marion; Sluglett, Peter. (2003), Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře. Praha: Volvo Globator str. 166 -173.

⁷³ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), str. 174.

⁷⁴ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), str. 199-200.; Tripp, Charles. (2000) A History of Iraq. Cambridge: University Press, str. 214.

⁷⁵ Scheub Ute (2005) Mírotvorkyně – jedenáct portrétů žen z celosvětového mírového hnutí, Praha: proFem, str. 180.

⁷⁶ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), str. 290.

*bezpečnostní složky v Iráku (nebo jinde v arabském světě) nedisponovaly tak neomezenou mocí“.*⁷⁷

V druhé polovině 70. let můžeme pozorovat stále zřejmější koncentraci moci v rukou jediné osoby. Šlo o období, kdy vliv strany Baas pronikal stále hlouběji do všech sfér politického života, kdy byla opozice a rozličná politická uskupení postavena mimo zákon, období, „*kdy už bylo rozvíjení kultu osobnosti Saddáma Husajna v plném proudu*“.⁷⁸ Al-Bakr v této době představoval v podstatě pouze loutku, za jejíž drátky tahal Husajn. Al-Ali uvádí názor jedné irácké ženy, se kterou vedla rozhovor a jež byla přesvědčená, že: „*[al-Bakr] neměl skutečnou moc. Opravdová moc byla spjatá se Saddámem*“.⁷⁹ Rovněž i manželé Sluglettovi s Joe Storkem uvádějí, že již během první poloviny 70. let se stal Saddám Husajn v politické rovině určujícím aktérem.⁸⁰ Tento vývoj byl završen v roce 1979, kdy se al-Bakr, oficiálně ze zdravotních důvodů, vzdal své prezidentské funkce ve prospěch Saddáma Husajna.⁸¹

Období, jež následovalo, bylo ve znamení čistek, jimiž se Saddám snažil očistit politický i vojenský aparát od možných rivalů a rovněž etapou dlouhotrvajících konfliktů vnitro i mezistátních. První z nich zahájil Saddám Hussain rok po převzetí moci. Válka s Íránem (1980-88), jejíž oficiálním motivem bylo zabránit expanzi nově nastoupivšího teokratického režimu v této zemi, trvala celých osm let a zanechala za sebou značné ztráty na životech i ohromné škody v hospodářské oblasti. Ke konci tohoto konfliktu došlo také k nechvalně známé proti-kurdské ofenzivě zvané al-Anfal, jejíž cílem bylo obnovit válkou narušenou kontrolu nad Kurdistánem a ukončit činnost partyzánských skupin v této oblasti. Počet obětí, které za sebou tento krvavý zásah zanechal, dosahoval rozměrů genocidy.⁸² Dle deníku Lidové noviny, který 25.6.2007 přinesl zprávu o vynesení rozsudku smrti nad Alí Hasanem Hadžidem (přezdívaným chemický Alí), jež byl zodpovědný za tyto masakry, zahynulo během operace al-Anfal přes 180 tisíc Kurdů. Celé vesnice byly zničeny, lidé vysídlováni či rovnou popraveni a jak již naznačovala přezdívka Hadžída, režim neváhal použít ani chemických zbraní. Chemický útok na vesnici Halbdža, při kterém zemřelo na pět tisíc Kurdů (většinou žen

⁷⁷ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), str. 290.

⁷⁸ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003) str. 212.

⁷⁹ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 113.

⁸⁰ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter; Stork, Joe (1984) „Not Quite Armageddon: Impact of the War on Iraq“, *MERIP Reports*, č. 125/126, červenec – září 1984, str. 23.

⁸¹ Tripp, Charles (2000) *A History of Iraq*. Cambridge: University Press, str. 222.

⁸² Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), *Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvo Globator str. 308-310.

a dětí), je pokládán za vůbec nejhorší útok tímto typem zbraní proti civilnímu obyvatelstvu.⁸³

Dva roky po ukončení války s Iránem (2.8.1990) napadl Irák sousední zemi Kuvajt, kterou následně obsadil. Reakce na tuto invazi přišla z mezinárodního fóra vzápětí. Téhož dne vydala OSN rezoluci č. 660, ve které útok odsoudila a požadovala okamžité stažení iráckých ozbrojených sil z Kuvajtu.⁸⁴ Týden nato označila RB OSN v další rezoluci č. 662 tuto anexi za protiprávní akt.⁸⁵ Jelikož Saddám Husajn na požadavky mezinárodního společenství nereagoval, přijala RB 29.11.1990 rezoluci č. 678, ve které zmocňovala členské státy v případě, že Irák sám plně neimplementuje požadované rezoluce do 15.1.1991, „*použít všechny nezbytné prostředky ... aby byl obnoven mezinárodní mír a bezpečnost v této oblasti*“.⁸⁶

Dva dny po uplynutí tohoto data začala v ranních hodinách 17. 1. 1991 (iráckého času) spojenci vedená operace Pouštní bouře. Dle odhadů Erica Hooglunda pro Middle East Report si tento šestitýdenní zásah spolu s následným vypuknutím povstání na severu a jihu Iráku proti Saddámovu režimu, jež bylo během dvou týdnů tvrdě potlačeno, vyžádal mezi Iráčany (vojáky i civilisty) přinejmenším 100 tisíc obětí. Rovněž uvádí, že během března a dubna 1991 se téměř z 2.5 milionů Iráčanů stali uprchlíci (tj.cca 14% tehdejší celkové populace Iráku), ve snaze uchránit své životy před odvetou iráckého režimu.⁸⁷ Podle Charlese Trippa byla během operace Pouštní bouře zničena irácká infrastruktura ve větší míře než během osmileté války s Iránem, což ještě zhoršilo již tak špatné životní podmínky obyvatel této země.⁸⁸ Kromě výše uvedených dopadů válečnického konfliktu a represí Saddámovy režimu se museli Iráčané vyrovnat i s tvrdými důsledky uvalených sankcí OSN. Rezoluce 661 z 6.8.1990 stanovila sankce ve finanční sféře a uvalila embargo na irácký export i import (s výjimkou lékařského materiálu a v případě humanitární krize i potravin).⁸⁹ Jelikož tato opatření měla devastující dopad především na irácké obyvatelstvo, schválila RB OSN v roce 1995

⁸³ Lidové noviny (2007) Saddámův kat bude za genocidu oběšen, roč. XX, č. 147, 25. červen, str. 9.

⁸⁴ United Nations Security Council Resolution 660, S/RES/0660 (1990), 2. srpen 1990, [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0660.htm> [cit.25.6. 2007].

⁸⁵ United Nations Security Council Resolution 662, S/RES/0662 (1990), 9. srpen 1990, [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0662.htm> [cit.25.6. 2007].

⁸⁶ United Nations Security Council Resolution 678, S/RES/0678 (1990), 29. listopad 1990, [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0678.htm> [cit.25.6. 2007].

⁸⁷ Hooglund, Eric (1991) „The Other Face of War“, *Middle East Report*, červenec – srpen 1991. č. 171, str. 5, 7.

⁸⁸ Tripp, Charles (2000) *A History of Iraq*. Cambridge: University Press, str. 261.

⁸⁹ United Nations Security Council Resolution 661, S/RES/0661 (1990), 6. srpen 1990, [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0661.htm> [cit.26.6. 2007].

program „Oil-for-Food“, čímž chtěla odvrátit humanitární krizi, ke které situace v Iráku neodvratně spěla. Sankce však s dalšími obměnami (např. rezoluce 687, 706, 712) zůstaly účinné až do roku 2003 a negativně ovlivnily celkovou životní úroveň obyvatel v této zemi. Roger Norman k tomu v článku „Iraqi Sanctions, Human Rights and Humanitarian Law“ z roku 1996 uvádí, že sankce „*mají zdrcující dopad zejména na nejzranitelnější sektor irácké společnosti, na děti*“.⁹⁰ Záměr světového společenství oslabit vliv Saddáma Husajna se tak z velké části minul účinkem.

Po nastínění klíčových okamžiků v politickém vývoji Iráku po nástupu strany Baas k moci se nyní již zaměřím na situaci žen v této zemi, na to, jak výše uvedené proměny společenského klimatu, vojenské střety a represe ovlivnily status iráckých žen.

3.1 70. léta 20. století – období ekonomického boomu a posílení práv žen

Toto období v nedávné historii Iráku z hlediska postavení žen výstižně popisuje Nadje Sadig Al-Ali. V rozhovorech, jež vedla z řadou iráckých žen, se zračila rozporuplnost této doby. Mísily se zde vzpomínky na období charakterizované všeobecnou prosperitou a posílením pozice žen ve společnosti spolu s bolestnými zážitky spjatými s pronásledováním, perzekucemi a utrpením.⁹¹

Jak bylo naznačeno výše, v důsledku ropné krize zažíval Irák zejména v 70. letech ekonomický boom. Vysoké příjmy z ropy umožnily režimu investovat do rozsáhlých rozvojových programů, což mělo pozitivní vliv na status iráckých žen. Z hlediska postavení žen tak první dekáda pod nadvládou strany Baas představovala významné období. Jak podotýká Nadje Al-Ali, ženy, které aktivně nevystupovaly v opozici, či jejich blízcí nebyli spjati s disentem, popisovaly toto období jako „zlatý věk“ irácké historie. Není to příliš překvapivé, když vezmeme v potaz důraz, jaký režim kladl na emancipaci žen. To ostatně dokládají i projevy samotného Saddáma Husajna. V jednom z nich, jež přednesl v roce 1971 na 3. konferenci Federace iráckých žen, vyzdvihuje význam a důležitost emancipace žen. V tomto projevu nesoucím název „Ženy – polovina naší společnosti“, mimo jiné uvedl: „*Úplné osvobození žen z pout, jež je držely připoutané v minulosti, ... je základním cílem Strany a revoluce... Naše*

⁹⁰ Norman, Roger (1996) „Iraqi Sanctions, Human Rights and Humanitarian Law“, *Middle East Report*, červenec – září 1996, č. 200, str. 40.

⁹¹ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 113.

*společnost zůstane nadále zaostalá a spoutaná v okovech, pokud její ženy nebudou osvobozené, osvícené a vzdělané...*⁹²

Vzdělání představovalo významný prvek v celkové osvětě zaměřené na ženy. V 80. letech dosáhla míra vzdělanosti žen jedné z nejvyšších v celém regionu. V prozatímní ústavě z roku 1970 je v článku 27 uvedeno, že „*stát se pustil do boje s negramotností a zaručuje právo na bezplatné vzdělání v základním, středním i univerzitním stupni pro všechny občany*“.⁹³ Rovněž je zde zdůrazněn záměr státu vytvořit povinnou školní docházku v základním stupni školského systému.⁹⁴ I když ještě v roce 1974 podíl negramotných ve skupině obyvatel od 15 – 44 let představoval téměř 50 % (cca 2,2 mil), z čehož ženy tvořily více než 70 % (cca 1,5 mil)⁹⁵, s přijetím zákonů zacílených na vzdělání (zákon o vymýcení negramotnosti z roku 1971, zákon o bezplatném vzdělání z roku 1974 a zákon o povinné školní docházce z roku 1978)⁹⁶ a se zahájením rozsáhlé celostátní kampaně proti negramotnosti v roce 1976^c můžeme pozorovat významné zlepšení celkové situace v této oblasti. Jak uvádí zpráva UNDP, ve výše zmíněné kampani, jež byla zaměřena na věkovou skupinu 15 – 45 let, byl dáván velký důraz na plné zapojení žen. „*Byly poskytnuty speciální prostředky k zajištění toho, že praktické obtíže nebudou bránit ženám navštěvovat hodiny zaměřené na výuku gramotnosti*“.⁹⁷ Rovněž i analýza UNICEF uvádí, že měl Irák v druhé polovině 70.let vynikající program zaměřený na vymýcení negramotnosti a zacílený právě na ženy. Díky této národní kampani, za kterou získal Irák i ocenění od UNESCO, bylo dosaženo snížení negramotnosti u žen z 62.4% v roce 1977 na 25.2% v roce 1978.⁹⁸ Ačkoliv vzdělávání žen nebylo v této době již ničím novým, jak ostatně naznačuje předchozí

⁹² Husajn, Saddám (1971) Women - One Half of Our Society [www dokument], Dostupné z: http://www.al-moharer.net/qiwa_shabiya/saddam17-4-71e.htm [cit.1.7.2007]; Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 131.

⁹³ Iraq Interim Constitution 1970 [www dokument], Dostupné z: <http://www.mallat.com/iraq%20const%201970.htm> [cit 30.6.2007].; Fleck, Kelly a spol. (2005) The Status of Women in Iraq: An Assessment of Iraq's *De Jure* and *De Facto* Compliance with International Legal Standards, *ILDP*, [www dokument], Dostupné z: <http://www.wluml.org/english/news/status-of-women-in-iraq-ABA-ILDP-2005-EN.pdf> [cit. 1.7.2007].

⁹⁴ Iraq Interim Constitution 1970.

⁹⁵ Lucas, Christopher J. (1981) „Arab Illiteracy and the Mass Literacy Campaign in Iraq“, *Comparative Education Review*, vol. 25, č.1, str. 78-79.

⁹⁶ UNDP report (2005) Iraq Living Conditions Survey 2004 – Volume II: Analytical Report [www dokument], Dostupné z: <http://www.iq.undp.org/ILCS/PDF/Analytical%20Report%20-%20English.pdf> [cit.1.7.2007], str. 92.

^c Lucas, Christopher (1981), str. 82 a Santisteban, Augustin (2005), str. 62 uvádějí rok 1976; UNDP Report (2005), str. 92 rok 1978.

⁹⁷ UNDP report (2005), str. 92.

⁹⁸ UNICEF (1998) Situation Analysis of Children and Women in Iraq [www dokument], Dostupné z: http://www.childinfo.org/Other/Iraq_sa.pdf [cit. 9.7.2007].

kapitola věnující se postavení Iráčanek před nástupem strany Baas, teprve nyní se jednalo o skutečně masovou záležitost, zacílenou i na ženy z agrárních, venkovských oblastí. V souvislosti s problematikou vzdělání, je nezbytné zmínit i význam státem podporované organizace Federace iráckých žen, na jejíž úlohu v procesu emancipace žen se zaměřím níže.

K jakému účelu však vzdělání sloužilo, tedy přesněji řečeno, co bylo motivem režimu podporovat emancipaci žen v této oblasti, nastiňuje i úryvek proslovu Saddáma Husajna, ve kterém prohlašuje: „*Osvícená matka, která je vzdělaná a osvobozená může dát zemi generaci uvědomělých a oddaných bojovníků*“⁹⁹ Nadje Al-Ali se domnívá, že skrytým motivem vzdělanostní kampaně byla především indoktrinace širokých vrstev obyvatelstva. Poukazuje na to, že pro režim bylo mnohem snazší podmanit si ženy, které působily ve veřejné sféře, sféře jež byla pod dohledem strany, než ty jež byly v ústraní svých domovů.¹⁰⁰

To, že zájmem režimu nebylo posílení statusu žen jako takové, nýbrž snaha začlenit je pod vliv vládnoucí struktury, dokládá i skutečnost, že krátce po uchopení moci, strana Baas zakázala všechny do té doby aktivně působící strany zaměřené na ženskou problematiku. Jak vyplývá z předchozí kapitoly, před červencovou revolucí 1968 byla činnost ženských spolků a organizací poměrně rozmanitá. Přinejmenším Unie a Liga iráckých žen sehrávaly v tomto ohledu významnou roli. Pro nově nastoupený režim však byla jakákoliv opozice nepřijatelná a proto vytvořila pro ženy novou, plně kontrolovanou, organizaci. Zájmy žen začala hájit pouze jedna, režimem podporovaná strana Federace iráckých žen. Jak uvádí Saeid Neshat, členství v jakékoliv jiné organizaci bylo pokládáno za zločin.¹⁰¹ Nutno však podotknout, že navzdory tomu, že Federace byla prodlouženou rukou strany Baas, sehrála významnou roli při začleňování žen do veřejného života, při podněcování ženského vzdělání, práva na práci či kvalitní zdravotní péči.¹⁰²

Nadje Sadig Al-Ali ve své knize uvádí, že i ženy, které nešetřily ostrou kritikou na stranu Baas a režimem byly mnohdy pronásledované, oceňovaly úlohu,

⁹⁹ Husajn, Saddám (1971) *Women - One Half of Our Society* [www dokument],

Dostupné z: http://www.al-moharer.net/qiwa_shabiya/saddam17-4-71e.htm [cit.1.7.2007].

¹⁰⁰ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 138.

¹⁰¹ Neshat, Saeid N. (2003) „A Look into the Women`s Movement in Iraq“, *Farzaneh Journal*, vol. 6, no. 11, [www dokument], Dostupné z: <http://www.farzanehjournal.com/archive/farvol11/engarticle/arti4/index.htm> [cit.12.6. 2007].

¹⁰² Amnesty International (2005) *Iraq: Decades of suffering, Now women deserve better* [www dokument], Dostupné z: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE140012005> [cit 30.6.2007].

jakou sehrála Federace v případě postavení iráckých žen ve společnosti. „Z vlády jsme měli vždycky strach. Avšak navzdory faktu, že Ittihad [Federace iráckých žen] byla odnoží Baas, udělala některé dobré věci. ... Učili venkovské ženy číst a psát..., otevřeli po zemi velká šicí centra...“;¹⁰³ podotýká jedna z žen, se kterou Nadje Al-Ali vedla rozhovor. Další žena pocházející z Bagdádu připouští přes svůj odpor ke straně Baas, že během tohoto období došlo k určitým pozitivním změnám: „Zlepšil se nesmírně vzdělávací systém. Dostávalo se nám vynikající zdravotní péče ...“¹⁰⁴. To dokládá například i průzkum organizace UNICEF, z kterého je patrný výrazný pokles kojenecké i dětské úmrtnosti v tomto období. Klesající trend pokračoval i v průběhu 80.let, k významnému nárůstu pak dochází v souvislosti s válkou v Perském zálivu a uvalením sankcí OSN. Podle indexu dětské úmrtnosti se v roce 1960 nedožilo z 1000 dětí 171 věku pěti let. V roce 1970 to již bylo 127, o deset let později 83 a rok před vypuknutím války v Zálivu dokonce 50.¹⁰⁵

Ne všichni však sdíleli pozitivní postoj k výše zmíněné organizaci žen. Předběžná zpráva k ženské konferenci, jež se konala roku 2003 v Iráku, cituje názor první ženské soudkyně v Iráku, jež popsala Federaci těmito slovy: „Byla založena na přímý příkaz tyрана a jeho fašistického krvavého režimu, aby se stala hlasem baasistické ideologie a jako taková nereflektovala ani nereprezentovala boj milionů utlačovaných iráckých žen“.¹⁰⁶

Ať již byly motivy k emancipaci žen jakékoliv, alespoň formálně byla zaručena rovná práva mužů a žen v prozatímní ústavě z roku 1970. V článku 19 je stanoveno, že: „Občané si jsou rovni před zákonem bez jakékoliv diskriminace na základě pohlaví, krve, jazyka, sociálního původu či náboženství“.¹⁰⁷ O rok později irácká vláda ratifikovala Mezinárodní úmluvu o občanských a politických právech, ve které jsou rovněž zaručena mužům a ženám stejná práva (článek 3).¹⁰⁸ Ženské aktivistky rovněž docílily přijetí nového občanského zákoníku, jež v roce 1978 nahradil původní,

¹⁰³ Al-Ali, Nadje S. (2007) Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present, London and New York: Zed Books, str. 136-137.

¹⁰⁴ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 128.

¹⁰⁵ UNICEF (2007) Child Mortality – Under 5 Mortality Rate [www dokument], Dostupné z: <http://childinfo.org/areas/childmortality/u5data.php> [cit 8.7.2007].

¹⁰⁶ Gharouf, Shereen; Gordon, Eleana (2003) The Heartland of Iraq: Women's Conference - Preliminary Report. [www dokument], Dostupné z: <http://www.iraqfoundation.org/news/2003/knov/hilla.pdf> [cit 30.6.2007].

¹⁰⁷ Iraq Interim Constitution 1970 [www dokument], Dostupné z: <http://www.mallat.com/iraq%20const%201970.htm> [cit 30.6.2007].

¹⁰⁸ International Covenant on Civil and Political Rights (1966) [www dokument], 16. prosinec 1966, Dostupné z: <http://www.ohchr.org/english/law/ccpr.htm> [cit.30.6. 2007].

ve své době poměrně pokrokový, zákoník z roku 1959. Nadje Al-Ali podotýká, že se režim obával vstupovat na „tenký led“ genderových vztahů uvnitř rodiny založených na patriarchálním zřízení a zasahovat do role náboženských autorit, proto v této oblasti k významnějším změnám nedošlo. Nicméně i přes zklamání žen požadujících radikálnější reformy na tomto poli je zde zřejmý pokrok, co se týče péče o děti, rozvodové problematiky, sňatků, v určité míře i polygamie.¹⁰⁹ Celkově lze konstatovat, že významnější změny v oblasti ženských práv, v jejich emancipaci, lze nalézt spíše ve veřejné sféře než v oblasti privátní, rodinné. Noga Efrati v tomto ohledu zmiňuje přístup Amal Rassam, která poukazuje na skutečnost, že vedoucí představitelé Iráku, podobně jako u ostatních muslimské států, byli vystaveni „*navzájem si odporujícím požadavkům modernity a kulturní authenticity*“.¹¹⁰ Jádrem kulturního dědictví byla a je právě ona sféra rodinná, její tradiční hodnoty, do níž se režim neodvažoval zasahovat. Jak podotýká Nadje Al-Ali, vedoucí činitelé se totiž obávali toho, že by takovými kroky přišli o podporu velké části mužské populace, jež z tohoto stavu samozřejmě těžila, a rovněž i konzervativních náboženských sil. Emancipační snahy tak byly zaměřeny především na oblast veřejnou.

Nutno však opět podotknout, že motivy posílení statusu žen tkvěly zejména ve snaze upevnit pozici režimu jako takového. Al-Ali k tomu dodává: „*I v dobách, kdy byl revoluční duch stále živý, mělo osvobození žen, jejich emancipace a začlenění málo co dočinění s principy rovnostářství ... bylo spojeno spíše s paternalistickými pokusy státu rozšířit základnu své podpory.*“¹¹¹ Uvědomělé ženy mimoto představovaly důležitý nástroj pro ideologické ovlivnění budoucích generací. Kromě toho však byla podle Al-Ali mobilizace žen nutná i ze zcela pragmatických důvodů. V důsledku ekonomického rozmachu musel Irák začít čelit problému, jež byl spjat s nedostatkem pracovních sil a právě ženy měly v tomto ohledu sehrát významnou úlohu. Oproti sousedním státům, jako Saudská Arábie či Kuvajt, které se rozhodly řešit tuto situaci pracovníky ze zahraničí, se Irák zaměřil na pracovní síly ze svých řad, na ženy. Práce žen ve veřejném sektoru se postupně stala téměř normou a režim ji aktivně podporoval. Bezplatná péče o děti, štědré mateřské příspěvky či zajištění školní dopravy představovaly nástroje, jimiž

¹⁰⁹ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 139 – 141.

¹¹⁰ Efrati, Noga (1999) „Productive or Reproductive? The Roles of Iraqi Women during the Iran-Iraq War“, *Middle Eastern Studies*, vo. 35, č. 2, str. 27.

¹¹¹ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 131.

se režim snažil nalákat ženy do veřejné sféry.¹¹² V průběhu války s Íránem se začala situace měnit. Jelikož velké množství financí šlo na válečné výdaje, na sociální služby nezbývalo tolik prostředků. Režim však nadále, ba ve větší míře, jak později uvidíme, usiloval o začlenění žen do veřejné sféry a to zejména z důvodu ještě většího nedostatku mužských pracovních sil, které si vyžádal válečný konflikt.

3.2 80. léta – válka s Íránem a její vliv na postavení žen

Vztahy Iráku s Íránem lze označit po značnou část 20. století jako přinejmenším napjaté. Po podepsání Alžírské dohody, která řešila kurdskou otázku a zejména pak vymezila irácko-iránské hranice, došlo v roce 1975 k dočasnému zklidnění situace a zlepšení vzájemných vztahů mezi oběma státy. Tento stav však netrval příliš dlouho a to v důsledku politického vývoje v Íránu, kde v roce 1979 došlo ke svržení šáha a nastolení teokratického režimu ájotalláha Chomejního. Revoluce v Íránu byla pro Husajna trnem v patě a měl zní značné obavy, zejména když, jak uvádějí manželé Sluglettovi, se „*Íránci nijak netajili tím, že by rádi „vyvezli“ islámskou revoluci do Iráku i do Saudské Arábie a dalších států Perského zálivu*“.¹¹³ Napětí mezi státy se nadále zvyšovalo, až nakonec oba přerušily v červnu 1980 diplomatické styky. Otevřený konflikt na sebe nenechal dlouho čekat. Rychlé vítězství nad Íránem, které Husajn předpokládal, mohlo výrazně upevnit jeho pozici v Iráku i celém arabském světě. Osm let trvající válka však měla s touto představou málo co dočinění. Konflikt za sebou zanechal zdevastovanou zemi a více než 100 tisíc padlých. Marion a Peter Sluglettovi k tomu dodávají: „*Režim se během války dokázal udržet u moci jedině díky obratnému vedení propagandy, hrozbám, že v zemi může být nastolena Islámská irácká republika, a zcela nelítostnému nasazení bezpečnostních složek*“¹¹⁴ Tento stav měl samozřejmě i významný vliv na postavení žen v této zemi.

K ženám, jež působily v opozici, přistupoval režim se stejnou krutostí jako k mužům. Susan Ahmed vzpomíná jak spolu se svou sestrou pracovala v ilegalitě pro

¹¹² Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 132; Laurenz Andrea (1989) Iraqi Women Preserve Gains Despite Wartime Problems, *Washington Report on Middle East Affairs*, [www dokument], Dostupné z: <http://www.wrmea.com/backissues/0789/8907004.htm> [cit. 20.4.2007].

¹¹³ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře. Praha: Volvo Globator, str. 292.

¹¹⁴ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře. Praha: Volvo Globator, str. 300.

Ligu iráckých žen a jak obtížná doba to pro ní tehdy byla. „*Neustále zatýkali lidi, mučili je a pak je zase propouštěli. Zavírali redakce a zatýkali novináře*“¹¹⁵ Během jedné noci v roce 1980 zatkla tajná policie jejího otce a dvě sestry. Starší z nich, se kterou pracovala pro Ligu, již nikdy neviděla, byla popravena.

Mimoto ženy často sloužily jako vhodný nástroj k získávání potřebných informací o svých manželech, otcích, známých. Jak uvádí Lucy Brown a David Romano ve své práci „*Women in Post-Saddam Iraq: One Step Forward or Two Steps Back?*“ oblíbeným způsobem tajné policie, jak zlomit skutečné či domnělé nepřátele režimu, bylo posílat videonahrávky, na nichž byly jejich manželky, dcery či příbuzné znásilňovány.¹¹⁶ Není třeba příliš zdůrazňovat, že v islámské kultuře bylo a stále je zneuctění ženy chápáno především jako ponížení muže. Isam al-Khafaji se ve svém článku „*State Terror and the Degradation of Politics in Iraq*“ zmiňuje, jak tento způsob donucení používali příslušníci tajných služeb i k rozšiřování řad pro režim nezbytných donašečů a spolupracovníků. Uvádí zde příběh jedné takto rekrutované ženy, jež byla pod záminkou zodpovězení otázek o jejím manželovi přinucena odjet se čtyřmi příslušníky tajné policie, kteří ji následně znásilnili a vyhrožovali, že pořízené nahrávky zašlou jejímu manželovi v případě, že s nimi nezačne spolupracovat. Jelikož si byla vědoma toho, že by ji manžel pravděpodobně zabil, nezbylo jí, než se podvolit.¹¹⁷ Tento případ ilustruje, že donucovací prostředky, formy mučení, ať již v době války či míru, jsou genderově ovlivněné. Cílem režimu bylo zasáhnout své protivníky na nejcitlivějším místě, na jejich cti. Ctnost ženy v islámském světě totiž není znakem jí samé, její hodnotou, nýbrž se z ní odvozuje čest jejího muže, potažmo celé rodiny.

Jak již bylo řečeno v úvodní kapitole věnující se dopadu válečného konfliktu na ženy, v průběhu válek často dochází k vyostření tradičních rozdílů mezi pohlavími, na druhou stranu se však otvírá i možnost určitého narušení zažitých genderových rolí. Jak tomu bylo v průběhu války s Íránem, tedy v období, jež následovalo po relativně progresivních změnách v postavení žen, se budu věnovat nyní.

Přes počáteční úspěchy na straně Iráku bylo po prvních dvou letech trvání války jasné, že konflikt bude dlouhodobějšího rázu. V důsledku zničení řady ropných věží a tím i celkového omezení vývozu této nerostné suroviny se výrazně snížily příjmy

¹¹⁵ Scheub, Ute (2005) *Mírotvorkyně – jedenáct portrétů žen z celosvětového mírového hnutí*, Praha: proFem, str. 181.

¹¹⁶ Brown, Lucy; Romano, David (2006) „*Women in Post-Saddam Iraq: One Step Forward or Two Steps Back?*“, *NWSA Journal*, vol. 18, č. 3, str. 54.

¹¹⁷ Khafaji, Isam (1992) „*State Terror and the Degradation of Politics in Iraq*“, *Middle East Report*, vol. 176, květen – červen, str.16.

státu. Noga Efrati uvádí, že již koncem roku 1982 byl režim nucen přijmout úsporná opatření. Dovoz zboží poklesl o 50 % a rovněž došlo k seškrtnání rozvojových programů, což, jak již bylo dříve naznačeno, mělo negativní dopad na běžný život občanů, zejména pak žen v důsledku jejich společenské role.¹¹⁸ Výdaje do sociální sféry musely být, stejně jako v případě jiných konfliktů, ještě více omezeny v důsledku nákladného financování armády a budování vojenského průmyslu. Dle údajů manželů Sluglettových stoupl počet vojáků irácké armády ze 190 tisíc v letech 1979-80 na 1 milion v letech 1987-88.¹¹⁹

Militarizace státu, nedílná součást mezistátních konfliktů, tak měla i v Iráku neblahý vliv na situaci žen, nicméně dopad zejména v některých ohledech nebyl tak jednoznačný. V první kapitole uvádím názor Bridget Byrne, jež se domnívá, že spolu s militarizací státu dochází velice často k vyostření tradičně pojímaných genderových rolí.¹²⁰ I v případě Iráku byl během války oslavován muž jakožto bojovník, ochránce národa. Přístup režimu k postavení žen byl však podle Nogy Efrati i Nadje Al-Ali ambivalentní.¹²¹ Tradičně je ženě přisuzována role ochránkyně rodinného krbu, role matky pečující v bezpečí domova o své děti. I když tuto úlohu režim oceňoval a vyzdvihoval, můžeme v prvních letech irácko-irácké války sledovat důraz především na jinou oblast činnosti. V tomto období totiž zahájil režim Saddáma Husajna rozsáhlou kampaň za hlubší zapojení žen do pracovního procesu.¹²² Motivem jednání sice opět nebyla práva žen jako taková, přesto však došlo k dalšímu posunu v tradičním přístupu k ženám.

Již v předchozích letech byly ženy režimem povzbuzovány k tomu, aby vstoupily do veřejné sféry a pomohly státu vypořádat se s nedostatkem pracovních sil v době ekonomického boomu. V průběhu tohoto osmiletého konfliktu se nedostatek mužských pracovních sil ještě zvýšil v souvislosti s tím, že jich bylo zapotřebí ve válce. Z čistě ekonomických důvodů tak režim vyzýval ženy, aby zaujaly místa bojujících mužů. Že šlo pouze o pragmatický tah nasvědčují poslední léta konfliktu a následné poválečné období. Nicméně pravdou zůstává, že v prvním období války probíhala na popud režimu rozsáhlá kampaň vedená zejména Federací iráckých žen. Jak uvádí Noga

¹¹⁸ Efrati, Noga (1999) „Productive or Reproductive? The Roles of Iraqi Women during the Iran-Iraq War“, *Middle Eastern Studies*, vo. 35, č. 2, str. 28.

¹¹⁹ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), str. 311.

¹²⁰ Byrne, Bridget. (1996) Gender, Conflict and Development, *Bridge* [www dokument], Dostupné z: <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/re34c.pdf> [cit. 20.4.2007], str. 8.

¹²¹ Efrati, Noga (1999), str. 27-42; Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 148 -170.

¹²² Efrati, Noga (1999), str. 28.

Efrati, sám Saddám Husajn v prvních letech války nabádal ženy, aby se výrazněji zapojily do výrobního procesu. Na tuto výzvu reagovala Federace komplexním plánem, ve kterém počítala se zaměstnáním až milionu žen. I když tyto odhady byly více než přemrštěné a v konečném důsledku nebylo zapojení žen v této oblasti tak rozsáhlé, přeci jen bylo tehdy možné ve větší míře spatřit ženy na takových pracovních místech, která byla dříve vyhrazena pouze mužům.¹²³ Jedna z žen, která v té době dobrovolně vypomáhala ve zdravotnictví a s níž vedla Nadje Al-Ali rozhovor, vzpomíná, že: „*Íránsko-irácká válka měla velký vliv na celou společnost. Jasně prokázala schopnosti žen. Většina mužů bojovala na frontě a tak byla společnost závislá na ženách. Ty prokázaly svoji sílu a vynalézavost. Ženy jste mohli vidět pracovat na čerpacích stanicích či jako řidičky nákladůků...*“¹²⁴ Podle Mezinárodní organizace práce (ILO) tvořily irácké ženy před rokem 1991 23% pracovních sil, což bylo ve srovnání s ostatními státy regionu nadprůměrné číslo.¹²⁵

Nutno však podotknout, že snahy začlenit ženy do výrobního procesu a umožnit jim zastávat pozice do té doby určené výhradně mužům, můžeme pozorovat již před vypuknutím války. V roce 1974 se v ulicích objevily první ženy policistky, ministerstvo spravedlnosti pro ženy pořádalo výukové programy na pozice v soudnictví a v roce 1979 bylo ženám dokonce umožněno nastoupit na vojenskou univerzitu (air force college). Podstatné v této souvislosti je, že válečný konflikt ve svých prvních letech tento vývoj nezvrátil a úloha žen ve společnosti jakožto pracovních sil byla režimem všeobecně podporována, přinejmenším na oficiální úrovni. Pravdou totiž zůstává, že v praxi se ženy musely nadále vyrovnávat s představami o tradiční roli žen - tj. matek a manželek, ne pracovnic ve veřejné sféře.¹²⁶

V této době, podobně jako v 70. letech, můžeme také vidět snahu režimu zaručit formálně práva žen a to i na mezinárodní úrovni. Mezi jeho nejvýznamnější počín spadá ratifikace Konvence o eliminaci všech forem diskriminace vůči ženám (CEDAW) v roce 1986.¹²⁷ Rovněž došlo i rozšíření jejich politických práv. V roce 1980

¹²³ Efrati, Noga (1999) „Productive or Reproductive? The Roles of Iraqi Women during the Iran-Iraq War“, *Middle Eastern Studies*, vol. 35, č. 2, str. 28.

¹²⁴ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 153.

¹²⁵ ILO (2000) *ILO Multidisciplinary Mission to Iraq* [www dokument], Dostupné z: <http://www.ilo.org/public/english/region/arpro/beirut/infoservices/report/report10.htm#Secc> [cit. 8.7.2007].

¹²⁶ Efrati, Noga (1999), str. 33.

¹²⁷ UN (2007) *Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women* [www dokument], Dostupné z: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/states.htm> [cit. 7.7.2007].

bylo zaručeno volební právo ženám – a to jak pasivní tak i aktivní.¹²⁸ Nadje Al-Ali uvádí ve svém článku pro *Third World Quarterly*, že v tomto roce, ve kterém se konaly i parlamentní volby, získaly ženy 16 sedadel ve sněmovně z 250. O pět let později si připsaly dokonce 33 míst, což představovalo asi 13% mandátů.¹²⁹

Jak již bylo naznačeno dříve, v druhé polovině 80. let ale dochází ke změně přístupu režimu k roli žen. Oproti dřívějšímu důrazu na jejich produktivní úlohu ve společnosti začala být vyzdvihována jejich role reprodukční, role matek budoucích generací. Noga Efrati ve svém článku „Productive or Reproductive? The Roles of Iraqi Women during the Iran-Iraq War“ poukazuje na to, že první náznaky tohoto obratu byly patrné již v roce 1986. Saddám Husajn tehdy pro výkonný výbor Federace iráckých žen uvedl, že každá rodina by měla mít nejméně pět dětí. Rozsáhlá kampaň na podporu zvýšení porodnosti na sebe nenechala dlouho čekat. V tomto přístupu je možné spatřovat dva motivy. Jak uvádí Noga Efrati, v dlouhodobém horizontu bylo cílem režimu vyrovnat se početní převaze Íránu, vybudovat v budoucnosti početnou armádu.¹³⁰ Podle manželů Sluglettových totiž irácká populace převyšovala počet iráckých obyvatel v 80. letech cca třikrát (42 milionů vs. 13,5 mil.).¹³¹ V krátkodobém období pak měly být tímto způsobem vyřešeny obtíže spojené s návratem mužů z války, tedy problém spjatý s náhlým nedostatkem pracovních míst pro muže vracející se z fronty, jejichž místa během osmileté války obsadily zčásti právě irácké ženy. Ofra Bengio uvádí, že již v roce 1986 začalo propuštění žen a pracovníků z cizích států. Výpovědi byly v případě žen ospravedlňovány morálními a vlasteneckými ideály. V zájmu národa měly ženy zasvětit svůj život rození a výchově dětí.¹³² Kampaň, která byla zahájena v roce 1987 a jejíž začátek byl vyprovokován iráckým útokem na bagdádskou školu, při kterém byly zraněny i zabití irácké děti, stejně jako v případě propagování ženské práce organizovala Federace iráckých žen. Oproti původní však byla tato kampaň aktivně podporována médii i jednotlivými resorty ministerstev. Televize i noviny zdůrazňovaly nutnost zvýšení počtu populace a nabádaly mladé muže

¹²⁸ Human Rights Watch (2003), *Background on Women's Status in Iraq Prior to the Fall of the Saddam Hussein Government*, [www dokument], Dostupné z: <http://www.hrw.org/backgrounder/wrd/iraq-women.htm> [cit.1.7.2007].

¹²⁹ Al-Ali, Nadje S. (2005) „Reconstructing Gender: Iraqi women between dictatorship, war, sanctions and occupation“ *Third World Quarterly*, vol. 26, č. 4-5, str. 754.

¹³⁰ Efrati, Noga (1999) „Productive or Reproductive? The Roles of Iraqi Women during the Iran-Iraq War“, *Middle Eastern Studies*, vo. 35, č. 2, str. 41.

¹³¹ Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003), *Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvo Globator, str. 294.

¹³² Bengio, Ofra (1988) „Iraq“, *Middle East Contemporary Survey*, vol. 12, str. 517.

a ženy, aby uzavírali sňatky v mladém věku. Režim dokonce zakázal prodej antikoncepce a zvýšil tresty pro ty, kteří ji poskytovali a prováděli nelegální potraty.¹³³ Zde tedy můžeme vidět trend spjatý s dohledem státu nad reprodukční funkcí žen.

Podle Nogy Efrati se kampaň u žen nesešla s přílišnou odezvou. Nebylo mnoho těch, které by opustily svoji práci a věnovaly se pouze své rodině. Mimoto ani Federace iráckých žen neomezila svoji činnost pouze na propagaci ženské porodnosti. Noga Efrati podotýká, že se tato organizace nadále zaměřovala i na podporu ženské participace v ekonomické oblasti. A tak ideálem irácké ženy se stala ta, která byla schopna zároveň pracovat i vychovávat děti. Nadje Al-Ali hovoří v tomto smyslu o snaze vytvořit z Iráčanek „super-ženy“, schopné zastat odborné i manuální práce spolu s péčí o početnou rodinu. „*Ženy musely na svých bedrech zvládnout nést vzájemně si odporující břemena. Na jedné straně se měly stát hlavními motory státní byrokracie a veřejného sektoru, hlavními chlebovárci a hlavami domácností, na straně druhé však také matkami budoucích vojáků*“.¹³⁴ V posledních letech války podle Nadje Al-Ali nicméně převážil důraz na roli posledně zmíněnou.

Jak podotýká Noga Efrati, v případě Iráku ambivalentní postoj režimu k ženám pravděpodobně nemá co dočinění se střetem tradičních hodnot (důraz na porodnost žen) a principem modernity (zaměstnanost žen). Oba přístupy vycházely z konkrétní situace dané válkou. Jak již bylo řečeno, v počátcích byly ženy zapotřebí ve veřejné sféře, aby nahradily muže odcházející do boje, v pozdější době měly zajistit společnosti budoucí vojáky a uvolnit místo mužů vracejícím se z války. Nadje Al-Ali uvádí, že po válce docházelo často k nárůstu domácího násilí. V souvislosti s tím podotýká, že se po válce mnoho mužů vrátilo „*sklíčených depresí, zraněných a bez práce, navíc zjistili, že jejich ženy nejenom že vedou kompletně celou domácnost, ale zároveň i pracují a vydělávají peníze*“.¹³⁵

Období iránsko-irácké války tedy otevřelo prostor k další emancipaci žen, zároveň zde ale můžeme vidět, že ony snahy o posílení statusu žen byly motivovány pouze konkrétními potřebami režimu, které jak záhy bude zřejmé, nebyly trvalého charakteru. To ostatně naznačil už i vývoj v posledních letech války se svým důrazem na reprodukční poslání žen. Období dalších patnácti let, po ukončení tohoto konfliktu

¹³³ Efrati, Noga (1999) „Productive or Reproductive? The Roles of Iraqi Women during the Iran-Iraq War“, *Middle Eastern Studies*, vo. 35, č. 2, str. 35-36.; Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 148.

¹³⁴ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 168.

¹³⁵ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 169-170.

s sebou kromě další války přineslo i výrazné zhoršení situace žen. Podle Nadje Al-Ali, ženy, s nimiž vedla rozhovor, celkově považovaly období osmileté války s Íránem navzdory značným útrapám a strádání přeci jenom za snesitelnější než roky, které následovaly.¹³⁶ Toto období již bude předmětem další podkapitoly.

3.3 Válka v Perském zálivu, sankce OSN a jejich vliv na postavení žen

Invaze do Kuvajtu byla zahájena dva roky po ukončení předchozího konfliktu s Íránem. Ač délkou svého trvání se válka v Perském zálivu, jež následovala jako reakce na zmíněnou invazi, s íransko-iráckým konfliktem nemohla srovnávat, co do rozsahu škod, negativního dopadu na irácké obyvatelstvo, a tedy i postavení žen, jej značně předčila. Země byla po ekonomické stránce vyčerpaná již před invazí kvůli zmíněné osmileté válce, další konflikt tento stav ještě prohloubil. Jak uvádí Nadje Al-Ali, v důsledku leteckých náletů v rámci operace Pouštní bouře byla zničena téměř celá infrastruktura státu.¹³⁷ Kromě rozbombardovaných továren, zdravotních středisek, přerušovaných dodávek vody či elektřiny v důsledku poničených sítí se museli Iráčané vyrovnat také s uvalením tvrdých sankcí OSN, které již tak špatnou situaci iráckých občanů ještě zhoršily. Nadje Al-Ali k tomu podotýká: „*Ačkoliv bylo oficiálním záměrem sankcí omezit moc Saddáma Husajna a dohlížet nad porušováním lidských práv uvnitř státu i v regionu, nebyl to irácký režim, ale většina irácké populace, kdo za to musel zaplatit vysokou cenu*“.¹³⁸ Zpráva Amnesty International v tomto ohledu uvádí, že zmíněné sankce, jež byly v účinnosti třináct let, ohrozily životy stovek tisíc lidí.¹³⁹ Beztak kritickou situaci pak dovršilo rozsáhlé pronásledování, zatýkání a popravování, jež nabralo na intenzitě především po krutě potlačených povstáních zaměřených proti režimu, ke kterým došlo v roce 1991 v oblastech iráckého Kurdistanu a šíitských jižních provinciích. Celkové zhroucení infrastruktury a sociálních struktur v důsledku dvou po sobě v krátké době následujících konfliktů spolu se zavedením sankcí výrazně ovlivnilo postavení a životy žen v této zemi. Jak se konkrétně projevíly důsledky války a sankcí na životech iráckých žen bude předmětem této části práce.

¹³⁶ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 151.

¹³⁷ Al-Ali, Nadje S. (2007) str. 177.

¹³⁸ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 185.

¹³⁹ Amnesty International (2005) Iraq: Decades of Suffering - Now Women Deserve Better [www dokument], Dostupné z: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE140012005> [cit 7.7.2007].

Podle indexu lidského rozvoje, který od roku 1990 každoročně publikuje OSN v rámci svého rozvojového programu a jež mapuje životní podmínky v jednotlivých státech, zaujímal Irák v roce 1990 91. místo ze 160 států.¹⁴⁰ I když v dalších letech data k této zemi nejsou ve většině případů dostupná, přeci jenom indexy z roku 1997 a 1998, kde je Irák uveden, naznačují, že během několika málo let po ukončení konfliktu a uvalení sankcí, došlo k zhoršení celkových životních podmínek iráckého obyvatelstva. V roce 1997 obsadil totiž Irák až 125. místo ze 174, o rok později 126.¹⁴¹ Podle organizace UNIFEM se dosud žádný stát nepropadl o tolik míst v indexu za tak krátkou dobu. Tento propad v životních podmínkách měl významný vliv samozřejmě i na situaci žen v této zemi. Zpráva UNIFEM uvádí, že došlo například k značnému nárůstu podvýživy mezi ženami a dětmi, k nárůstu domácího násilí, polygamie, k zvýšení úmrtnosti žen i dětí.¹⁴²

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) byl irácký zdravotnický systém před vypuknutím války v Zálivu považován za jeden z nejlepších v regionu. Existovala zde rozsáhlá síť dobře vybavených zdravotnických zařízení. Ke zdravotní péči mělo podle údajů irácké vlády, které cituje WHO, přístup 97% městské populace a 79% populace z agrárních oblastí. Rovněž podvýživa nebyla v Iráku běžným jevem. Částečně se začala situace měnit již během války s Íránem, podstatné zhoršení však s sebou přinesla až 90. léta.¹⁴³ Populační fond OSN (UNFPA) uvádí, že během třinácti let (1989 – 2002) se zvýšila úmrtnost žen v průběhu těhotenství a při porodu téměř trojnásobně. Počet samovolných potratů rovněž stoupl a to v důsledku celkového stresu, ale pravděpodobně i chemické kontaminace prostředí.¹⁴⁴ Podle UNIFEM bylo během vojenských operací v Iráku a Kuvajtu použito spojenci až 800 tun munice, jež obsahovala ochuzený uran. Zpráva dodává, že následné dva roky po ukončení války bylo možné zaznamenat zvýšený výskyt potratů a komplikací během těhotenství. Rovněž bylo možné sledovat i nárůst nemocí jako je rakovina či vrozené vady u dětí a

¹⁴⁰ UNDP (1991) Human Development Report 1991, str. 16, [www dokument], Dostupné z: http://hdr.undp.org/reports/global/1991/en/pdf/hdr_1991_ch1.pdf [cit 7.7.2007].

¹⁴¹ UNDP (1999) Human Development Report 1999, str. 136, [www dokument] Dostupné z: http://hdr.undp.org/reports/global/1999/en/pdf/hdr_1999_back1.pdf [cit 7.7.2007]. a UNDP (2000) Human Development Report 2000, str. 149, [www dokument], Dostupné z: http://hdr.undp.org/reports/global/2000/en/pdf/hdr_2000_back1.pdf [cit 7.7.2007].

¹⁴² UNIFEM (2006) Iraq, [www dokument], Dostupné z: <http://www.womenwarpeace.org/iraq/iraq.htm> [cit. 7.7.2007].

¹⁴³ WHO (2003) Potential Impact of Conflict on Health in Iraq [www dokument], Dostupné z: http://www.who.int/features/2003/iraq/briefings/iraq_briefing_note/en/index.html [cit 7.7.2007].

¹⁴⁴ UNFPA (2003) Maternal Deaths Nearly Triple in Iraq, Survey show [www dokument], Dostupné z: <http://www.unfpa.org/news/news.cfm?ID=391> [cit 7.7.2007].

zvířat.¹⁴⁵ BBC v roce 1998 uvedla, že počet případů rakoviny u dětí výrazně přesahuje běžný průměr. Podle místní nemocnice v Basře stoupl počet dětí, které zemřely na leukémii desetkrát.¹⁴⁶ To, že válka v Zálivu spolu se sankcemi měla značný dopad na děti a tím samozřejmě ovlivnila i životy matek, dokládá index kojenecké a dětské úmrtnosti organizace UNICEF. Zde je uvedeno, že v roce 1980 z 1000 narozených zemřelo před dosažením jednoho roku 63 dětí (63/1000). O deset let později to bylo 40/1000, což ukazuje, že v tomto ohledu došlo ke zlepšení i navzdory válce s Íránem. V roce 2000, tedy téměř deset let po ukončení konfliktu, se počet zvýšil na 102/1000, což je cca 2.5x více než před vypuknutím války v Zálivu.¹⁴⁷ Stejný vývoj zaznamenává i index dětské úmrtnosti do věku pěti let. V roce 1980 představoval poměr 83/1000, o dekádu později 50/1000. V roce 2000 se úmrtnost prudce zvýšila na 125/1000, což znamená že každé osmé dítě se nedožilo pěti let.¹⁴⁸ Podle zprávy UNIFEM byla tradičně nejvyšší kojenecká a dětská úmrtnost v agrárních oblastech, mezi chudšími obyvateli a domácnostmi vedenými ženami.¹⁴⁹

Nejenom v oblasti zdravotnictví, ale i na poli vzdělávání byly ženy touto válkou negativně ovlivněny. Jak již bylo uvedeno výše, Irák v průběhu 70. a 80. let investoval nemalé částky do vzdělávacích programů, takže v té době patřil irácký vzdělávací systém k jednomu z nejvyspělejších v regionu. Zákony ze 70. let zajistily bezplatnou a povinnou základní výuku jak pro chlapce, tak pro dívky do věku šestnácti let. Na počátku 90. let dosáhla školní docházka na základním stupni téměř maximálních hodnot, neboť podle analýzy UNICEF činila přibližně 93%.¹⁵⁰ Během 90. let však dochází k výraznému zhoršení. Nadjé Al-Ali uvádí, že v té době si málokterá rodina mohla dovolit posílat všechny své děti do školy a byly to právě ženy a dívky, které tím byly nejvíce postiženy. Nadjé Al-Ali k tomu dodává, že ke konci 90. let bylo mezi ženami ve věku od 15 do 49 let 55% negramotných.¹⁵¹ Celková krize vzdělávacího

¹⁴⁵ UNIFEM (2006) Iraq [www dokument], Dostupné z: <http://www.womenwarpeace.org/iraq/iraq.htm> [cit. 7.7.2007].

¹⁴⁶ BBC News (1998) Gulf War shells 'could be causing children's cancers' [www dokument] Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/70029.stm [cit. 7.7.2007].

¹⁴⁷ UNICEF (2007) Child Mortality – Infant Mortality Rate [www dokument], Dostupné z: <http://childinfo.org/areas/childmortality/infantdata.php> [cit. 8.7.2007].

¹⁴⁸ UNICEF (2007) Child Mortality – Under 5 Mortality Rate [www dokument], Dostupné z: <http://childinfo.org/areas/childmortality/u5data.php> [cit. 8.7.2007].

¹⁴⁹ UNIFEM (2006) Iraq [www dokument], Dostupné z: <http://www.womenwarpeace.org/iraq/iraq.htm> [cit. 7.7.2007].

¹⁵⁰ UNICEF (1998) Situation Analysis of Children and Women in Iraq [www dokument] Dostupné z: http://www.childinfo.org/Other/Iraq_sa.pdf [cit. 9.7.2007].

¹⁵¹ Al-Ali, Nadjé S. (2007) Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present, London and New York: Zed Books, str. 192.

systemu nepostihla pouze základní a střední školy ale také univerzity, které musely v 90. letech čelit masovému odlivu profesorů. Profesorka filozofie z Bagdádské univerzity v rozhovorech s Nadje Al-Ali vzpomíná, jak se situace během období embarga prudce zhoršila. Uvádí, že byly doby, kdy jejich plat činil \$10 měsíčně.¹⁵²

Podle Mezinárodní organizace práce (ILO) byly platy ve veřejném sektoru v roce 2000 dokonce v rozmezí \$5-7 za měsíc.¹⁵³ Propad mezd v tomto sektoru postihl ve velké míře právě ženy, neboť od dob války s Íránem to byly ony, které zastávaly ve větší míře pozice v této sféře. Nadje Al-Ali uvádí, že platy byly tak nízké, že ženy velice často musely opouštět svá zaměstnání, neboť vydělané peníze nedokázaly pokrýt ani základní životní potřeby. Navíc byly zrušeny dříve poskytované služby pracujícím matkám, jako bezplatná péče o děti či školní doprava, což situaci ještě zhoršilo. Není divu, že spolu s vysokou nezaměstnaností, která byla podle ILO pro Irák v této době příznačná, byla situace žen na trhu práce velice neúspěšná. Stát se s problémem nezaměstnanosti vypořádal po svém. V této době můžeme vidět zřejmý příklon co se týče vztahů mezi pohlavími ke konzervativnějším, tradičním normám a hodnotám, což ilustruje odklon režimu od dříve propagovaného ideálu ženy bok po boku pracující vedle muže.¹⁵⁴ Během 90. let totiž oproti předchozí době byla propagována jako ideální irácká žena matka v domácnosti, „*kteřá se vyvaruje degradující práce a kontaktu s opačným pohlavím*“.¹⁵⁵ Negativní tendence můžeme sledovat i v oblasti politické participace žen. Jak již bylo uvedeno, v roce 1985 obsadily ženy v parlamentu 13%. V následujících letech však docházelo k postupnému poklesu a ke konci vlády strany Baas dosahoval počet žen v parlamentu 8%.¹⁵⁶

V této době tedy můžeme pozorovat celkový nárůst konzervatismu ve vztahu k ženám, a to jak na vládní úrovni tak i v celé společnosti. Ve zprávě Amnesty International je uvedeno, že se v letech po ukončení války režim snažil udržet svoji moc spoluprací s konzervativními náboženskými vůdci, což mělo samozřejmě neblahý vliv

¹⁵² Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 195.

¹⁵³ ILO (2000) *ILO Multidisciplinary Mission to Iraq* [www dokument], Dostupné z: <http://www.ilo.org/public/english/region/arpro/beirut/infoservices/report/report10.htm#Secc> [cit. 8.7.2007].

¹⁵⁴ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 187-189; ILO (2000) *ILO Multidisciplinary Mission to Iraq* [www dokument], Dostupné z: <http://www.ilo.org/public/english/region/arpro/beirut/infoservices/report/report10.htm#Secc> [cit. 8.7.2007].

¹⁵⁵ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 189.

¹⁵⁶ Al-Ali, Nadje S. (2005) „Reconstructing Gender: Iraqi women between dictatorship, war, sanctions and occupation“ *Third World Quarterly*, vol. 26, č. 4-5, str. 754. a UNIFEM (2006) *Iraq* [www dokument], Dostupné z: <http://www.womenwarpeace.org/iraq/iraq.htm> [cit. 8.7.2007].

na postavení žen. Aby Saddám Husajn uspokojil fundamentalistické síly, učinil změny i v samotné legislativě. Podle článku 111 trestního zákoníku z roku 1990 muži, kteří zavraždili své ženy z příbuzenstva za účelem ochrany rodinné cti, nebyli trestně odpovědní. Podle zprávy speciálního zpravodaje OSN o násilí proti ženám z roku 2002 bylo od roku 1991 z tohoto důvodu zabito více než čtyři tisíce iráckých žen.¹⁵⁷ Další článek tohoto zákoníku povoloval mužům z výchovných důvodů bít své ženy. Jak podotýká Nadje Al-Ali, ženy se staly nositelkami cti pro celou zemi a především pak „potenciálními prostitutkami“. Z toho důvodu bylo zapotřebí chránit jejich reputaci, mít nad nimi dohled a držet je raději v ústraní domácností pod kontrolou rodiny, na veřejnosti pak nejlépe zahalené. Jak bylo uvedeno výše, způsob odívání často naznačuje, jaké genderové klima panuje ve společnosti. Období relativní uvolněnosti ve způsobu oblékání či kontaktu mezi muži a ženami patrně v 60. letech bylo nenávratně pryč. V 90. letech byste jen stěží potkali irácké ženy procházející se v minisukních. Naopak zde bylo možné vyzorovat jasný návrat k tradičnímu islámskému způsobu odívání, tedy zahalování.¹⁵⁸

Kromě výše zmíněných problémů bylo pro toto období charakteristické masové porušování lidských práv, které ve větší míře můžeme zaznamenat již v průběhu války s Íránem zejména v oblastech Kurdistánu. Podle Amnesty International bylo během povstání v severních a jižních provinciích v roce 1991 zabito tisíce lidí včetně žen a dětí. Zpráva mimo to také uvádí, že byly ženy i děti často vládními silami využívány v bojových operacích jako živé štíty. Stejně jako v 80. letech i nyní byly často zneužívány jako nástroj k získání informací, byly mučeny, znásilňovány, zabíjeny a to ať již kvůli jejich kontaktu s opozicí, či příbuzenskému vztahu s někým, kdo byl spojen s disentem, nebo z důvodu etnické či sektářské příslušnosti. Svoji roli sehrál i nárůst konzervativních nálad.¹⁵⁹

Zpráva Amnesty International uvádí, že byly v roce 2000 v rámci kampaně za vymýcení prostituce popraveny desítky žen. Podle zprávy Mezinárodní federace pro lidská práva se počet takto zabitých žen pohyboval v závislosti na informačních zdrojích v rozmezí od 60 do 2000 mezi červnem 2000 a dubnem 2001. Skutečností je, že tento způsob byl často použit i jako nástroj proti opozici. Mezi takto popravenými byly ženy,

¹⁵⁷ Commission on Human Rights UN (2002) Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences [www dokument], Dostupné z: <http://www.hri.ca/fortherecord2002/documentation/commission/e-cn4-2002-83.htm> [cit.8.7.2007].

¹⁵⁸ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 201-204.

¹⁵⁹ Amnesty International (2005) Iraq: Decades of Suffering - Now Women Deserve Better [www dokument], Dostupné z: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE140012005> [cit 8.7.2007].

které aktivně spolupracovaly s disentem, či na něj měly vazby prostřednictvím svých příbuzných, popřípadě se vyjadřovaly kriticky ke stávajícímu režimu. Kvůli údajné prostituci byly například popraveny i 2 televizní hlasatelky či 80 gynekoložek a porodních asistentek. Ženy byly popravovány veřejně na ulicích osobní milicí Saddáma Husajna, jež byla vedená jeho starším synem Udajem. Členové této milice ženám přímo před jejich domovy, před zraky jejich dětí a rodin stínali hlavy mečem. V několika případech se tak stalo za přítomnosti představitelů strany Baas a Federace iráckých žen.¹⁶⁰

90. léta a počátek nového tisíciletí byly pro ženy, snad s výjimkou těch, které aktivně podporovaly Saddámův režim, obdobím strádání, utrpení a strachu o životy své i blízkých. Situace se zhoršila po všech stránkách, v oblasti vzdělávání, zdravotnictví i zaměstnanosti na tom byly ženy o poznání hůře než v letech 70. a 80. To, zda se jejich postavení zlepšilo v důsledku operace Irácká svoboda, jejíž cílem bylo svrhnout Saddámův režim, bude předmětem další části práce. Nejprve bych však ještě chtěla celkově zhodnotit uplynulou etapu vývoje irácké společnosti v kontextu postavení iráckých žen.

3.4 Zhodnocení situace

Ve třetí kapitole této diplomové práce jsem se pokusila postihnout vývoj postavení žen v irácké společnosti během třicet pět let trvající nadvlády strany Baas a Saddáma Husajna. Pro nastínění kladných i záporných změn v roli žen jsem použila časovou linii rozdělenou na tři dekády. Zvolila jsem období let 70., 80. a 90. s přesahem do roku 2003, neboť se jednotlivé etapy liší v přístupu a roli žen ve společnosti. Nyní bych chtěla stručně shrnout toto období na základě linie obsahové, tzn. k jakým změnám došlo za vlády této strany a diktátora v oblastech vzdělávání, zaměstnanosti, ženských práv a jejich politické participace, či vzájemných genderových vztahů.

Co se týče přístupu ke vzdělání žen sehrál režim zejména v prvních dvou dekáдах významnou roli. Školní docházka se stala povinnou jak pro chlapce tak i pro dívky. Režim kladl důraz na vzdělanost žen a dbal na to, aby byla v nejvyšší možné míře

¹⁶⁰ Amnesty International (2005) Iraq: Decades of Suffering - Now Women Deserve Better [www dokument], Dostupné z: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE140012005> [cit 8.7.2007].; FIDH (2002) Iraq: an intolerable, forgotten and unpunished repression [www dokument], Dostupné z: <http://www.fidh.org/magmoyen/rapport/2002/iq315a.pdf>, str. 22 – 23 [cit 8.7.2007].

vymýcena negramotnost, což se mu skutečně povedlo, jak dokazuje například cena udělená organizací UNESCO. V 80. letech patřil irácký vzdělávací systém k jedněm z nejlepších na Blízkém východě. Důvody k posílení práv žen v oblasti vzdělávání však tkvěly ve snaze režimu rozšířit svůj vliv na co nejširší skupinu obyvatelstva. Indoktrinace žen prostřednictvím výuky byla velice účinným nástrojem. 90. léta tento progresivní vývoj zvrátila. Narušená infrastruktura, kritická hospodářská situace a uvalené sankce měly za následek výrazný nárůst negramotnosti a to zejména u žen. Ekonomický stav rodinám neumožnil posílat do škol všechny děti a právě dívky patřily mezi první, kdo byl tímto vývojem postižen. Mimo to v této době došlo k výraznému nárůstu konzervativních sil, které nepovažovaly vzdělání žen za nezbytné. Podobný vývoj můžeme sledovat i v oblasti zaměstnanosti žen.

70. léta, která byla ve znamení ekonomického boomu, si vyžádala zvýšené množství pracovních sil. Ženy se staly těmi, kdo měl vyplnit mezeru na pracovním trhu. S tím byla spojena samozřejmě i potřeba, aby byly kvalifikované. Jak jsme mohli vidět, ženy v této době začaly zastávat pozice, které byly do té doby vyhrazeny pouze mužům. Podobně, ba ve větší míře, se vyvíjela situace i v následujících letech. V první polovině osmdesátých let, v době kdy probíhala válka s Íránem, bylo žen coby pracovních sil zapotřebí ještě více. V této době převyšovala zaměstnanost iráckých žen výrazně průměr v daném regionu. Stejně jako v případě vzdělávání ani u zaměstnanosti nebyla snaha umožnit ženám zastávat stejné pozice jako mužům motivována úsilím zajistit jim rovnoprávnost. Režim tímto krokem sledoval čistě praktické potřeby té doby. Systém potřeboval nahradit muže bojující na frontě a ženy představovaly ideální řešení. Léta 90. tyto motivy pouze potvrzují. V té době totiž již ženy nebyly na trhu práce potřebné, naopak tvořily pro muže vracející se z fronty nepřijemnou konkurenci. Tento trend můžeme pozorovat již ke konci války s Íránem, naplno pak v následující dekádě. Spolu s nárůstem vlivu konzervativních sil byl kladen důraz na tradiční roli žen, která se neslučovala s jejich pracovním nasazením.

I v případě ženských práv jako takových můžeme pozorovat podobný vývoj od progresivních změn v sedmdesátých a osmdesátých letech až k utlumení a zhoršení jejich celkového postavení v poslední dekádě minulého století. I v období tohoto relativního rozkvětu ženských práv je však nezbytné podotknout, že se tak dělo v ovzduší nedemokratického režimu, který krutě potlačoval veškerou opozici. Ženám (stejně jako mužům) bylo odepřeno být členy jiných organizací a spolků, než těch které byly režimem schválené a podporované. V tomto případě se jednalo o Federaci iráckých

žen. Pravdou ale zůstává, že pomíneme-li tuto nesporně významnou a silně negativní skutečnost, byla v tomto období formálně práva žen značně posílena - ať už se jednalo o zaručení rovnoprávného postavení v ústavě z roku 1970 či o deset let později umožnění ženám volit a být volené. Poněkud jiná situace byla v privátní sféře, i když i zde došlo k určitému spíše však méně výraznému zlepšení. Bylo to dáno tím, že režim nechtěl zasahovat do této oblasti z obav, že by tím vyvolal vlnu nevole u mužů i konzervativních sil. Jak ve veřejné tak i privátní sféře nicméně došlo ke značnému zhoršení během posledních třinácti let vlády režimu. Práva žen byla omezena a silně narušena přijetím zákonů, které ohrožovaly výdobytky do té doby získané. Cílem režimu bylo obnovit tradiční, silně konzervativní pojetí genderových rolí, ve kterých určující roli sehrával muž, zatímco žena měla být pouze jakýmsi pasivním prvkem. Ideální ženou byla ta, která pečovala o rodinu, své děti a manžela v ústraní domova. Aktivně nevystupovala na veřejnosti, nosila tradiční oděv zahalující její tělo a dbala o to, aby nebyla ohrožena její ctnost. V opačném případě totiž hrozilo nebezpečí, že jí její příbuzní budou moci beztrápně zabít.

Co se týče vzájemných genderových vztahů, pravdou je, že samotná legislativa ve většině případů nestačí k narušení tradičního rámce. Ženám bylo zaručené rovnocenné postavení v ústavě a v řadě dalších zákonů i mezinárodních smluv. Jaká však byla reálná situace částečně naznačují například obtíže spojené s úsilím změnit dosavadní vztahy v privátní sféře. I když aktivní zapojení žen do veřejného sektoru, jejich politická participace i vysoká úroveň vzdělanosti v 80. letech a osvojování si prací do té doby určených pouze mužům tradiční vazby částečně narušily, přeci jen v tomto ohledu čekala na ženy ještě dlouhá cesta. Jejich úsilí bylo ukončeno změnou orientace režimu vůči ženám v 90. letech. Důraz na to, aby se ženy vrátily k jejich „přirozené“ roli, pohřbil veškeré tehdejší snahy o reálné zajištění rovnoprávnosti mezi ženami a muži v Iráku.

Na závěr je ještě nezbytné připomenout významný prvek, který byl v různých intenzitách přítomen po celou dobu nadvlády této strany a Saddáma Husajna a který má silný vliv na celkové hodnocení tohoto období. Ať už se jednalo o léta 70., 80., či období let 1990 – 2003 všude je patrné rozsáhlé porušování lidských práv, potlačování hlasů domnělé i skutečné opozice, etnické a náboženské čistky, mučení, pronásledování a zabíjení tisíců Iráčanů a Iráčanek. Jaký lze tedy z výše uvedeného vyvodit závěr? Je pravdou, že v prvních dvou uvedených dekádách došlo k posílení statusu žen. Skutečností ale také je, že v posledních třinácti letech vlády režim ukázal, že předchozí

motivy vedoucí k zlepšení jejich postavení měly jen málo co dočinění se skutečnými právy žen. Při bližším pohledu je zřejmé, že i když nelze výdobytky zpochybňovat, přeci jen se zdají být relativní. Vystává zde totiž morální otázka, zda je vůbec možné hovořit o posílení práv žen v ovzduší totalitního režimu, který základní lidská práva po celou dobu své existence potlačoval. Na druhou stranu však, jak naznačují četné rozhovory s Iráčankami žijícími v té době, bylo období 70. a částečně i 80. let pro ženy, které nepůsobily v opozici, či neměly přímé kontakty na osoby spjaté s disentem, skutečně etapou rozkvětu, obdobím, které považovaly za zlatý věk irácké historie.

4. Ženy a Irák po roce 2003 – naděje či nejistota?

Vojenská operace s názvem Irácká svoboda byla zahájena 20.3.2003 (bagd. času). Jejím oficiálním účelem bylo především svržení Saddámova režimu, dále pak nalezení a eliminování zbraní hromadného ničení, odhalení a zadržení teroristů působících v této zemi a konečně pomoci obyvatelům Iráku vytvořit podmínky pro fungující samosprávu.¹⁶¹ Necelý půlrok před zahájením konfliktu, v říjnu 2002, americký prezident George W. Bush, při svém projevu v Cincinnati, veřejně nastínil hrozbu jakou představuje Irák pro světový mír. Vznosl zde řečnickou otázku: „*Kdybychom dnes věděli, že Saddám Husajn vlastní nebezpečné zbraně - a my to víme - mělo by nějaký smysl pro svět otálet s konfrontací, až bude ještě silnější a vyvine ještě nebezpečnější zbraně?*“¹⁶² Navzdory protestům části světového společenství, jak další vývoj ukazuje, si na tuto otázku odpověděl záhy. Invaze byla zahájena na jaře následujícího roku a to bez schválení RB OSN. Tehdejší Generální tajemník OSN Kofi Annan k tomu uvedl, že tento zásah měl být uskutečněn pod mandátem Rady bezpečnosti, ne unilaterálně. „*Doufám, že dlouhou dobu nevidíme další operaci iráckého typu - bez schválení OSN a bez širší podpory mezinárodního společenství*“¹⁶³, poznamenal K. Annan. Nadto k této akci dodal: „... *z našeho úhlu pohledu nebyla v souladu s chartou OSN, z pohledu Charty byla ilegální*“.¹⁶⁴

Ve svém prohlášení americkému národu z 19.3. 2003 G. W. Bush uvedl: „...*americké a koaliční síly zahájily vojenské operace s cílem odzbrojit Irák, osvobodit jeho lid a ochránit svět před závažným nebezpečím.*“¹⁶⁵ Co se týče přítomnosti zbraní hromadného ničení, které byly jedním z hlavních důvodů spojeneckého zásahu, jak se později ukázalo, byla intervence velice diskutabilní. Zpráva Charlese Deulfera, šéfa vyšetřovací komise CIA, naznačuje, že program na výrobu zbraní hromadného ničení byl z naprosté většiny zničen již v roce 1991 a rovněž i nukleární program byl po válce v Zálivu ukončen. I když zpráva podotýká, že se Saddám Husajn snažil obcházet nařizení OSN a v budoucnu v závislosti na ukončení sankcí hrozilo, že programy

¹⁶¹ Global Security org (2003), *Operation Iraqi Freedom* [www dokument], Dostupné z: http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom.htm [cit.9.7.2007].

¹⁶² BUSH, George.W. (2002) *President Bush Outlines Iraqi Threat* [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/10/20021007-8.html> [cit. 9.7.2007].

¹⁶³ BBC News (2004) *US says Iraq invasion was legal* [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3664234.stm [cit. 9.7.2007].

¹⁶⁴ BBC News (2004).

¹⁶⁵ The White House (2003) *President Bush Addresses the Nation* [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html> [cit.9.7.2007].

obnoví, v době intervence nebylo možné jejich přítomnost prokázat. Sankce uvalené na Irák byly v tomto ohledu totiž poměrně úspěšné.¹⁶⁶ Podle zpráv CNN měl George W. Bush tyto informace k dispozici již dva roky před svým vystoupením v Cincinnati.¹⁶⁷

Nyní více než 4 roky po zahájení operace Irácká svoboda je situace v Iráku kritická. Zpráva určená Kongresu USA z června 2003 zmiňuje základní cíle, kterých by mělo být při obnově Iráku dosaženo. Patří mezi ně: 1. vytvoření bezpečných životních podmínek pro irácké obyvatelstvo a zajištění podpůrných a obnovovacích programů; 2. dosažení zjevného zlepšení života Iráčanů; 3. zajištění podpory v co největší možné míře od ostatních zemí a organizací; 4. podpora Iráčanů při přípravě vlastní demokratické vlády.¹⁶⁸ Současný stav v této zemi nicméně ukazuje, že přinejmenším co se týče bezpečnostních podmínek a výrazného zlepšení života se vytyčené cíle nenaplnily. Naopak lze konstatovat, jak uvidíme níže, že v bezpečnostní oblasti se situace nejenže nezlepšila, ale naopak má tendenci se rapidně zhoršovat.

George W. Bush na tiskové konferenci z 12.7.2007 zmínil 4 základní fáze, jimiž současný konflikt od roku 2003 procházel. Jako první uvedl etapu zacílenou na osvobození Iráku od vlády Saddáma Husajna.¹⁶⁹ Ta byla ukončena 9.4.2003, kdy americké jednotky převzaly kontrolu na Bagdádem a de facto tak ukončily více než čtvrt století trvající nadvládu tohoto diktátora. Měsíc nato (1.5.2003) oznámil G. W. Bush ukončení hlavních vojenských operací.

Druhá etapa byla spjatá s navrácením svrchovaných práv iráckému lidu a uspořádáním svobodných voleb.¹⁷⁰ 28. června 2004 předali spojenci v čele s USA formálně moc do rukou prozatímní vlády. 30. ledna 2005 byly uspořádány pluralitní volby do přechodného parlamentu, jehož úkolem mělo být vypracování permanentní ústavy. Voleb se i přes bojkot sunnitské části obyvatelstva zúčastnily miliony Iráčanů. V dubnu byl zvolen Džalál Talabání iráckým prezidentem. Téhož roku, 15. října, Iráčané v referendu kladně hlasovali pro novou iráckou ústavu. O dva měsíce později,

¹⁶⁶ Deulfer, Charles (2004) Comprehensive Report of the Special Advisor to the DCI on Iraq's WMD, vol. II a III [www dokument], Dostupné z: <http://www.lib.umich.edu/govdocs/duelfer.html> [cit. 11.7.2007].

¹⁶⁷ CNN Report (2004) No WMD Stockpiles in Iraq [www dokument], Dostupné z: <http://www.cnn.com/2004/WORLD/meast/10/06/iraq.wmd.report/> [cit. 11.7.2007].

¹⁶⁸ U.S. Office of Management and Budget (2003) Report to Congress Pursuant to Section 1506 of the Emergency Wartime Supplemental Appropriations Act (Public Law 108-11), 2. červen 2003, str. 1 [www dokument], Dostupné z: http://www.whitehouse.gov/omb/legislative/Emergency_Wartime_Supp_Daniels_Ltr.pdf [cit. 12.7.2007].

¹⁶⁹ The White House (2007) Press Conference by the President [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/07/20070712-5.html> [cit. 13.7.2007].

¹⁷⁰ The White House (2007).

15. prosince, pak byly uspořádány celostátní volby do stálého iráckého parlamentu, kterých se oproti těm předcházejícím zúčastnili i sunnitě. Ve volbách zvítězila koalice šiitských stran Sjednocené irácké společenství, předsedou vlády se stal šiita Núri Málíkí. Během tohoto období však došlo ještě k dalším významným událostem, z nichž nejvýznamnější pravděpodobně představuje dopadení Saddáma Husajna, ke kterému došlo již 13. prosince 2003.¹⁷¹

Třetí fáze byla dle amerického prezidenta spojená s tragickou eskalací sektářského násilí, která byla vyvolána bombovým útokem na šiitskou Zlatou mešitu ve městě Sámarra koncem února 2006.¹⁷² Podle zprávy studijní skupiny pro Irák z konce roku 2006 se sektářské násilí stalo základní hrozbou pro stabilitu této země. Přibližně tři tisíce civilistů je v této zemi zabito každý měsíc. Zpráva říká, že zde existuje několik různých skupin, které vyvolávají násilnosti. Jedná se především o povstalecké skupiny sunnitských Arabů, militantní islámskou organizaci al-Kajda a přidružené džihádské skupiny, šiitské milice a komanda smrti a rovněž také o organizované kriminální bandy. Zpráva uvádí, že většina útoků na Američany je dílem sunnitských skupin, které jsou tvořeny stoupenci bývalého Saddámovo režimu, skupinami Iráčanů sunnitského původu ale i kriminálními živly. Tyto povstalecké skupiny nemají jednotné vedení, ani společné cíle. Spojuje je však odpor k přítomnosti amerických jednotek. Al-Kajda je kupodivu podle zprávy zodpovědná pouze za malou část násilností, nicméně je často v pozadí sebevražděných útoků a útoků zacílených na politické a náboženské cíle. Mimoto se snaží podněcovat sektářské napětí mezi iráckými šiity a sunnity a dosáhnout stažení spojeneckých jednotek ze země.¹⁷³ Podle samotných Iráčanů, jak ukazuje průzkum veřejného mínění uskutečněný během února a března roku 2007, znamená pro Irák přítomnost al-Kajdy a džihádských skupin skutečný problém¹⁷⁴. Šiitské milice představují dle zprávy rovněž výraznou hrozbu pro stabilitu Iráku a to jak v krátkodobé tak i dlouhodobé perspektivě. Jedná se o velice fragmentované skupiny, které se zaměřují na sunnitské civilisty, podkopávají autoritu irácké vlády a bezpečnostních jednotek a rovněž se střetávají mezi sebou v boji o moc. Poslední skupinu tvoří bandy

¹⁷¹ BBC News (2007) Timeline: Iraq after Saddam [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/4192189.stm [cit. 13.7.2007].

¹⁷² The White House (2007) Press Conference by the President [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/07/20070712-5.html> [cit. 13.7.2007].

¹⁷³ Baker, James A.; Hamilton, Lee H. (2006) The Iraq Study Group Report: The Way Forward – A New Approach, New York: Vintage Books, str. 3-5.

¹⁷⁴ Langer, Gary (2007) Poll – Iraq: Where Things Stand (Ebbing Hope in a Landscape of Loss) [www dokument], Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/US/1033aIraqpoll.pdf> [cit. 14.7.2007].

kriminálních, které každodenně znesnadňují již tak těžké životní podmínky Iráčanů. Loupeže, únosy, znásilňování i vraždy jsou v Iráku na většině území běžným jevem.¹⁷⁵

Nárůst sektářského násilí a markantní zhoršení bezpečnostní situace po únorovém útoku na šíitskou mešitu s sebou přináší vysoké počty mrtvých a zraněných mezi civilisty i vojáky. Nutí rovněž tisíce Iráčanů, ve snaze uchránit své životy, opouštět domovy a hledat si bezpečnější místa uvnitř i mimo Irák. Podle zprávy studijní skupiny pro Irák došlo v období od ledna do října roku 2006 k čtyřnásobnému nárůstu útoků na civilisty, rovněž i útoky na koaliční jednotky (cca 180/den) a irácké bezpečnostní síly se v tomto období více než zdvojnásobily.¹⁷⁶ Podle Vysokého úřadu pro uprchlíky (UNHCR) je v současné době vnitřně vysídleno na 1.9 milionů Iráčanů. Od vypuknutí nepokojů z února 2006 bylo nuceno opustit své domovy a hledat útočiště v jiné části Iráku na 700 tisíc lidí. V současné době je na dva miliony Iráčanů v zahraničí. I když řada lidí opustila zemi již před rokem 2003, má tento negativní trend v současné době vzrůstající tendenci. V roce 2006 patřili Iráčané mezi nejpočetnější žadatele o azyl v Evropě.¹⁷⁷ Než se zaměřím na poslední fázi, kterou nastínil G. W. Bush ve svém projevu, a jejíž začátek lze odvodit od zveřejnění jeho nové strategie z ledna 2007, je nezbytné zmínit významnou událost, k níž došlo ke konci této etapy, tedy roku 2006. 31. prosince 2006, po té co byl v listopadu odsouzen k smrti, byl Saddám Husajn oběšen.

Nyní se podle G. W. Bushe nacházíme ve čtvrté fázi konfliktu, která má být ve znamení rozmístování dalších spojeneckých posil a zahájení nových operací, jež by měly stabilizovat kritickou situaci, zajistit bezpečnost iráckému lidu a umožnit brzké stažení spojeneckých jednotek z této země. Ve svém projevu z ledna 2007 k tomu G. W. Bush řekl: „*Pokud v tomto rozhodujícím momentu zvýšíme naši podporu, můžeme urychlit příchod dne, kdy se naše jednotky začnou vracet domů.*“¹⁷⁸ Válka proti teroru nemůže být dle jeho názoru vyhrána v případě, že spojenci v Iráku selžou. Kromě důrazu na poskytnutí dalších vojenských a civilních zdrojů zde zmiňuje i klíčovou úlohu samotného Iráku při řešení závažné bezpečnostní situace v této zemi. Ve zprávě

¹⁷⁵ Baker, James A.; Hamilton, Lee H. (2006) *The Iraq Study Group Report: The Way Forward – A New Approach*, New York: Vintage Books, str. 3-5.

¹⁷⁶ Baker, James A.; Hamilton, Lee H. (2006), str. 3-5.

¹⁷⁷ UNHCR (2007) *The Iraq situation - Growing Needs Amid Continuing Displacement*, [www dokument], Dostupné z: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/iraq?page=intro> [cit. 14.7.2007].

¹⁷⁸ The White House (2007a) *President's Address to the Nation* [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/01/20070110-7.html> [cit. 15.7.2007].

Bezpečnostní rady státu z ledna 2007 je uvedeno: „*Iráčané hrají vedoucí úlohu při zajištění úspěchu - USA má roli podpůrnou.*“¹⁷⁹

Jak se daří naplnit nově vytyčenou linii Bílého domu půl roku po jejím zveřejnění nastiňuje Zpráva z 12.7.2007 určená pro Kongres, kde je hodnoceno 18 klíčových, vzájemně provázaných bodů potřebných pro stabilizaci situace. Zpráva uvádí, že u 8 došlo k uspokojivému rozvoji, naopak u dalších 8 k nedostačujícímu pokroku a 2 body byly smíšeného charakteru.¹⁸⁰ G. W. Bush uvádí, že těchto několik pozitivně se vyvíjejících oblastí je pro ty, kteří věří v konečné vítězství demokracie v této zemi, příčinou k optimismu.¹⁸¹ Při bližším pohledu na zmiňovanou zprávu z 12.7. je však otázkou, zda je tento optimismus oprávněný. Oblasti, ve kterých nebylo možné zaznamenat významnější změny k lepšímu, totiž představují klíčové problémy, s nimiž by se měla irácká vláda v zájmu zajištění bezpečnosti a stability co nejdříve vypořádat. Patří sem například přijetí legislativy zaměřené na de-baasifikaci, která podle zprávy představuje jednu z nejspornějších politických otázek v Iráku. Dále je zapotřebí zajistit spravedlivé rozdělení zásob ropy bez ohledu na etnickou či sektářskou příslušnost či zvýšit počet iráckých bezpečnostních složek schopných nezávisle operovat. Rovněž je podle zprávy nutné vytvořit silný program pro odzbrojení.¹⁸² Fred Kaplan ve svém článku „*You Call that Progress?*“ k těmto osmi bodům podotýká: „*status původních baasistů, distribuce ropných zásob, místní volby, odzbrojení milicí, sektářství uvnitř policejních složek, legitimita národní armády - to jsou ty hlavní ožehavé otázky, které tlačí parlament do mrtvého bodu, vyostřují etnické konflikty a nutí miliony Iráčanů prchat ze země.*“¹⁸³ Poukazuje zde také na to, že z oněch osmi pozitivně hodnocených oblastí se čtyři týkají pouze procedurálních záležitostí.¹⁸⁴ Vystává zde pak otázka, zda cesta vytyčená G.W. Bushem na počátku tohoto roku je opravdu tím správným řešením současného kritické situace. Na druhou stranu okamžité stažení vojsk by pravděpodobně

¹⁷⁹ The White House (2007b) Fact sheet: The New Way Forward in Iraq [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/01/20070110-3.html> [cit. 15.7.2007]. a National Security Council (2007) Highlights of the Iraq Strategy Review [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/nsc/iraq/2007/iraq-strategy011007.pdf>, str.9, [cit. 15.7.2007].

¹⁸⁰ The White House (2007c) Initial Benchmark Assessment Report [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/nsc/iraq/2007/FinalBenchmarkReport.pdf> [cit. 16.7.2007].

¹⁸¹ The White House (2007) Press Conference by the President [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/07/20070712-5.html> [cit. 16.7.2007].

¹⁸² The White House (2007c).

¹⁸³ Kaplan, Fred (2007) You Call that Progress?, Slate [www dokument], Dostupné z: <http://www.slate.com/id/2170303> [cit. 16.7.2007].

¹⁸⁴ Kaplan, Fred (2007).

stav nezlepšilo, naopak by dle mého názoru došlo k dalšímu vyhocení bezpečnostní situace v zemi, čehož si jsou vědomi, jak dále uvidíme i samotní Iráčané.

Jak vnímají současnou situaci běžní občané Iráku naznačuje průzkum z března letošního roku. Zajímavé je především srovnání s předešlými průzkumy z roku 2004 a 2005. V roce 2004 bylo proti přítomnosti spojeneckých vojsk 51 % Iráčanů, o rok později 65 %, přičemž v současné době to je již 78%. 49% si myslí, že posílení spojeneckých vojsk v Bagdádu celkovou situací v tomto městě zhorší, pouze 29% se domnívá, že dojde k zlepšení. 77% Iráčanů je přesvědčeno, že Američané a koaliční vojska odvádějí v Iráku špatnou práci. Ve srovnání s rokem 2005 je to nárůst o 18%. Použití násilí proti spojeneckým jednotkám považuje nyní za přijatelné více než polovina iráckých občanů (51%) - v roce 2004 to bylo 17%. Nutno však podotknout, že ve většině zodpovězených dotazů je významný rozdíl v odpovědi v závislosti na etnické a sektářské příslušnosti. Tradičně nejvíce proti-americký přístup zastávají sunnitě, naopak nejvřelejší postoj zaujímají Kurdové. V otázce týkající se přítomnosti vojsk a jejího dopadu na bezpečnost země uvedlo 94% v sunnitů, že situaci zhoršuje. Stejný názor zastávalo 71% šiitů ale pouze 15% Kurdů. Přes celkovou averzi vůči USA a koalici států angažovaných v konfliktu, se nicméně většina Iráčanů domnívá, že by cizí vojska měla v Iráku ještě nějakou dobu setrvat. Zajímavé je, že v tomto případě je i poměrně velké procento sunnitů (45%) proti náhlému odchodu vojsk. Pravděpodobným důvodem je všeobecná obava Iráčanů z dalšího možného vývoje po stažení spojeneckých vojsk ¹⁸⁵

Celkově negativní postoj Iráčanů je bezesporu spjat se zhoršujícími se životními podmínkami a kritickou bezpečnostní situací v této zemi. Oproti roku 2005, kdy v průzkumu uvedlo 71 % iráckých občanů, že se jim vede dobře, to bylo nyní pouze 39%. Iráčané se musí dennodenně vyrovnávat s nedostatkem nejen základních druhů zboží a služeb, ale také například pitné vody či elektřiny. 32% Iráčanů zaznamenalo zhoršení dodávek elektřiny oproti 4% v roce 2005.¹⁸⁶ BBC News uvádí situaci 3 iráckých rodin na předměstí Bagdádu, z nichž jedna měla ke dni 11.7.2007 dvě hodiny

¹⁸⁵ Langer, Gary (2004) Poll – Iraq: Where Things Stand (While Ambivalent About the War, Most Iraqis Report a Berger Life) [www dokument], Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/pdf/949a1IraqPoll.pdf> [cit. 16.7.2007]. a Langer, Gary (2005) Poll – Iraq: Where Things Stand (Poll Finds Broad Optimism in Iraq, But Also Deep Division Among Groups) , [www dokument], Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/Politics/1000a1IraqWhereThingsStand.pdf> [cit. 16.7.2007]. a Langer, Gary (2007) Poll – Iraq: Where Things Stand (Ebbing Hope in a Landscape of Loss) [www dokument], Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/US/1033aIraqpoll.pdf> [cit. 16.7.2007].

¹⁸⁶ Langer, Gary (2004); Langer, Gary (2005); Langer, Gary (2007).

elektriny ze sítě denně, zbylé dvě pouze dvacet minut.¹⁸⁷ Ke zhoršení oproti roku 2005 došlo rovněž v dostupnosti lékařské péče a místních škol.

Je zřejmé, že celkové narušení infrastruktury a všudypřítomné násilí ovlivňují běžné životy všech iráckých občanů. Na jedné straně byl svržen diktátorský režim Saddáma Husajna, na druhé však došlo k vyhocení sektářských střetů a nárůstu fundamentálních sil. Tomu, jak tato situace působí na postavení žen, jakým problémům musí denně čelit, či jakých zlepšení od roku 2003 ženy zatím dosáhly, se budu věnovat v následující části práce. Zaměřím se například na to, jaký dopad má současná bezpečnostní situace na status iráckých žen, na přístup ke vzdělání, možnosti uplatnění v práci či jejich politickou participaci.

4.1 Americká invaze a její dopad na situaci iráckých žen

V současné době představuje v Iráku největší problém nestabilní a nejistá bezpečnostní situace, která ovlivňuje životy všech občanů a dá se říci, že velice intenzivně působí právě na postavení žen. Jak uvádí M. P. Lasky ve své práci „Iraqi Women under Siege“: „*Jen samotná chůze po ulici, zejména v zemědělských oblastech, vystavuje ženy denně možnosti náhodného násilí, přepadení, únosu či smrti z rukou sebevražedných útočníků, okupujících sil, irácké policie a národní gardy či místních zločinců.*“¹⁸⁸ V důsledku toho se podle Lasky omezila možnost volného pohybu žen v porovnání s předchozím obdobím. Stále častěji se začínají objevovat názory, které poukazují na zhoršení situace žen v porovnání s režimem Saddáma Husajna, který ač omezoval svobodu iráckých občanů, zaručoval dle mínění části iráckých žen alespoň některá základní práva. Nyní je situace taková, že se ženy obávají vycházet na ulici, navštěvovat školy a zaměstnání.¹⁸⁹

¹⁸⁷ BBC News (2007a) Iraq violence: Monitoring the surge [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/1/hi/in_depth/middle_east/2007/iraq_surge/default.stm [cit. 16.7.2007].

¹⁸⁸ Lasky, Marjorie (2006) Iraqi Women under Siege [www dokument], Dostupné z: <http://www.codepinkalert.org/downloads/IraqiWomenReport.pdf> [cit. 16.7.2007].

¹⁸⁹ IRIN News (2006b) Iraq: Women were more respected under Saddam, say women`s group [www dokument], Dostupné z: http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=52776&SelectRegion=Middle_East [cit.25.7.2006].

IRINnews.org, Iraq: Women were more respected under Saddam, say women`s group, [www dokument]; [cit.23.6.2006]; Dostupné z:

http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=52776&SelectRegion=Middle_East

Ačkoliv G. W. Bush ohlásil konec hlavních vojenských operací již v květnu 2003, násilnosti, jak již bylo naznačeno výše, tím v žádném případě neskončily. Dle zprávy Amnesty International panovalo v období prvních měsíců po svržení vlády Saddáma Husajna období bezpráví, ve kterém docházelo ke zvýšené míře únosů, znásilnění i vražd žen a dívek. V pozadí často stály organizované bandy využívající všeobecného chaosu. Podle iráckého policejního vyšetřovatele bylo možné zaznamenat podobné zločiny již před intervencí avšak v menším měřítku. V roce 2003, v době, kdy s ním vedla Human Rights Watch rozhovor k tomu uvedl: „*Je zde nebezpečno, vysoká zločinnost, příliš mnoho případů ... některé gangy se specializují na únosy dívek a prodávají je do dalších zemí Zálivu. Docházelo k tomu i před válkou, nyní je to však horší ...*“¹⁹⁰ Z rozhovorů, které vedla Nadje Al-Ali vyplývá, že strach z možného únosu pronásledoval ženy již v době vlády Saddáma Husajna, a to zejména v souvislosti s jeho synem Udajem. Irácká žena, s níž měla v Londýně interview, k tomu dodala: „*Ano, každý se obával o své dcery, zejména pokud byly pěkné. Nicméně bylo to spíše o tom, vyhnout se určitým místům a klubům. Obecně vzato, ženy nebyly terčem útoků gangů, jako je tomu v současnosti. Nyní přichází nebezpečí ze všech stran*“.¹⁹¹

Kromě místních zločineckých band představují pro ženy velké nebezpečí radikální náboženské skupiny. Nadje Al-Ali poukazuje na to, že islamistické milice a různé teroristické skupiny vyvíjejí nátlak na ženy a nutí je často pod hrozbou smrti přizpůsobovat se jejich pojetí „správné“ ženy. Ženy jsou omezovány ve svém způsobu odívání, chování i pohybu. Nárůst těchto radikálních sil bylo možné zaznamenat již krátce po svržení Saddámova režimu. Podle zpráv BBC z června roku 2003 varovali úředníci OSN před zesílením vlivu náboženských fundamentalistů, kteří nutí ženy chodit zahalené.¹⁹² Od té doby došlo spíše k zintenzivnění výpadů proti ženám, než-li k jejich zmírnění. Podle ženských aktivistek, s nimiž vedla Nadje Al-Ali rozhovor v roce 2006, se terčem útoků stávají i ženy zahalené, které se například pohybují bez doprovodu či řídí auto.¹⁹³ V červnu téhož roku byl v deníku Sunday Times zveřejněný článek s názvem „Men in Black terrorise Iraq's Women“ poukazující na vzrůstající tlak fundamentálních sil. V pozadí „mužů v černém“, skupiny talibanského typu, stál

¹⁹⁰ Human Rights Watch (2003) Climate of Fear: Sexual Violence and Abduction of Women and Girls in Baghdad [www dokument], Dostupné z: <http://hrw.org/reports/2003/iraq0703/iraq0703.pdf> [cit.17.7.2007].

¹⁹¹ Al-Ali, Nadje S. (2007) Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present, London and New York: Zed Books, str. 227.

¹⁹² BBC News (2003) Iraqi Women Forced to Veil [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/2986962.stm [cit.17.7.2007].

¹⁹³ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 242.

tehdejší vůdce al-Kajdy v Iráku Abu Musab Zarkáví. Skupina terorizovala irácké občany žijící v sunnitských oblastech, které Zarkáví považoval za sféru svého vlivu. Na ženy měla jejich činnost silně negativní dopad. Skupina zveřejnila nová pravidla, podle kterých se měly ženy řídit, a která stanovovala, že: „ženy nemají povoleno řídit, vycházet ven po poledni, nesmí se procházet venku spolu s muži - mohou pouze odděleně“.¹⁹⁴

Není pak divu, že ženám, které se například aktivně účastní kampaně za ženská práva, je vyhrožováno, jsou unášeny a v některých případech i zavražděny. Yanar Mohammed, předsedkyně „Organisation of Women`s Freedom in Iraq“ (OWFI), obdržela řadu výhružných dopisů, ve kterých ji hrozili smrtí, pokud nepřestane mluvit otevřeně o ženských právech.¹⁹⁵ V březnu 2004 byla při jízdě autem zastřelena (údajně iráckou policií) americká právnička Fern Holland a její irácká asistentka. Tato Američanka, zaměstnankyně CPA, hrála klíčovou úlohu v americké podpoře projektů zaměřených na ženská práva a právě tato angažovanost se zdá být hlavní příčinou útoku. Bohužel tento případ nebyl ojedinělý.¹⁹⁶ Častým důvodem útoků je také práce pro americké jednotky, a to ať už se jedná o pozice překladatelek nebo jen uklízeček. V lednu 2004 byly například zastřeleny čtyři ženy, které pracovaly jako uklízečky a pradleny pro americkou armádu.¹⁹⁷ Strach, který sebou nese spolupráce s Američany, dokládá i postoj jisté irácké zaměstnankyně pracující pro nevládní ženskou organizaci, která obdržela finanční příspěvek od spojenců. Právě tento příspěvek poskytnutý organizaci u ní vyvolával obavy z možné reakce, neboť každý, kdo jedná s Američany, je dle jejího názoru v Iráku považován za špiona.¹⁹⁸

Zřejmý posun ke konzervativnějšímu pojetí role žen ve společnosti sleduje podle Nadje Al-Ali dva cíle. Za prvé má demonstrovat odklon od původního, ve značné míře sekulárního režimu, za druhé pak odpor vůči okupujícím jednotkám.¹⁹⁹ Úsilí

¹⁹⁴ Colvin, Marie; Moussa, Widiane (2006) Men in Black Terrorise Iraq`s Women, *The Sunday Times*, [www dokument], Dostupné z: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/article671477.ece> [cit.22.7.2007].

¹⁹⁵ IRIN News (2004) Iraq: Women`s Group under threat in the new Iraq [www dokument], Dostupné z: http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=40230&SelectRegion=Iraq_Crisis&SelectCountry=IRAQ [cit.17.7.2007].

¹⁹⁶ Amnesty International (2005) Iraq: Decades of suffering, Now women deserve better [www dokument] Dostupné z: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE140012005> [cit.17.7.2007].

¹⁹⁷ BBC News (2004a) Iraq women gunned down [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3419345.stm [cit.17.7.2007].

¹⁹⁸ Amnesty International (2005).

¹⁹⁹ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 244.

vymanit se tímto způsobem z vlivu diktátora a jeho způsobu vlády tak i vlivu západního světa má však zhoubný dopad na postavení žen v této společnosti.

Smutnou realitou je, že ženy musí čelit nejen útokům ze strany zločineckých band a ortodoxních náboženských skupin, ale i násilí vycházejícímu z řad spojeneckých jednotek. Mezi nechvalně známé případy patří například znásilnění čtrnáctileté irácké dívky a následné zavraždění jí i celé její rodiny, čehož se dopustili 4 američtí vojáci v roce 2006. Zatím byl rozsudek vynesen nad dvěma z nich. Ti byli odsouzeni k doživotí, respektive ke 100 a 90 letům vězení.²⁰⁰ Dalším skandálem pak nepochybně bylo zacházení s vězni ve věznici Abu Ghraib, která byla pro své praktiky nechvalně proslulá za Husajnova režimu. Podle zprávy Červeného kříže zde byli zadrženi Iráčané vystaveni nelidskému zacházení a ponižování.²⁰¹ Jak uvádí další šetření generálmajora americké armády A. Taguby, věznění muži i ženy museli čelit protiprávnímu a nadměru hrubému zacházení ze strany vojenského dozoru věznice. Ve své zprávě uvádí sexuální a další druhy násilí, které na Iráčanech páchali američtí vojáci - mezi ně patřilo například nahrávání a fotografování nahých mužů a žen či sexuální styk mužských dozorců se zadržovanými ženami a mnoho dalších zločinů.²⁰² Podle irácké právničky Amal Kadhin Swadi, jež obhajovala zadržené ženy v Abu Ghraib, nebylo sexuální násilí páchané americkými vojáky v této věznici ojedinělou výjimkou. Podobné případy lze podle jejího názoru nalézt po celé zemi.²⁰³

Irácké ženy jsou v současné době vystaveny nejen násilnostem od vojáků, náboženských skupin či zločineckých gangů, ale i zvýšenému nebezpečí pocházejícímu z okruhu vlastní rodiny. Podle organizace MADRE dochází, mimo jiné v důsledku celkově se zhoršujících životních podmínek, k jasnému nárůstu domácího násilí. Bití, nucené sňatky či nechvalně známé vraždy ze cti představují pro ženy další hrozby, kterým musí v této době čelit.²⁰⁴ V důsledku sektářského napětí a vzrůstajícího vlivu fundamentálních sil jsou ženy pod nátlakem své rodiny často nuceny volit partnera ze stejné sekty. V některých případech byl dokonce na ženy vyvíjen nátlak, aby se rozvedly

²⁰⁰ BBC News (2007b) US soldier jailed for Iraq murder [www dokument], Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/6388585.stm> [cit.17.7.2007].

²⁰¹ Mezinárodní červený kříž (2004) Report of the International Committee of the Red Cross on the Treatment by the Coalition Forces of Prisoners of War [www dokument], Dostupné z: http://download.repubblica.it/pdf/rapporto_crocerossa.pdf [cit.17.7.2006].

²⁰² Article 15-6 Investigation of the 800th Military Police Brigade (2004) [www dokument], Dostupné z: http://www.womenwarpeace.org/iraq/docs/taguba_report_2004.pdf [cit.17.7.2007].

²⁰³ Harding, Luke (2004) The Other Prisoners, *Guardian* [www dokument], Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/women/story/0,3604,1220673,00.html> [cit.18.7.2007].

²⁰⁴ MADRE (2003) Violence against Women in US-Occupied Iraq: A Fact Sheet [www dokument], Dostupné z: <http://www.madre.org/media/iraqfactsheet.pdf> [cit.18.7.2007].

a zničily tak fungující manželství z důvodu, že patřily k jiné sektě. Zpráva informačního portálu OSN pro koordinaci humanitárních akcí (IRIN) uvádí, že v předchozím období nebylo problémem vdát se či oženit za někoho z jiné sekty. Nyní se to však překážkou stává a situace se dle zprávy v tomto ohledu spíše zhoršuje.²⁰⁵ Vraždy ze cti představují v současném Iráku závažný i když rozhodně ne zcela nový problém. To, že tento způsob „očistění“ rodinné cti byl rozšířený i v předchozím období, je naznačeno již v předchozí části práce. Zejména v oblastech Kurdistanu má tento „zvyk“ dlouhou „tradiční“. Docházelo k němu již v předchozích obdobích a vraždy pokračují i nyní. Nejnovější případ pochází z dubna roku 2007, kdy byla v severním Iráku ukamenována sedmnáctiletá dívka kvůli údajnému vztahu s muslimským teenagerem. Stalo se tak za přítomnosti davu lidí, mezi nimiž byli i příslušníci bezpečnostních složek. Někteří z přihlížejících si vraždu dokonce zaznamenali na mobilní telefon. I když ve většině případů zůstanou často pachatelé nepotrestáni, z osmi až devíti mužů, kteří se na ukamenování podíleli, byli čtyři uvězněni. Dva z nich údajně patří k rodině zavražděné.

Je zřejmé, že současná bezpečnostní situace výrazně ovlivňuje všechny oblasti každodenního života žen. Má dopad na jejich přístup ke vzdělání, pracovní možnosti, jejich základní lidská práva. Vliv má nicméně i na činnost americké administrativy, kterou nelze v této oblasti podpory ženských práv opominout. Zejména v počátcích války byla pro USA problematika iráckých žen významným bodem v procesu obnovy země. 8. srpna 2003 zveřejnila americká administrativa zprávu s názvem “Results in Iraq: 100 Days Toward Security and Freedom”, která obsahovala 10 oblastí, ve kterých dle mínění USA došlo díky intervenci ke zlepšení situace. Mezi těmito oblastmi byla i problematika postavení žen. Článek 9 nesoucí název „10 Steps to Improve the Lives of Iraqi Women“ zdůrazňuje nutnost jejich plného zapojení při obnově země a budoucího vývoje. Jejich participaci na poli vzdělávání, ve vládních postech a při tvorbě nové legislativy. USA pro podporu tohoto cíle poskytly značné granty, zejména co se týče politické a vzdělávací sféry.²⁰⁶

²⁰⁵ IRIN News (2007) Iraq: Women Forced to give up their jobs, marriages [www dokument], Dostupné z: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=72451> [cit.17.7.2007].

²⁰⁶ The White House (2003a) Report – Results in Iraq: 100 Days Toward Security and Freedom [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/infocus/iraq/100days/100days.pdf> [cit. 22.7.2007].

V oblasti školství můžeme sledovat rozsáhlé programy zacílené na vzdělání dětí, například kampaň za návrat dětí do školních lavic.²⁰⁷ Od roku 2003 bylo díky Americké agentuře pro mezinárodní rozvoj (USAID) obnoveno téměř tři tisíce iráckých škol a spolu s UNESCO pak poskytla více než dvacet milionů učebnic. Podílela se rovněž na vzdělávacích programech pro učitele a zvýšení úrovně vysokého školství. Situace krátce po válce nesla známky jasného zlepšení.²⁰⁸ Podle zprávy IRIN činila školní docházka po ukončení hlavních vojenských operací téměř 100%. BBC uvádí, že v roce 2004 dosahovala 95%. V té době bylo možné sledovat i značný nárůst platového ohodnocení učitelů, z původních \$5 na 120\$ měsíčně. Během následujících let, zejména pak v roce 2006 v důsledku rozsáhlých sektářských nepokojů, však došlo k výraznému zhoršení situace. Podle iráckého ministerstva školství byla školní docházka v roce 2006 rekordně nízká.²⁰⁹ Ve zprávě pro IRIN je uvedeno, že „tisíce studentů je nuceno zůstat doma v důsledku eskalace násilí v zemi“.²¹⁰ Ministerstvo školství odhaduje, že v roce 2006 činila školní docházka pouhých 30%. Podobný vývoj můžeme zaznamenat i v současné době. Jedenáctiletý žák základní školy v Bagdádu uvedl pro IRIN v lednu tohoto roku, že z jednadvaceti žáků jeho třídy zůstal jen on sám. Ostatní z různých důvodů školu již nenavštěvují. Ony důvody potvrzují závažnost současné situace. „Od září minulého roku byli tři z mých spolužáků uneseni a dva zabiti. Jeden byl zavražděn spolu s jeho rodinou ve svém domově a další se stal před měsícem obětí bombového útoku. Ostatní buď uprchli s rodinami do Jordánska a Sýrie nebo jim jejich příbuzní zakázali chodit do školy ze strachu, že se jim může něco stát.“²¹¹ Nebezpečí nehrozí pouze dětem, ale i učitelům, kteří musí čelit častým výhružkám. Podle zprávy IRIN z října roku 2006 bylo za poslední rok zabito 310 učitelů a 160 zraněno.²¹²

Jak již bylo naznačeno dříve, celková úroveň školní docházky dívek a chlapců byla a je v Iráku rozdílná v neprospěch děvčat. Proto je jasné, že výše zmíněný vývoj má

²⁰⁷ The White House (2003a) Report – Results in Iraq: 100 Days Toward Security and Freedom [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/infocus/iraq/100days/100days.pdf> [cit. 22.7.2007].

²⁰⁸ USAID (2007) Assistance for Iraq – Education [www dokument], Dostupné z: <http://www.usaid.gov/iraq/accomplishments/education.html> [cit. 22.7..2007].

²⁰⁹ BBC News (2004b) Iraq Reconstruction: Education [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3605821.stm [cit. 22.7..2007]; IRIN News (2006) Iraq: School attendance rates drop drastically [www dokument], Dostupné z: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=61896> [cit. 22.7..2007].

²¹⁰ IRIN News (2006).

²¹¹ IRIN News (2007a) Samir Ibraheem, Iraq „We were 21 students and today I'm the only one in class“ [www dokument], Dostupné z: <http://www.irinnews.org/HOVReport.aspx?ReportId=65828> [cit. 22.7..2007].

²¹² IRIN News (2006).

ještě hlubší dopad právě na dívky. V roce 2005 bylo ve středoškolském stupni zapsáno 44% chlapců a 31% dívek. V porovnání s rokem 2002 došlo jak u chlapců, tak i u dívek k procentuálnímu nárůstu o 8 % z 36% a 23%. I tak však hodnoty z roku 2005 představují podprůměr ve srovnání s ostatními státy regionu. Rozdíl ve školní docházce na základě pohlaví je značný i v případě základního stupně. I zde činil 13% ve prospěch chlapců.²¹³ Celkově nestabilní bezpečnostní situace, která se vyhroutil v roce 2006 tak bezesporu výrazně ovlivňuje vzdělání dívek. Podle zprávy IRIN z prosince 2006 odmítá odhadem několik tisíc rodičů posílat své dcery do škol a to jak z bezpečnostních tak i kulturních důvodů.²¹⁴ Svůj názor na vzdělání dívek vyjádřil pro IRIN jeden z úředníků šíitské Mahdi armády: „*Dívky a ženy nepotřebují umět číst. Měly by být dobrými matkami a hospodyněmi. Školy jim pouze vštěpují nové a moderní myšlenky, které jsou v rozporu s povinnostmi muslimské ženy.*“²¹⁵

Podobně negativní tendence můžeme nyní sledovat i ve vývoji zaměstnanosti iráckých žen. Před nedávnem publikovaný článek na internetových stránkách IRIN (30.5.2007) uvádí, že jsou ženy nuceny opouštět svá zaměstnání a to právě z důvodu jejich pohlaví. Nejenže je na ženy vyvíjen nátlak, aby se věnovaly rodině a zůstaly doma, už i zaměstnavatelé podle této zprávy dostávají výhrušné dopisy v případě, že zaměstnávají ženy.²¹⁶ „*Diskriminace proti ženám je v současné době bezprecedentní. Jsou vyhazovány z práce kvůli jejich genderu; to je nepřijatelné*“,²¹⁷ uvádí pro IRIN jedna z žen, která byla propuštěna z práce z „bezpečnostních důvodů“.

Co se týče politické participace žen po roce 2003 můžeme sledovat vznik různých ženských organizací a iniciativ po celém Iráku. V pozadí nově vzniklých organizací často stojí lidé navržení prozatímní vládou, ale i vzdělané, vysoko postavené ženy či ženy vracejících se z exilu. Podle Nadje Al-Ali je většina těchto organizací spravována právě ženami z vyšších vrstev, nicméně jsou i takové, které mají masovou základnu s pobočkami po celé zemi. Jako příklad uvádí organizaci Al-Shabaka (Síť iráckých žen), která se zaměřuje na humanitární projekty, právní poradnu či bezplatnou zdravotní péči, a jež je složena z 37 poboček. Nadje Al-Ali uvádí, že ženské aktivistky

²¹³ UNESCO (2005) Education in Iraq [www dokument], Dostupné z: http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=3680&BR_Region=40525 [cit.22.7.2007].

²¹⁴ IRIN News (2006a) Alia`a Haydar, Iraq “I want go to school and learn how to write” [www dokument], Dostupné z: <http://www.irinnews.org/HOVReport.aspx?ReportId=62433> [cit.22.7.2007].

²¹⁵ IRIN News (2007) Iraq: Women Forced to give up their jobs, marriages [www dokument], Dostupné z: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=72451> [cit.22.7.2007].

²¹⁶ IRIN News (2007).

²¹⁷ IRIN News (2007).

pracují napříč politickým spektrem. V centru jejich pozornosti jsou otázky spjaté s pokusy nahradit relativně progresivní občanský zákoník jeho konzervativnější verzí, problematika ústavy či přijetí kvóty týkající se politického zastoupení žen v parlamentu. Rovněž vystupují proti sektářskému násilí, radikálním islamistických skupinám omezující práva žen a rozšiřujícímu se trendu útoků, často smrtelných, na vysoce kvalifikované ženy či ženy působící právě na poli ženských práv.²¹⁸

Nadje Al-Ali poukazuje na skutečnost, že krátce po válce hrály významnou roli při politické mobilizaci žen ve velké míře organizace mající základny v USA či Velké Británii. Období krátce po svržení režimu bylo ve znamení četných konferencí a ustavení rozličných center na podporu iráckých žen. Ženy původem z Iráku žijící z různých důvodů mimo zemi se angažovaly v řadě charitativních organizacích, vzdělávacích programech, proklamování demokracie a ženských práv. V důsledku zhoršující se bezpečnostní situace však byly tyto aktivity významně narušeny.²¹⁹ Rovněž i vcelku významná podpora postavení žen ze strany spojeneckých jednotek a americké administrativy vzala v současné době, alespoň co se praxe týče, za své. Některé organizace věnující se ženským právům poukazují na to, že spolu s výrazně se zhoršující bezpečnostní situací se ženská problematika ztrácí v problémech a násilnostech, kterým musí země čelit jako taková.²²⁰ Jinak řečeno problematika postavení žen byla odsunuta na „druhou kolej“, jako méně významná. To je však dle mého mínění významný omyl, jak bude naznačovat i následující podkapitola věnující se post-konfliktní rekonstrukci a úloze žen v ní.

4.2 Ženy a post-konfliktní rekonstrukce

Přibližně měsíc poté, co spojenecké jednotky převzaly kontrolu nad hlavním městem, byla vytvořena Provizorní koaliční správa (Coalition Provisional Authority - CPA), jež měla zajistit obnovení bezpečnostních podmínek a stability, vytvořit podmínky, ve kterých by mohl irácký lid svobodně ovlivňovat svoji vlastní politickou budoucnost, usnadnit ekonomickou obnovu, udržitelnou rekonstrukci a rozvoj.

²¹⁸ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 253-255.

²¹⁹ Al-Ali, Nadje S. (2007), str. 254 – 255.

²²⁰ WOMEN for WOMEN International - Report, *Windows of Opportunity – The pursuit of Gender Equality in post-war Iraq* [www dokument], Dostupné z: http://www.womenforwomen.org/Downloads/Iraq_Paper_0105.pdf [cit. 22.07.2007].

Participace žen na poválečné obnově země měla podle americké administrativy, jak již bylo naznačeno, sehrávat významnou úlohu.²²¹

Zapojení žen do poválečné rekonstrukce země se nedlouho po vypuknutí konfliktu stalo předmětem fóra, které se konalo ve Washingtonu (21.-22.4.2003). Tohoto shromáždění, kde irácké ženy pocházející z odlišných politických, etnických i náboženských skupin přivítaly pád Saddáмова režimu, se zúčastnilo více než 60 expertů z nevládních organizací a klíčových mezinárodních agentur. Rozsáhlá účast iráckých žen na poválečné obnově by měla být podle závěrů tohoto zasedání nezbytná pro udržení míru a demokracie, rovněž i zárukou zmírnění vlivu náboženského extremismu. Bylo zde vymezeno několik zásadních kroků, jež měly zajistit, aby ženy byly součástí demokratické přeměny. Těmito body byly např.: 1) okamžitá, explicitní podpora a proaktivní přístup mezinárodního společenství; 2) zajištění rozsáhlé participace žen ve všech diskuzích týkajících se přeměny a rekonstrukce, 3) garance minimálně 30ti procentní účasti žen ve všech výborech, orgánech a strukturách zabývajících se rekonstrukcí – včetně parlamentních a vládních struktur, 4) navržení prozatímní sekulární ústavy, jež by měla mimo jiné zahrnovat rovnost všech občanů, svobodu vyznání a podřízenost náboženského práva právu civilnímu.²²²

To, zda se podařilo alespoň částečně tyto požadavky po více jak čtyřech letech naplnit, je však otázkou. Právě posledně jmenovaný bod je zajímavý v souvislosti s přijetím Ústavy z roku 2005. Ústava skutečně stanoví, že „*Irácký lid si je rovný před zákonem bez ohledu na pohlaví, rasu, etnický původ...*“²²³, nicméně je zde rovněž uvedeno, že: „*Islám je základním zdrojem práva – žádný zákon, který je v rozporu s jeho danými principy a zákony nemůže být přijat*“²²⁴. Právě tento fakt se stal předmětem ostré kritiky a je považován za významný krok zpět v souvislosti s postavením žen. Zajímavý názor na význam tohoto ustanovení poskytuje známá irácká „blogařka“ pod pseudonymem Riverbend: „*...Jsem Muslimka, praktikuji a věřím v principy a zákony Islámu ... Problém není v Islámu, problém je v množství interpretací pravidel a*

²²¹ Pina, Aaron (2006) Women in Iraq: Background and Issues for U.S Policy - CRC Report for Congress [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL32376.pdf> [cit.24.7.2007].

²²² Woodrow Wilson International Center for Scholars (2003) Winnig The Peace Conference Report - Women's Role in Post-Conflict Iraq [www dokument], Dostupné z: <http://wwics.si.edu/events/docs/ACF34.pdf> [cit.24.7.2007].

²²³ The Washington Post (2005) Full Text of Iraqi Constitution [www dokument], Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/10/12/AR2005101201450.html> [cit.22.6.2006].

²²⁴ The Washington Post (2005).

principů...Kdo rozhodne, která náboženská pravidla a zákony jsou ty, jež nemohou být v rozporu s ústavou?“²²⁵ Stále častěji se vynořují obavy, aby se díky silnému vlivu konzervativních sil nezačal uplatňovat jejich ortodoxní výklad. Náboženské skupiny, jež se často angažují v pomoci občanům, kterou spojenecké jednotky nedokážou v mnoha případech zabezpečit, získávají stále větší vliv. Vzestup moci náboženských skupin, zejména těch, jež se hlásí k radikální nauce, podle které by byla svoboda žen výrazně omezena, vyvolává obavy, že by mohly být zavedeny restriktce podobné těm, jež byly uplatněny na postavení žen v Íránu. Je zřejmé, že takový vývoj by ohrozil či spíše zničil ony relativní, ke konci vlády Saddámova režimu již dosti okleštěné, výdobytky, které ženy získaly v druhé polovině minulého století.²²⁶

Ve prospěch přijaté ústavy však musí být uvedeno, že se zde podařilo prosadit kvótu garantující 25% účast žen v Národním shromáždění. Přestože se původně ženy dožadovaly až 40% participace, i oněch 25% představuje důležitý průlom. Ústava tak zaručila ženám jedno z nejvyšších zastoupení na světě a umožnila jim participovat na politickém vývoji země. Otevřela se tím i možnost výrazněji upozornit na práva žen v této zemi. Otázkou však zůstává, jestli tato účast opravdu přispěje k zlepšení statusu žen. Významnou úlohu bude hrát především celkové klima a vliv ortodoxních kruhů ve vládě. Nadje Al-Ali v této souvislosti poukazuje na to, že skutečný význam a užitek z této kvóty vyvolává polemiku. Problémem totiž je, že značná část konzervativních islamistických politických stran volí na základě této kvóty do svých řad ženy podobného konzervativního smýšlení, které pak nutně nemusí být zainteresovány v propagování ženských práv.²²⁷

Účast žen v post-konfliktní rekonstrukci je bez vší pochybnosti nutností. Ženy v této zemi představují většinu populace a měly by tak mít nezadatelné právo účastnit se rozhodování o osudu této země. Přes nesporné snahy iráckých žen, ať už jednotlivkyň či četných neziskových organizací, je v současné době participace dle mého názoru nedostačující. Významnou úlohu zde sehrává již mnohokrát zmíněná nestabilní bezpečnostní situace, která zabraňuje ženám aktivně se podílet na budování demokratické společnosti. Právě to je však zásadní chyba. Ženy by dle mého názoru mohly svými přístupy k řešení problémů přispět ke zklidnění situace.

²²⁵ Revierbendblog (2005) Baghdad Burning [www dokument], Dostupné z: http://riverbendblog.blogspot.com/2005_09_01_riverbendblog_archive.html [cit.24.7.2007].

²²⁶ Lasky, Marjorie (2006) Iraqi Women under Siege [www dokument], Dostupné z: <http://www.codepinkalert.org/downloads/IraqiWomenReport.pdf> [cit.24.7.2007].

²²⁷ Al-Ali, Nadje S. (2007) Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present, London and New York: Zed Books, str. 254 - 257.

Pravdou nicméně je, že v současné situaci je pro ženy propagace jejich lidských i občanských práv obzvláště složitá. Nadje Al-Ali výstižně upozorňuje na to, že: „... jakákoliv diskuze o ženských právech a zapojení žen do procesu rekonstrukce zůstane jen teoretickým úkolem pokud nedojde k zásadní změně podmínek. Pro většinu žen totiž snaha zajistit základní přežití sobě i své rodině odsouvá do pozadí jakékoliv jiné zájmy“.²²⁸ Otázkou však je to, zda až se opravdu situace uklidní, nebude v tomto ohledu již pozdě. Pokud totiž konzervativní síly upevní v zemi svoji moc a nastolí zákony založené na ortodoxním výkladu Islámu, bude manévrovací prostor žen o poznání menší. To jsou však pouze spekulace a pravdou zůstává, že vyřešení bezpečnostní situace skutečně představuje v současnosti zásadní a naprosto nezbytný krok i co se týče postavení žen.

4.3 Zhodnocení situace

Cílem čtvrté kapitoly bylo nastínit situaci v Iráku a především pak postavení žen v této zemi po zahájení vojenské operace Irácká svoboda. I když je toto téma velice aktuální a konflikt na různých úrovních nadále probíhá, události se vyvíjejí a mění, přeci jen můžeme dle mého názoru i během těchto čtyřech uplynulých let zaznamenat určitou proměnu situace v této zemi i statusu žen. Stejně jako v předchozí kapitole i zde bohužel musíme sledovat spíše zhoršující se trend nežli známky zlepšujícího se stavu.

Necelé čtyři týdny po zahájení intervence padl Saddámův režim a měsíc na to oznámil G. W. Bush konec hlavních vojenských operací. Přes rozporuplný postoj světové veřejnosti se zpočátku zdálo, že se Bushův záměr zdařil. Podpora války v Iráku od americké veřejnosti v té době dosahovala vrcholu. Podle průzkumu CNN bylo na počátku května 86% Američanů přesvědčeno, že se situace v Iráku vyvíjí dobře.²²⁹ Pravdou je, že ačkoliv byla silně narušena již tak poničená infrastruktura z předchozích let a krátce po svržení Saddáma Husajna panoval všeobecný chaos, přeci jenom bylo možné zpočátku zaznamenat určitý vývoj směrem kupředu například v oblastech vzdělávání a politické participace žen. Americká administrativa krátce po uchopení moci vydávala nemalé finance na podporu školství, různé vzdělávací programy zacílené

²²⁸ Al-Ali, Nadje S. (2007) *Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present*, London and New York: Zed Books, str. 257.

²²⁹ CNN (2007) Poll: Opinion Research [www dokument], Dostupné z: <http://i.a.cnn.net/cnn/2007/images/06/26/rel7c.pdf> [cit.24.7.2007].

na irácké ženy a veřejně deklarovala snahu zlepšit situaci žen v této zemi. Tato aktivita však byla výrazně omezena v souvislosti s propuknutím tzv. třetí fáze současného konfliktu (dle Bushových slov), fáze eskalace sektářského napětí a vyhocení bezpečnostní situace v této zemi.

Jak již bylo naznačeno v první kapitole této práce, ženy jsou často ztotožňovány s národem, etnikem. Jejich čest je ctí celé komunity. Výrazný nárůst fundamentálních sil s sebou přinesl a přináší i silný tlak na ženy, na jejich chování, odívání a roli ve společnosti. Prostřednictvím žen se tyto síly vyhraňují jak vůči bývalému ve značné míře sekulárnímu režimu tak i vůči cizím vojskům přítomným v zemi. Povstalecké skupiny ať už na straně šíitů nebo sunnitů nutí ženy podřizovat se jejich konzervativním normám. Dříve běžné oblečení západního stylu je nyní nepřijatelné, představuje v jejich očích zkaženou morálku Západu. Stejně začínají v mnoha případech pohlížet na zaměstnání i vzdělání žen a dívek, neboť se dle jejich názoru neslučují s muslimskými hodnotami správné ženy. Ideálem je žena nebažící po kariéře, žena starající se o své děti a manžela v ústraní domova. Když už musí v nezbytných případech vyjít na ulici, pak jedině zahalená. I když bylo možné tento trend sledovat již před vypuknutím konfliktu, v důsledku všudy přítomného násilí a pramalé bezpečnosti nabral v této době značně na intenzitě.

Celková krajně nestabilní situace ovlivňuje v současné době všechny irácké civilisty. Ženy jsou však mimo to, že se musí vyrovnávat se stále špatně fungující infrastrukturou, nuceny čelit i genderově motivovanému tlaku a násilí z řad povstaleckých skupin, kriminálních band i spojeneckých jednotek. V důsledku kritické situace nemohou participovat na poválečné obnově, jsou nuceny zůstat zavřené ve svých domovech ze strachu, že budou unesené, znásilněné či rovnou zabitě. Každodenní útoky na civilisty i spojenecké vojáky z řad různých povstaleckých skupin výrazně narušují stabilitu této země a odsouvají problematiku žen do pozadí. Snahy zabránit občanské válce představují prioritu číslo jedna. Opomenutí genderové perspektivy současné fáze konfliktu však znamená významný krok zpět a dle mého názoru částečně zavádí americkou politiku v této zemi do slepé uličky. Pravdou je, že je nezbytné uklidnit bezpečnostní situaci. Jakým způsobem, to je však otázka. Nemůže právě podpora ženských práv a úsilí o skutečnou participaci žen v irácké politice a na veřejnosti být tím, co pomůže tento problém vyřešit?

5. Kurdské ženy

Práce týkající se postavení žen v Iráku by byla neúplná, nebo lépe řečeno nepřesná, kdyby zde alespoň ve stručnosti nebyla nastíněna situace kurdských žen v této oblasti. Výše uvedený vývoj postavení žen v Iráku je charakteristický především pro centrální a jižní části této země. V severním Iráku totiž můžeme zaznamenat celkově odlišné politické i genderové klima jak v průběhu vlády Saddáмова režimu tak i po jeho svržení. Tento fakt pouze potvrzuje to, co již bylo uvedeno v první kapitole. Tedy že snaha postihnout dopad válečných konfliktů na ženy všeobecně je velice zjednodušující, neboť opomíjí takové významné faktory jako je rasa, etnicita, náboženské vyznání či třídní postavení. Jak je vidět na případu Iráku, i analýza konfliktu v jedné zemi může být částečně zjednodušující.

Kurdové, jichž je celosvětově okolo 20-30 milionů, jsou často označováni za největší národ na světě, který nemá vlastní zemi. Jejich původní vlast, Kurdistan, byla násilně rozdělena mezi Osmanskou říši a Írán v první polovině 17. století. Po první světové válce pak došlo k dalšímu rozdrobení, a tak se kurdská menšina nacházela kromě Íránu i v Iráku, Sýrii a budoucím Turecku. Společné pro všechny tyto země byla snaha, mnohdy násilná, integrovat Kurdy pod určující kulturu dané země. Kurdové na tyto asimilační kroky, které v některých obdobích dosahovaly až genocidiích rozměrů, reagovali odporem a častými revoltami, bojem za národní sebeurčení.²³⁰

To byl i případ novodobého Iráku. Jak uvádí Marjorie Lasky a naznačují i předchozí stránky, od dvacátých let minulého století až do roku 1991 byly vesměs vztahy mezi severní částí Iráku a vládou více než napjaté. Kurdové opakovaně vystupovali proti tehdejšímu režimu, na což ústřední vláda reagovala tvrdými odvetnými opatřeními, které postihovaly často celé vesnice. Kromě snahy násilně vysídlit Kurdy a nahrazovat původní obyvatelstvo arabským etnikem, museli Kurdové čelit deportacím, únosům, vězněním i vraždám. Genocidiích rozměrů dosáhla tato opatření především ke konci iránsko-irácké války, kdy Saddám Husajn zahájil již dříve zmíněnou kampaň al-Anfal.²³¹ Ani válka v Zálivu se ve svých počátcích nevyvíjela pro Kurdy dobře. Spojenecké vojenské síly, které reagovaly na Husajnem vedenou anexi Kuvajtu,

²³⁰ Mojab, Shahrzad (2004) No „Safe Haven“: Violence against Women in Iraqi Kurdistan in Gilda, Wenona; Hyndman, Jennifer, eds. *Sites of Violence – Gender and Conflict Zones*, London: University of California Press, str. 110.

²³¹ Lasky, Marjorie (2006) *Iraqi Women under Siege* [www dokument], Dostupné z: <http://www.codepinkalert.org/downloads/IraqiWomenReport.pdf> [cit.27.7.2007].

povzbudily Kurdy, aby se vzbouřily proti režimu. Následně je však nechaly tzv. „na holičkách“, což umožnilo Husajnovi zahájit proti tomuto etniku rozsáhlou vojenskou akci. Shahrzad Mojab spolu s Rachel Gorman v článku nazvaném „Dispersed Nationalism: War, Diaspora and Kurdish Women`s organizing“ uvádí, že bylo na tři miliony Kurdů nuceno uprchnout do zasněžených hor ve snaze dostat se do Íránu a Turecka a uchránit tak své životy. Autorky podotýkají, že se jednalo o největší exodus v dějinách tohoto regionu. Především díky angažovanosti médií a nátlaku veřejnosti přijaly nakonec spojenecké jednotky řešení ve formě bez-letové zóny a vytvoření tzv. „bezpečného útočiště“ („safe haven“) nad severozápadní částí iráckého Kurdistánu. Tato postupně rozšířená oblast, nad kterou až do roku 2003 dohlížely americké i britské letecké síly, se pak stala pro mnoho Kurdů „prvním konkrétním krokem směrem k realizaci snu o autonomním Kurdském státu“.²³²

Po vytvoření „bezpečného útočiště“ irácká vláda odvolala z této oblasti civilní správu a vlády se chopily dvě hlavní kurdské politické strany: Vlastenecká unie Kurdistánu (PUK) a Kurdská demokratická strana (KDP). Naneštěstí však mezi nimi brzy vypukly velké spory, které situaci v této části země dočasně destabilizovaly. Nicméně i přesto, že severní Irák musel čelit dvojímu embargu – od OSN i irácké vlády, se začalo ekonomice oproti zbytku země podle Nadje Al-Ali dařit. Nadále zde byla rozšířená chudoba a podvýživa, avšak dopad sankcí nebyl ve srovnání s ostatními částmi Iráku tak silný. Díky efektivnější distribuci jídla a léků zajišťované agenturami OSN, vyšším ziskům z programu „Oil-for-Food“, které byly oproti zbytku země částečně i v peněžní formě, docházelo k postupnému zlepšování životních podmínek severního Iráku. Důležitou roli však hrálo i to, že v oblastech Kurdistánu je v porovnání s ostatními částmi země velké procento orné půdy. Nadje Al-Ali uvádí, že důležitým faktorem byla i vydatná přítomnost humanitárních organizací. V celém Iráku s výjimkou severních částí působilo v 90. letech celkem jedenáct nevládních organizací. V oblasti „bezpečného útočiště“ to bylo čtyřiatřicet.

To, že se situace vyvíjela v této části odlišně například naznačují i údaje týkající se dětské úmrtnosti, která často, jak již bylo uvedeno dříve, vypovídá o celkovém stavu společnosti. Podle Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO) činila úmrtnost dětí do pěti let v oblasti iráckého Kurdistánu v letech 1984-89 80 zemřelých na 1000. Tedy 80 dětí z 1000 se nedožilo věku pěti let. V letech 1994-99

²³² Mojab, Shahrzad; Gorman, Rachel (2007) „Dispersed Nationalism: War, Diaspora and Kurdish Women`s organizing“ *Journal of Middle East Women`s Studies*, vol. 3, č. 1, str. 63-64.

došlo k poklesu na 72.²³³ Když však tato čísla srovnáme s celkovou situací v této zemi, pak celostátně můžeme vidět spíše opačný trend. Před vypuknutím války v Zálivu v roce 1990 činil počet zemřelých podle indexu UNICEF 50, o pět let později to bylo 122 a v roce 2000 dokonce 125/1000.²³⁴

To, že tento vývoj měl odlišný dopad právě na ženy ve srovnání s ostatními částmi země, je zřejmé. Publikace a články věnující se tomuto tématu poukazují na to, že i přes změny, ke kterým v této oblasti na společenské rovině došlo, zde nadále bylo silně zakotveno tradiční, konzervativní rozdělení rolí, ve kterém společenské postavení ženy bylo na nižší úrovni než muže. Názorově se shodují i na tom, že v oblastech severního Iráku představovaly a představují pro ženy velký problém tradiční vraždy ze cti a v některých oblastech dokonce i ženská obřízka. Na druhou stranu se ale částečně rozcházejí v pohledu na úlohu, jakou zde sehrála v souvislosti s ženami místní zvolená vláda, potažmo výše uvedené politické strany, z nichž se skládala.

Lucy Brown a David Romano například uvádějí, že jak PUK tak i KDP byly nakloněny podpoře ženských práv. Svě tvrzení dokládají tím, že regionální vláda v roce 2000 zrušila Husajnem přijatý občanský zákoník z roku 1990, který v podstatě legalizoval vraždy ze cti.²³⁵ I když také oni upozorňují na to, že obě strany nevyvíjejí dostatečné úsilí, aby nově přijatá legislativa byla uplatňována i v praxi. Tím se částečně shodují s Marjorie Lasky, která se domnívá, že byl přístup těchto stran, co se týče ženské problematiky, charakterizován spíše jako laxní se známkami snah narušovat činnost ženských organizací v této oblasti.²³⁶ Shahrzad Mojab poukazuje na to, že se ženy krátce po ustavení kurdského parlamentu domáhaly progresivní změny v občanském zákoníku. Parlament však v té době jejich požadavkům nevěnoval žádnou pozornost.²³⁷ Mahmoud Houzan, představitelka britské pobočky irácké ženské organizace OWFI, k tomu pro Guardian dodává, že obě politické strany po více než

²³³ FAO (2000) Assessment of the Food and the Nutrition Situation: Iraq, ES:TCP/IRQ/8924, [www dokument], Dostupné z: <http://www.reliefweb.int/library/documents/iraqnutrition.pdf> [cit.27.7.2007].

²³⁴ UNICEF (2007) Child Mortality – Under 5 Mortality Rate [www dokument], Dostupné z: <http://childinfo.org/areas/childmortality/u5data.php> [cit 27.7.2007].

²³⁵ Brown, Lucy; Romano, David (2006) „Women in Post-Saddam Iraq: One Step Forward or Two Steps Back?“, *NWSA Journal*, vol. 18, č. 3, str. 57.

²³⁶ Lasky, Marjorie (2006) Iraqi Women under Siege [www dokument], Dostupné z: <http://www.codepinkalert.org/downloads/IraqiWomenReport.pdf> [cit.27.7.2007].

²³⁷ Mojab, Shahrzad (2004) No „Safe Haven“: Violence against Women in Iraqi Kurdistan in Gilda, Wenona; Hyndman, Jennifer.eds. *Sites of Violence – Gender and Conflict Zones*, London: University of California Press, str. 110.

třináct let porušovaly ženská práva a „pokoušely se potlačovat pokrokové ženské organizace“.²³⁸

Marjorie Lasky shrnuje tehdejší situaci v iráckém Kurdistánu těmito slovy: „...před rokem 1991 zažívaly irácké ženy strach, vysídlování a násilnosti společně s omezeními a někdy i brutalitou vycházející ze společnosti vedené muži. Po roce 1991 mužská dominance přetrvávala, ale ženy v tomto autonomním regionu získaly větší svobodu pohybu i projevu a základní lidská práva než většina žen v ostatních oblastech Iráku.“²³⁹ Podle Shahrzad Mojab násilnosti vůči ženám nejenže přetrvávaly, ale spíše došlo po vypuknutí konfliktu k jejich rozšíření, zejména pokud se jedná o vraždy ze cti. Na druhou stranu však tento negativní trend nezůstal bez odezvy a jak S. Mojab podotýká, protestů proti mužskému násilí se zde účastnili jak jedinci tak i organizace. Právě zakládání a přítomnost řady ženských organizací v této oblasti mělo a má pozitivní vliv na ženská práva.²⁴⁰ Oproti zbytku Iráku, kde byly veškeré opoziční hlasy umlčeny, tj. v případě žen veškerá uskupení mimo státem povolenou Federaci iráckých žen, byl vývoj v Kurdistánu odlišný. Podle Lucy Brown a Davida Romana byla většina ženských organizací, které v současnosti fungují po celém Iráku, založena právě zde.²⁴¹ V druhé polovině 90. let můžeme být rovněž svědky zakládání útočišť pro ženy, které se staly oběťmi násilí. V roce 1997 bylo na popud Ženské unie Kurdistánu vytvořeno také Informační centrum pro ženy, které poskytovalo ženám informace týkající se jejich základních práv a jehož členové aktivně vystupovali proti genderově motivovaným násilnostem. V memorandu určeném předsedovi regionální vlády mimo jiné požadovali vymýcení klanových rodinných vztahů, na jejichž základě se zachází s ženami jako s majetkem, postavit mimo zákon násilí proti ženám a viníky dovést před soud a rovněž zrušit irácký občanský zákoník. K posledně jmenovanému bodu skutečně došlo a to v roce 2000, kdy Jalal Talabani, vůdce regionální vlády ve východní části Kurdistánu, vydal dvě rezoluce, které pozměnily od roku 1990 fungující občanský zákoník a to v otázce vražd ze cti a polygamie ve prospěch žen.²⁴²

²³⁸ Mahmoud, Houzan (2004) An empty sort of freedom, *Guardian*, [www dokument], Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/comment/story/0,3604,1164268,00.html> [cit 28.7.2007].

²³⁹ Lasky, Marjorie (2006) Iraqi Women under Siege [www dokument], Dostupné z: <http://www.codepinkalert.org/downloads/IraqiWomenReport.pdf> [cit.28.7.2007].

²⁴⁰ Mojab, Shahrzad (2004) No „Safe Haven“: Violence against Women in Iraqi Kurdistan in Gilda, Wenona; Hyndman, Jennifer.eds. *Sites of Violence – Gender and Conflict Zones*, London: University of California Press, str. 127.

²⁴¹ Brown, Lucy; Romano, David (2006) „Women in Post-Saddam Iraq: One Step Forward or Two Steps Back?“, *NWSA Journal*, vol. 18, č. 3, str. 57.

²⁴² Mojab, Shahrzad (2004).

Rovněž i současný konflikt ovlivňuje obyvatele severního Iráku jinak než zbytek země. Především bezpečnostní situace zde není tak vyhocená. I přístup kurdského etnika vůči spojeneckým vojskům lze označit za mnohem vstřícnějším. Marjorie Lasky podotýká, že pro většinu Kurdů znamená současný konflikt pokračování národně osvobozenického procesu. Podle průzkumu pro ABC z roku 2004 považovalo invazi za správnou 87% Kurdů, přičemž u arabského etnika to bylo pouze 48%. V roce 2007 popsalo životní podmínky jako dobré 68% Kurdů, 53% šíitů a pouze 7% sunnitů.²⁴³

Pozitivní přístup můžeme ale sledovat i v souvislosti s postavením a právy žen. Průzkum z roku 2005 ukazuje, že Kurdové podporují volební práva žen, práci žen na pozici doktorů, jejich účast v parlamentu, ale třeba i možnost řídit vozidlo. V posledním případě se pro tuto činnost vyjádřilo kladně 96% Kurdů, 83% šíitů a 75% sunnitů. Tento příklad uvádím pouze pro dokreslení odlišného vývoje v různých částech země. Jak již bylo uvedeno výše, právě ženy řídící auta jsou totiž v ostatních částech Iráku často vystaveny útokům. Nicméně kromě podpory těchto práv si dovede celých 71% Kurdů představit, že by se žena stala i prezidentkou. U šíitů je to 57% a u sunnitů pouze 21%. V čele města by ženu podporovalo jen 6% sunnitů, zatímco Kurdů 76%.²⁴⁴

Zejména v některých oblastech severního Iráku došlo k výraznému zlepšení postavení žen a to v těch, kde během roku 2000 získaly silný vliv radikální islámské skupiny jako například Ansar al-Islam. Ženy zde byly přinuceny začít chodit na veřejnosti kompletně zahalené v černém, nesměly navštěvovat školy a byly neustále pod dohledem i ve svých vlastních domovech. Příchod spojeneckých vojsk, které tyto skupiny z oblastí blízko iránských hranic vytlačily, přinesl značné uvolnění. I pro ostatní severní části Iráku měla invaze na postavení žen poměrně pozitivní vliv. Jak již bylo uvedeno výše, i když ani iráckému Kurdistánu se nevyhnul chaos a musí se vyrovnávat s poničenou infrastrukturou, přeci jenom zde není bezpečnostní situace v tak kritickém

---

²⁴³ Langer, Gary (2004) Poll – Iraq: Where Things Stand (While Ambivalent About the War, Most Iraqis Report a Berger Life) [www dokument], Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/pdf/949a1IraqPoll.pdf> [cit. 28.7.2007]. a Langer, Gary (2007) Poll – Iraq: Where Things Stand (Ebbing Hope in a Landscape of Loss) [www dokument]; Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/US/1033aIraqpoll.pdf> [cit. 28.7.2007].

²⁴⁴ Langer, Gary (2005) Poll – Iraq: Where Things Stand (Poll Finds Broad Optimism in Iraq, But Also Deep Division Among Groups) [www dokument], Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/Politics/1000a1IraqWhereThingsStand.pdf> [cit.28.7.2007].

stavu. To má samozřejmě pozitivní vliv na každodenní život iráckých žen, především co se týče volnosti pohybu žen či možnosti navštěvovat školy.²⁴⁵

Cílem této kapitoly bylo upozornit na fakt, že konflikt nemusí nutně postihovat všechny ženy stejně a to ani v případě, že se jedná o jeden stát. Konflikt ovlivňuje ženy odlišně v závislosti například na jejich třídním postavení, na tom zda pocházejí z agrárních oblastí či velkých měst, či na jejich etnické příslušnosti. V oblastech iráckého Kurdistánu můžeme pozorovat všechny tyto prvky. Postavení žen v této části země se lišilo a liší od ostatních částí Iráku, na což je nezbytné upozornit při analýze celkového genderového postavení žen v této zemi.

---

²⁴⁵ Lasky, Marjorie (2006) *Iraqi Women under Siege* [www dokument], Dostupné z: <http://www.codepinkalert.org/downloads/IraqiWomenReport.pdf> [cit.28.7.2007]. a Brown, Lucy; Romano, David (2006) „Women in Post-Saddam Iraq: One Step Forward or Two Steps Back?“, *NWSA Journal*, vol. 18, č. 3, str. 58.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo postihnout vliv konfliktu v současném Iráku na tamní ženy, zjistit jak se vyvíjela jejich situace pod nadvládou strany Baas a jaké tendence vykazuje nyní. Pomocí empiricko-analytické metody jsem se snažila rozebrat jednotlivé etapy vývoje z pohledu genderové perspektivy a zaměřit se na konkrétní dopady vojenských střetů, na jejich vliv na každodenní život žen v této zemi.

První kapitola poskytla teoretický pohled na konflikt a posloužila jako jakýsi rámec a šablona pro konkrétní události spjaté s Irákem. Kromě teoretického dopadu konfliktní situace na ženy nastínila tato kapitola i postavení feministického směru, lépe řečeno směrů, v rámci oboru mezinárodních vztahů. I když rozhodně nepředstavuje určující proud v oboru, přeci jenom může genderová perspektiva poskytnout odlišný a v mnohém ohledu přínosný pohled na konfliktní situace. Nejenže upozorňuje na fakt, že jsou ženy válkou ovlivněny jinak než muži, musí se vyrovnávat s jinými riziky a čelit genderově motivovanému násilí, vyzdvihuje rovněž i význam účasti žen při obnově země, která může přispět k celkovému zklidnění situace.

Po stručném nastínění počátků emancipačního procesu iráckých žen v kapitole druhé jsem se zaměřila na kapitolu mající klíčový význam pro komparaci, tedy na období vlády strany Baas a Saddáma Husajna. Jelikož se jednalo o etapu poměrně dlouhou a po stránce společenské i genderové dosti rozmanitou, rozčlenila jsem ji na tři časové úseky.

První dekáda vlády této strany byla ve znamení progresivních změn zacílených na zlepšení statusu iráckých žen v oblastech vzdělávání, zaměstnanosti a jejich práv. Obdobím, ve kterém se začaly emancipační snahy dotýkat i žen pocházejících z chudších poměrů a venkovských oblastí. Rozhovory vedené se ženami žijícími v této době naznačují, že se jednalo o období rozkvětu, o zlatý věk irácké společnosti. Došlo skutečně ke značnému zredukování negramotnosti, ženy začaly zastávat pozice na pracovním trhu do té doby pro ně nevídané a i jejich občanská práva byla posílena. Společnost v důsledku ekonomické prosperity netrpěla nedostatkem a tak ženy, které nebyly nějakým způsobem spojené s disentem, skutečně mohly vnímat tuto dobu jako období blahobytu. Přesto přese všechno se ale vše odehrávalo v jakémsi režimem vymezeném životním prostoru. Tento stav bych přirovnala k životu ve „zlaté kleci“. Pokud se občané této země nesnažili otevřít onu „klec“, to jest angažovat se například v jiných než režimem povolených spolcích a organizacích, pak se jim během 70. let ve

většinu případů dařilo lépe než v předchozích obdobích. V opačném případě museli počítat s tvrdou reakcí represivního aparátu. Posílení statusu žen mimoto nepředstavovalo cíl sám o sobě, pro režim se stalo především prostředkem k dosažení masové podpory a vyřešení problému s nedostatkem pracovních sil. Nelze se tedy divit, že když ženy ke konci následující dekády přestaly být jako pracovní síly nezbytně nutné, nedělalo režimu problém otočit svoji politiku vůči nim o 180 stupňů.

80. léta představují v postavení iráckých žen v jistém, bohužel negativním, slova smyslu přelomovou etapu. Určující událostí pro toto období byla osm let trvající válka s Íránem. V prvních letech tohoto konfliktu, kdy ještě dozníval emancipační duch předchozí dekády, můžeme nadále sledovat snahy režimu zapojit ženy do pracovního procesu. V důsledku válečného konfliktu bylo totiž žen v této sféře zapotřebí ještě více než kdykoliv předtím. Jak se však válka chýlila ke svému konci a tím se blížil i návrat iráckých mužů do svých domovů, režim pomalu ale jistě začal svůj přístup k ženám přehodnocovat. Najednou už nemělo být hlavním úkolem ženy zastat rozličné pozice na pracovním trhu, naopak začala být vyzdvihována její reprodukční úloha, tedy role manželky a matky pečující o početné potomstvo. Aby se režim udržel u moci, která byla dlouhotrvajícím konfliktem nalomena, snažil se zajistit podporu na všech možných frontách. Jednou z nich byly i konzervativní náboženské síly, které emancipaci žen vskutku příliš nepřály. A režim byl ochoten je v zájmu udržení svých pozic „obětovat“.

Druhá polovina osmdesátých let tak pomalu ale jistě začíná předjímat budoucí vývoj. Ze „zlaté klece“ se stala „klec železná“, neboť v té době nebyl stát schopen v důsledku osmiletého konfliktu zajistit obyvatelstvu takový životní standard, na který si přivyklo v letech předchozích. Opozice byla pronásledována intenzivněji než kdy předtím a základní lidská práva žen i mužů ještě více omezována. Mimoto v té době zahájil režim i brutální kampaň proti kurdskému etniku, která stála životy tisíců nevinných lidí.

Poslední etapa v období Saddáмова režimu, která byla započatá invazí do Kuvajtu a následnou válkou v Perském zálivu, s sebou přinesla pouze strádání a utrpení. Infrastruktura státu byla naprosto zničena a byly to právě ženy, kdo byl tímto vývojem obzvláště postižen. Můžeme pozorovat výrazné zhoršení jejich situace ve všech oblastech společenského života, ve vzdělávání, zaměstnanosti i základních právech. To vše bylo doprovázeno vzrůstajícím tlakem konzervativních sil, které se v této době těšily výrazné podpoře diktátora. Celkovou situaci nadto ještě zhoršily sankce uvalené OSN. Vývoj v zemi však nebyl jednolitý. V důsledku povstání proti režimu v jižních a severních provinciích země a následné reakce jak ze strany Husajna tak posléze i

spojenců způsobily, že irácký Kurdistan dosáhl určité míry autonomie a jeho vývoj se začal odlišovat od zbytku země. Stejně tak i postavení žen zde začalo vykazovat jiné známky vývoje, jak je patrné z poslední kapitoly této diplomové práce.

Jaké změny tedy přivodila současná operace Irácká svoboda, která, jak je již z jejího názvu patrné, měla za cíl mimo jiné osvobodit irácký lid od útlaku a zajistit mu život ve svobodné, demokratické zemi, to znamená i zemi zaručující rovnoprávné postavení mužů a žen? Vývoj posledních čtyř let jsem se pokusila nastínit v kapitole čtvrté, jež spolu s předchozí kapitolou, jak již bylo naznačeno, tvoří stěžejní část mé práce. Bez ohledu na motivy, které amerického prezidenta G. W. Bushe vedly k zásahu proti Iráku, se mu opravdu podařilo tento totalitní režim svrhnout, zničit onu „klec“, ve které byl irácký lid uvězněn.

Je tedy možné vyvodit jednoznačný závěr, že díky intervenci spojeneckých vojsk došlo k zlepšení situace Iráčanů, k zlepšení životních podmínek žen této země a tím i zodpovědět otázku položenou v úvodu diplomové práce? Domnívám se, že nikoliv. Pravdou je, že v prvních dvou letech po intervenci můžeme sledovat pozitivní změny co se týče například vzdělávání žen a částečně i politické participace. Na druhou stranu se zde již od počátku začaly vyskytovat snahy vycházející z řad různých povstaleckých či konzervativních náboženských skupin, které se soustavně pokouší práva žen omezit. Rok 2006 spolu s eskalací sektářského násilí zasadil iráckým ženám závažnou ránu. Bezpečnostní situace v současném Iráku představuje klíčový problém, kterému musí země na cestě za demokratickým zřízením v co nejvyšší možné míře čelit. Bohužel pro ženy se to nově zvolené vládě ani za pomoci spojeneckých vojsk zatím příliš nedaří. Ženy jsou vystaveny útokům z mnoha stran. Kromě častých bombových útoků musí čelit i genderově motivovanému násilí, a to jak z řad povstaleckých skupin, islamistických organizací či náhodných kriminálních band, tak i od spojeneckých jednotek. Současná situace je opravdu závažná, a tak není divu, že řada žen začíná propadat beznaději. Objevují se i hlasy, že byly ženy pod nadvládou Saddáma Husajna více respektované než nyní a těšily se větším právům. I když třetí kapitola, zejména se svojí podkapitolou věnovanou poslední dekádě vlády, ukazuje, že situace žen již v té době byla značně nepříznivá, přeci jen tyto názory, když už nic víc, ukazují, že o zlepšení se v případě postavení žen nyní příliš mluvit nedá.

Jak již bylo uvedeno výše, irácký lid byl díky invazi osvobozen z „klece“, ve které byl zajat nedemokratickým, totalitním režimem. Ženy však v současné době čelí nebezpečí, že pro ně bude vytvořena „klec“ nová, „mříže“, které je budou držet v ústraní

domovů a zabraňovat jim podílet se na spoluutváření budoucnosti jejich země. Dohled režimu nad ženami byl totiž nahrazen bedlivým dozorem z řad nesourodých uskupení snažících se vyhranit vůči předchozí vládě i současnému vlivu spojeneckých vojsk. Do toho se přidal všeobecný chaos a nárůst kriminality, což samozřejmě situaci jen zhoršuje.

Zdá se tedy, jak naznačují předchozí řádky a rovněž i čtvrtá kapitola, že se situace žen především od roku 2006 spíše zhoršila v porovnání s léty Saddáмова režimu. Je tedy odpovědí na vznesenou otázku to, že došlo k zhoršení postavení žen po americké invazi? Ani zde, přes jasně negativní dopad bezpečnostní situace, nelze dle mého názoru dát jasnou odpověď. Ženy totiž netvoří homogenní skupinu, jsou zde rozdíly v dopadu konfliktu na základě jejich třídního postavení, toho z jaké lokality ženy pocházejí, jejich vyznání či etnické příslušnosti. Poslední kapitola diplomové práce ukazuje, že právě etnická příslušnost sehrávala, co se týče odlišného dopadu konfliktu na ženy, významnou úlohu. V porovnání s ostatními částmi země prožívaly a prožívají kurdské ženy v severních provinciích Iráku odlišně jak období vlády Saddáмова režimu tak i roky následující po invazi z roku 2003. V současné době zde není tak vyhrocená situace jako v ostatních částech země, což má bezesporu pozitivní dopad na ženy žijící v této oblasti.

Jaký závěr je tedy možné z porovnání těchto dvou, časově různě rozsáhlých period vyvodit? Je možné v současnosti říci, zda došlo k zlepšení či naopak zhoršení postavení iráckých žen po americké invazi z roku 2003? Domnívám se, že ne. Irácký režim přesto, že umožnil ženám získat v prvních fázích své vlády poměrně rozsáhlá práva a zlepšit jejich postavení ve společnosti, byl přese všechno nedemokratickým režimem a jeho motivy k tomuto posílení byly čistě pragmatické. Mimoto je nezbytné zdůraznit, že práva žen byla v posledních letech Saddáмова režimu značně okleštěna. S jeho pádem se otevřel prostor pro zlepšení situace v postavení žen. Bohužel současný vývoj, především bezpečnostní situace, vyvolává obavy, že ona možnost může být promarněna. Dalším důvodem, proč není možné jednoznačně říci, že se situace zlepšila nebo zhoršila je ta, že konflikt skutečně ovlivňuje ženy odlišně a to i v jedné zemi. Ve své práci jsem se stručně zaměřila na vliv etnické příslušnosti, avšak jsou zde i další hlediska, která mají dopad na situaci žen během válečných konfliktů. V případě Iráku by mohlo být užitečné zaměřit se při dalším výzkumu na to, jaký vliv měla strana Baas a současný konflikt na ženy žijící v agrárních oblastech, zajímavé by bylo rovněž rozebrat situaci žen z hlediska jejich sektářské příslušnosti, tzn. jaký dopad měly konfliktní

situace na ženy v závislosti na tom, zda se jednalo o sunnity či ženy patřící k šíitské náboženské větvi. Úskalí pro zhodnocení situace a vyvození konkrétní odpovědi samozřejmě spočívá i v tom, že konflikt v podstatě stále probíhá a tak zde není možné zaujmout potřebný časový odstup. Je však zřejmé, že dokud se v této zemi neuklidní bezpečnostní situace, bude jen stěží možné očekávat v dohledné době nějaké progresivní změny v postavení iráckých žen.

Počet slov: 24 025

Počet znaků bez mezer: 133 953

Počet znaků s mezerami: 158 044

Summary

My diploma thesis is focused on the impact of the current Iraqi conflict on the status of Iraqi women. With the aid of a comparative method, this diploma thesis tries to compare and contrast the situation of women during the period of Baath regime, with conditions after the US led invasion. First of all there is discussed a position of feminism within the field of the International Relations and also a general impact of violent conflicts and wars on the situation of women. One chapter is devoted to the status of women prior the Baath regime seized the power. The crucial parts of diploma thesis are consisted of two chapters including several sub-chapters. First of them describes the role of women during the rule of Baath regime and Saddam Hussein, second one deals with the situation of women in current Iraq. There is also one chapter which is focused on the situation of Kurdish women in the northern part of this country. The main question of this diploma thesis is if the status of Iraqi women has improved or deteriorated since the beginning of the last war.

Seznam literatury

1. Neperiodická

African Rights (1995) Rwanda – not so innocent: when women become killers, London: African Rights.

Al-Ali, Nadjé S. (2007) Iraqi women – Untold Stories from 1948 to the Present, London and New York: Zed Books.

Baker, James A.; Hamilton, Lee H. (2006) The Iraq Study Group Report: The Way Forward – A New Approach, New York: Vintage Books.

Bouta, Tsjeard., Frerks, Georg., Bannon, Ian (2005) Gender, Conflict and Development, Washington: The World Bank.

Bushra, el Judy., Lopez, Eugenia P. (1994) Development in Conflict: Gender Dimension, Oxford: Oxfam.

Cockburn, Cynthia (2001) The Gendered Dynamics of Armed Conflict, in Moser, C., Clark, F. eds. *Victims, Perpetrators or Actors?* London: Zed Books.

Daly, Mary (1979) Gyn/Ecology – The Metaethics of Radical Feminism, London: The Women's Press.

Elshtain, Jean Bethke (1987) Women and War, USA: Basic Books.

Goldstein, Joshua (2001) War and Gender, Cambridge: University Press.

Harding, Sandra (1986) The Science Question in Feminism, New York: Cornell University Press.

Keohane, Robert O. (1991) „International relations theory: contributions of a feminist standpoint“ in Grant, Rebecca. a Newland, Kathleen., eds., *Gender and International Relations*, Buckingham: Open University Press.

Malečková, Jitka (2002) Úrodná půda – žena ve službách národa, Praha: ISV nakladatelství.

Mojab, Shahrzad (2004) No „Safe Haven“: Violence against Women in Iraqi Kurdistan in Gilda, Wenona; Hyndman, Jennifer.eds. *Sites of Violence – Gender and Conflict Zones*, London: University of California Press.

Moser, Caroline; Clark, Fiona (2001) Introduction, in Moser, Caroline; Clark, Fiona. eds. *Victims, Perpetrators or Actors?* London: Zed Books.

Rezzenti, Claire; Curran, Daniel (2003) Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum

Seifert, Ruth (1994) War and Rape: A Preliminary analysis, in Stiglmeier, Alexandra. eds. *Mass Rape The War against Women in Bosnia-Herzegovina*, Lincoln: University of Nebraska Press.

Scheub, Ute (2005) *Mírotvorkyně – jedenáct portrétů žen z celosvětového mírového hnutí*, Praha: proFem.

Sluglett, Marion; Sluglett, Peter (2003) *Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvo Globator .

Stans, Jill (1998) *Gender and International Relations*, Cambridge: Polity Press

Tong, Rosemarie (1998) *Feminist Thought – A Comprehensive Introduction*, Boulder & San Francisco: Westview Press.

Tripp, Charles (2000) *A History of Iraq*. Cambridge: University Press.

Tursthen, Meredith (2001) *The Political Economy of Rape: An Analysis of Systematic Rape and Sexual Abuse of women during Armed Conflict in Africa*, in Moser, Caroline., Clark, Fiona. eds. *Victims, Perpetrators or Actors?* London: Zed Books.

Whitworth, Sandra (1994) *Feminism and International relations*, London: Macmillan Press Ltd.

2. Periodická

Al-Ali, Nadjé S. (2005) „Reconstructing Gender: Iraqi women between dictatorship, war, sanctions and occupation“ *Third World Quarterly*, vol. 26, č. 4-5.

Alcoff, Linda (1988) “Cultural Feminism versus Post-Structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory”, *Signs*, vol. 13, č. 3.

Anderson, J.N.D. (1960) „A Law of Personal Status of Iraq“, *The International and Comparative Law Quarterly*, vol. 9, č. 4.

Bengio, Ofra (1988) „Iraq“, *Middle East Contemporary Survey*, vol. 12.

Brown, Lucy; Romano, David (2006) „Women in Post-Saddam Iraq: One Step Forward or Two Steps Back?“, *NWSA Journal*, vol. 18, č. 3.

Efrati, Noga (2004) „The Other Awakening in Iraq: The Women`s Movement in the First Half of the Twentieth Century“, *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 31, č. 2.

Efrati, Noga (2005) „Negotiating Rights in Iraq: Women and Personal Status Law“, *The Middle East Journal*, vol. 59, č. 4.

Harding, Sandra (1986a) “The Instability of the Analytical Categories of Feminist Theory”, *Signs*, vol. 11, č. 4.

Hooglund, Eric (1991) „The Other Face of War“, *Middle East Report*, červenec – srpen, č. 171.

Khafaji, Isam (1992) „State Terror and the Degradation of Politics in Iraq“, *Middle East Report*, vol. 176, květen – červen,

Lidové noviny (2007) „Saddámův kat bude za genocidu oběšen“, roč. XX, 25.6, č. 147

Lucas, Christopher J. (1981) „Arab Illiteracy and the Mass Literacy Campaign in Iraq“, *Comparative Education Review*, vol. 25, č.1

Mojab, Shahrzad; Gorman, Rachel (2007) „Dispersed Nationalism: War, Diaspora and Kurdish Women`s organizing“ *Journal of Modele East Women`s Studies*, vol. 3, č. 1

Norman, Roger (1996) „Iraqi Sanctions, Human Rights and Humanitarian Law“, *Middle East Report*, červenec – září 1996, č. 200.

Santisteban, Augustin (2005) „Sanction, War, Occupation and the De-development of Education in Iraq“, *International Review of Education*, vol. 51, č. 1.

Sluglett, Marion; Sluglett, Peter; Stork, Joe (1984) „Not Quite Armageddon: Impact of the War on Iraq“, *MERIP Reports*, č. 125/126, červenec – září 1984.

3. Dokumenty

Article 15-6 Investigation of the 800th Military Police Brigade (2004) [www dokument], Dostupné z: http://www.womenwarpeace.org/iraq/docs/taguba_report_2004.pdf [cit.17.7.2007].

Commission on Human Rights UN (2002) Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, E/CN.4/2002/83, 31 January 2002, [www dokument], Dostupné z: <http://www.hri.ca/fortherecord2002/documentation/commission/e-cn4-2002-83.htm> [cit. 8.7.2007].

Constitution of the Kingdom of Iraq 1925 [www dokument], Dostupné z: <http://www.niqash.org/content.php?contentTypeID=91&id=477> [cit.14.6. 2007].

FAO (2000) Assessment of the Food and the Nutrition Situation: Iraq, ES:TCP/IRQ/8924, [www dokument], Dostupné z: <http://www.reliefweb.int/library/documents/iraqnutrition.pdf> [cit.27.7.2007].

International Covenant on Civil and Political Rights (1966) [www dokument], 16. prosinec 1966 Dostupné z: <http://www.ohchr.org/english/law/ccpr.htm> [cit.30.6. 2007].

Iraq Interim Constitution 1970 [www dokument], Dostupné z: <http://www.mallat.com/iraq%20const%201970.htm> [cit 30.6.2007].

United Nations Security Council Resolution 660, S/RES/0660 (1990), 2. srpen 1990, [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0660.htm> [cit.25.6. 2007].

United Nations Security Council Resolution 661, S/RES/0661 (1990), 6. srpen 1990, [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0661.htm> [cit.26.6. 2007].

United Nations Security Council Resolution 662, S/RES/0662 (1990), 9. srpen 1990, [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0662.htm> [cit.25.6. 2007].

United Nations Security Council Resolution 678, S/RES/0678 (1990), 29. listopad 1990, [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/news/un/iraq/sres/sres0678.htm> [cit.25.6. 2007].

United Nations Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security, S/RES/1325 (2000), 31.říjen 2000, [www dokument], Dostupné z: http://www.un.org/events/res_1325e.pdf [cit.20.5. 2007].

4. Internet

Amnesty International (2005) Iraq: Decades of Suffering - Now Women Deserve Better [www dokument], Dostupné z: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE140012005> [cit 30.6.2007].

BBC News (1998) Gulf War shells 'could be causing children's cancers' [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/70029.stm [cit 7.7.2007].

BBC News (2004), US says Iraq invasion was legal [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3664234.stm [cit. 9.7.2007].

BBC News (2004a) Iraq women gunned down [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3419345.stm [cit.17.7.2007].

BBC News (2004b) Iraq Reconstruction: Education [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3605821.stm [cit.22.7..2007].

BBC News (2007) Timeline: Iraq after Saddam, [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/4192189.stm [cit. 13.7.2007].

BBC News (2007a) Iraq violence: Monitoring the surge [www dokument], Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/1/hi/in_depth/middle_east/2007/iraq_surge/default.stm [cit. 16.7.2007].

BBC News (2007b) US soldier jailed for Iraq murder [www dokument], Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/6388585.stm> [cit.17.7.2007].

Bouta, Tsjeard; Frerks, Georg (2002) Women`s Role in Conflict Prevention, Conflict Resolution and Post-Conflict Reconstruction, *Clingendael* [www dokument], Dostupné z: http://www.clingendael.nl/publications/2002/20021102_cru_bouta.pdf [cit. 21.5.2007].

Bush, George W. (2002) President Bush Outlines Iraqi Threat [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/10/20021007-8.html> [cit. 9.7.2007].

Byrne, Bridget (1996) Gender, Conflict and Development, *Bridge* [www dokument], Dostupné z: <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/re34c.pdf> [cit. 21.5. 2007].

CNN (2007) Poll: Opinion Research [www dokument], Dostupné z: <http://i.a.cnn.net/cnn/2007/images/06/26/rel7c.pdf> [cit.24.7.2007].

CNN Report (2004) No WMD Stockpiles in Iraq [www dokument], Dostupné z: <http://www.cnn.com/2004/WORLD/meast/10/06/iraq.wmd.report/> [cit. 11.7.2007].

Colvin, Marie; Moussa, Widian (2006) Men in Black Terrorise Iraq`s Women, *The Sunday Times*, [www dokument], Dostupné z: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/article671477.ece> [cit.22.7.2007].

Deulfer, Charles (2004) Comprehensive Report of the Special Advisor to the DCI on Iraq`s WMD, vol. II a III [www dokument], Dostupné z: <http://www.lib.umich.edu/govdocs/duelfer.html> [cit. 11.7.2007].

FIDH (2002) Iraq: an Intolerable, forgotten and unpunished repression [www dokument], Dostupné z: <http://www.fidh.org/magmoyen/rapport/2002/iq315a.pdf> [cit 8.7.2007].

Fleck, Kelly a spol. (2005) The Status of Women in Iraq: An Assessment of Iraq`s *De Jure* and *De Facto* Compliance with Internatioal Legal Standards, *ILDP*, [www dokument], Dostupné z: <http://www.wluml.org/english/news/status-of-women-in-iraq-ABA-ILDP-2005-EN.pdf> [cit. 1.7. 2007].

Gharouf, Shereen; Gordon, Eleana (2003) The Heartland of Iraq: Women`s Conference - Preliminary Report [www dokument], Dostupné z: <http://www.iraqfoundation.org/news/2003/knov/hilla.pdf> [cit 30.6.2007].

Global Secutrity org. (2003) Operation Iraqi Freedom, [www dokument], Dostupné z: http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom.htm [cit.9.7.2007].

Harding, Luke (2004) The Other Prisoners, *Guardian* [www dokument], Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/women/story/0,3604,1220673,00.html> [cit.18.7..2007].

Heyzer, Noeleen (2006) Women`s Role in Peace Consolidation, *Unifem* [www dokument], Dostupné z:

http://www.unifem.org/attachments/stories/20061026_Heyzer_SecurityCouncil.pdf
[cit.22.5. 2007].

Human Rights Watch (2003) *Background on Women`s Status in Iraq Prior to the Fall of the Saddam Hussein Government* [www dokument], Dostupné z: <http://www.hrw.org/backgrounder/wrd/iraq-women.htm> [cit. 28.6.2007].

Human Rights Watch (2003) *Climate of Fear: Sexual Violence and Abduction of Women and Girls in Baghdad* [www dokument], Dostupné z: <http://hrw.org/reports/2003/iraq0703/iraq0703.pdf> [cit.17.7.2007].

Husajn, Saddám (1971) *Women- One Half of Our Society* [www dokument], Dostupné z: http://www.al-moharer.net/qiwa_shabiya/saddam17-4-71e.htm
[cit.1.7.2007].

ILO (2000) *ILO Multidisciplinary Mission to Iraq* [www dokument], Dostupné z: <http://www.ilo.org/public/english/region/arpro/beirut/infoservices/report/report10.htm#Secc>
[cit. 8.7.2007].

IRIN News (2004) *Iraq: Women`s Group under threat in the new Iraq* [www dokument], Dostupné z: http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=40230&SelectRegion=Iraq_Crisis&SelectCountry=IRAQ [cit.17.7.2007].

IRIN News (2006) *Iraq: School attendance rates drop drastically* [www dokument], Dostupné z: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=61896> [cit.22.7..2007].

IRIN News (2006a) *Alia`a Haydar, Iraq “I want go to school and learn how to write”* [www dokument], Dostupné z: <http://www.irinnews.org/HOVReport.aspx?ReportId=62433>
[cit.22.7.2007].

IRIN News (2006b) *Iraq: Women were more respected under Saddam, say women`s group* [www dokument], Dostupné z: http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=52776&SelectRegion=Middle_East
[cit.25.7.2006].

IRIN News (2007) *Iraq: Women Forced to give up their jobs, marriages* [www dokument], Dostupné z: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=72451>
[cit.22.7.2007].

IRIN News (2007a) *Samir Ibraheem, Iraq „We were 21 students and today I`m the only one in class“* [www dokument], Dostupné z: <http://www.irinnews.org/HOVReport.aspx?ReportId=65828> [cit.22.7.2007].

Jack, el Amani (2003) *Gender and Armed conflict, Bridge* [www dokument], Dostupné z: <http://www.bridge.ids.ac.uk/reports/CEP-Conflict-Report.pdf> [cit.21.5.2007].

Kaplan, Fred (2007) *You Call that Progress?*, Slate [www dokument], Dostupné z: <http://www.slate.com/id/2170303> [cit. 16.7.2007].

- Langer, Gary (2004) Poll – Iraq: Where Things Stand (While Ambivalent About the War, Most Iraqis Report a Berger Life) [www dokument], Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/pdf/949a1IraqPoll.pdf> [cit. 16.7.2007].
- Langer, Gary (2005) Poll – Iraq: Where Things Stand (Poll Finds Broad Optimism in Iraq, But Also Deep Division Among Groups) [www dokument], Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/Politics/1000a1IraqWhereThingsStand.pdf> [cit.16.7.2007].
- Langer, Gary (2007) Poll – Iraq: Where Things Stand (Ebbing Hope in a Landscape of Loss) [www dokument], Dostupné z: <http://abcnews.go.com/images/US/1033aIraqpoll.pdf> [cit. 14.7.2007].
- Lasky, Marjorie (2006) Iraqi Women under Siege [www dokument], Dostupné z: <http://www.codepinkalert.org/downloads/IraqiWomenReport.pdf> [cit.16.7.2007].
- Laurenz, Andrea (1989) „Iraqi Women Preserve Gains Despite Wartime Problems“, *Washington Report on Middle East Affairs*, [www dokument], Dostupné z: <http://www.wrmea.com/backissues/0789/8907004.htm> [cit. 20.4.2007]
- MADRE (2003) Violence against Women in US-Occupied Iraq: A Fact Sheet [www dokument]; Dostupné z: <http://www.madre.org/media/iraqfactsheet.pdf> [cit.18.7.2007]
- Mezinárodní červený kříž (2004) Report of the International Committee of the Red Cross on the Treatment by the Coalition Forces of Prisoners of War [www dokument], Dostupné z: http://download.repubblica.it/pdf/rapporto_crocerossa.pdf [cit.17.7.2006].
- National Security Council (2007) Highlights of the Iraq Strategy Review, [www dokument]; Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/nsc/iraq/2007/iraq-strategy011007.pdf> [cit. 15.7.2007].
- Neshat, Saeid N. (2003) „A Look into the Women`s Movement in Iraq“, *Farzaneh Journal*, vol. 6, no. 11, [www dokument], Dostupné z: <http://www.farzanehjournal.com/archive/farvol11/engarticle/arti4/index.htm> [cit.12.6.2007].
- Pina, Aaron (2006) Women in Iraq: Background and Issues for U.S Policy - CRC Report for Congress [www dokument], Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL32376.pdf> [cit.24.7.2007].
- Revierbendblog (2005) Baghdad Burning, [www dokument], Dostupné z: http://riverbendblog.blogspot.com/2005_09_01_riverbendblog_archive.html [cit.24.7.2007].
- Schmeidl, Susanne; Piza-Lopez, Eugenia (2002) Gender and Conflict Early Warning: A Framework for Action [www dokument], Dostupné z: <http://www.international-alert.org/publications/getdata.php?doctype=Pdf&id=80> [cit.22.5.2007].

- Stern, Maria; Nystrand, Malin (2006) Gender and Armed Conflict, *Sida* [www dokument], Dostupné z: http://www.sida.se/shared/jsp/download.jsp?f=SIDA28381_Gender+A5+web.pdf&a=23381 [cit.20.5. 2007].
- The Washington Post (2005) Full Text of Iraqi Constitution [www dokument], Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/10/12/AR2005101201450.html> [cit.24.7.2007].
- The White House (2003) President Bush Addresses the Nation [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html>, [cit.9.7.2007].
- The White House (2003a) Report – Results in Iraq: 100 Days Toward Security and Freedom [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/infocus/iraq/100days/100days.pdf> [cit. 22.7.2007].
- The White House (2007) Press Conference by the President [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/07/20070712-5.html> [cit. 13.7.2007].
- The White House (2007a) President`s Adress to the Nation, [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/01/20070110-7.html> [cit. 15.7.2007].
- The White House (2007b) Fact sheet: The New Way Forward in Iraq [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/01/20070110-3.html> [cit. 15.7.2007].
- The White House (2007c) Initial Benchmark Assesment Report [www dokument], Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/nsc/iraq/2007/FinalBenchmarkReport.pdf> [cit. 16.7.2007].
- UN (2007) Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women [www dokument], Dostupné z: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/states.htm> [cit.7.7.2007].
- UNDP (1991) Human Development Report 1991, str. 16, [www dokument], Dostupné z: http://hdr.undp.org/reports/global/1991/en/pdf/hdr_1991_ch1.pdf [cit 7.7.2007].
- UNDP (1999) Human Development Report 1999, str. 136, [www dokument], Dostupné z: http://hdr.undp.org/reports/global/1999/en/pdf/hdr_1999_back1.pdf [cit 7.7.2007].
- UNDP (2000) Human Development Report 2000, str. 149, [www dokument], Dostupné z: http://hdr.undp.org/reports/global/2000/en/pdf/hdr_2000_back1.pdf [cit 7.7.2007].
- UNDP (2005) Iraq Living Conditions Survey 2004 – Volume II: Analytical Report [www dokument], Dostupné z: <http://www.iq.undp.org/ILCS/PDF/Analytical%20Report%20-%20English.pdf> [cit.1.7.2007].

- UNESCO (2005) Education in Iraq [www dokument], Dostupné z: http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableView/document.aspx?ReportId=121&IF_Language=eng&BR_Country=3680&BR_Region=40525 [cit.22.7.2007].
- UNFPA (2003) Maternal Deaths Nearly Triple in Iraq, Survey show [www dokument], Dostupné z: <http://www.unfpa.org/news/news.cfm?ID=391> [cit 7.7.2007].
- UNHCR (2007) The Iraq situation - Growing Needs Amid Continuing Displacement, [www dokument], Dostupné z: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/iraq?page=intro> [cit. 14.7.2007].
- UNICEF (1998) Situation Analysis of Children and Women in Iraq [www dokument], Dostupné z: http://www.childinfo.org/Other/Iraq_sa.pdf [cit. 9.7.2007].
- UNICEF (2007) Child Mortality – Infant Mortality Rate, [www dokument], Dostupné z: <http://childinfo.org/areas/childmortality/infantdata.php> [cit 8.7.2007].
- UNICEF (2007) Child Mortality – Under 5 Mortality Rate, [www dokument], Dostupné z: <http://childinfo.org/areas/childmortality/u5data.php> [cit 8.7.2007].
- UNIFEM (2006) Iraq [www dokument], Dostupné z: <http://www.womenwarpeace.org/iraq/iraq.htm> [cit. 7.7.2007].
- U.S. Office of Management and Budget (2003) Report to Congress Pursuant to Section 1506 of the Emergency Wartime Supplemental Appropriations Act (Public Law 108-11), 2. červen 2003, str. 1 [www dokument], Dostupné z: http://www.whitehouse.gov/omb/legislative/Emergency_Wartime_Supp_Daniels_Ltr.pdf [cit. 12.7.2007].
- WHO (2003) Potential Impact of Conflict on Health in Iraq [www dokument], Dostupné z: http://www.who.int/features/2003/iraq/briefings/iraq_briefing_note/en/index.html [cit. 7.7.2007].
- Woodrow Wilson International Center for Scholars (2003) Winnig The Peace Conference Report - Women`s Role in Post-Conflict Iraq [www dokument], Dostupné z: <http://wwics.si.edu/events/docs/ACF34.pdf> [cit.24.7.2007].
- Women For Women International (2005) Windows of Opportunity [www dokument], Dostupné z: http://www.womenforwomen.org/Downloads/Iraq_Paper_0105.pdf [cit.17.7.2007].
- Zangana, Haifa (2004) „Quiet, or I`ll call democracy“, *Guardian* [www dokument], Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/print/0,,5090841-103677,00.html> [cit.12.6.2007].

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Studijní obor: Mezinárodní vztahy

PROJEKT MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Téma: Genderová analýza postavení žen v Iráku

Vliv současného konfliktu na život iráckých žen

Autorka: Bc. Klára Hyšková

Konzultant: PhDr. Blanka Knotková, PhD.

I. Úvodní část

Ve své diplomové práci bych se chtěla zaměřit především na to, jak válečné konflikty působí na postavení žen, jak ovlivňují jejich každodenní život a jakým specifickým problémům musí ženy během válek čelit. Každý den se dozvídáme ze stránek novin či z různých zpravodajství o tom, jak závažná je současná situace na Blízkém východě. Konflikt v Iráku, který začal v roce 2003, poznamenal životy tisíců lidí – vojáků i civilistů, mužů i žen. Ve své diplomové práci bych se chtěla věnovat právě postavení iráckých žen v tomto konfliktu. Mým záměrem je porovnat situaci žen v této zemi před pádem Saddámovy režimu se stavem, jenž nastal po americké invazi v roce 2003. Zaměřit se na to, zda došlo k zlepšení či naopak zhoršení statusu iráckých žen, na to jak ovlivnil válečný konflikt jejich životy.

I když již není problematika žen ve válečných konfliktech neznámým pojmem a dostává se jí v oboru mezinárodních vztahů v posledních letech stále větší pozornosti, nadále podle mého názoru nepatří mezi hlavní témata této oblasti. Přes nesporný posun v oblasti informovanosti o následcích válečných konfliktů na ženy, jsou ve středu pozornosti stále spíše vojenské, politické či strategické aspekty konfliktů. Zejména v České republice je tomuto tématu věnováno velice málo prostoru a z tohoto důvodu považuji zpracování výše uvedeného tématu za přínosné.

Důvodů, proč jsem zvolila oblast Blízkého východu, konkrétně Iráku, je několik. Blízký východ je v bezpečnostním ohledu velice nestabilní oblastí a to ať již kvůli náboženské (sektářské) či kulturní různorodosti, či díky politickým nebo územním sporům. Je to oblast s vysokou mírou vojenských konfliktů a Irák, v současnosti v důsledku americké vojenské operace „Irácká svoboda“, je jedním z oněch klíčových válečných ohnisek. Tato země je však zajímavá také z pohledu genderu. Irácké ženy se totiž v porovnání s ostatními státy oblasti Blízkého východu těšily poměrně brzy určité míře práv. K významnému zvýšení míry participace žen ve veřejném životě došlo zejména v 70. a 80. letech, tedy v období, kdy byla u moci strana Baas se Saddámem Husajnem v čele. I když důvody posílení statusu žen byly zejména politické a v 90. letech došlo opět k jeho zhoršení, je nesporné, že pod nadvládou sekularizované strany Baas zaznamenaly irácké ženy posílení svých práv.

V minulém století, především v době, kdy měla v oboru mezinárodních vztahů velký vliv realistická východiska, se otázce ženských práv nevěnovala prakticky žádná pozornost. Změna nastala až s nástupem kritických teorií, zejména pak feminismu. Feministický přístup v mezinárodních vztazích významně přispěl k začlenění ženské zkušenosti do této vědecké oblasti. Proto bych chtěla úvodní část své diplomové práce věnovat feministickému pohledu na válečné konflikty a jejich dopadu na ženy. Následně bych se ve stručnosti pokusila nastínit historický a politický vývoj Iráku s přihlédnutím k sociální struktuře této země a poté bych se již chtěla věnovat stěžejní části mé práce. Tuto část dělím do dalších dvou, respektive tří kapitol. Za klíčový předěl volím americkou vojenskou operaci z roku 2003. První blok, věnující se situaci žen před rokem 2003, člením do dalších podkapitol z důvodu odlišných etap vývoje v souvislosti s postavením žen v této zemi. Stejně jako u následující kapitoly, která se již zaměřuje na situaci po roce 2003, člením jednotlivé podkapitoly dále podle různých oblastí, ve kterých se pozitivně či negativně změnila situace a status žen. Obě tyto kapitoly zakončuji shrnutím a zhodnocením. Závěrečná kapitola, jež v podstatě spadá pod kapitolu předcházející, se věnuje postkonfliktní rekonstrukci a úloze, jakou zde irácké ženy sehrávají. Jako samostatnou kapitolu ji uvádím proto, že participaci žen na poválečné obnově považuji za velice důležitou, a to jak z hlediska ukončení konfliktu, tak i budoucího postavení žen v této zemi.

Jelikož je válka v Iráku velice aktuální téma, je zřejmé, že tištěné literatury k tématu této diplomové není příliš mnoho. V českém jazyce jsem nenalezla žádnou podobnou publikaci, zabývající se problematikou postavení žen v Iráku, proto většina zdrojů bude v jazyce anglickém. Právě ono nedostatečné zpracování této látky v České republice je jedním z důvodů, proč považuji za užitečné se této problematice věnovat. Významnou část zdrojů budou tvořit dokumenty a odborné články mezinárodních (zejména OSN) a nevládních (např. Amnesty International, Červený kříž, Human Rights Watch atd.) organizací, jež jsou k dispozici ve většině případů v internetové podobě. Pro úvodní teoretickou část lze nalézt poměrně dostatek zdrojů jak v tištěné, tak i v internetové podobě, neboť feministický přístup v mezinárodních vztazích zaznamenal v poslední době značného rozmachu. Rovněž i pro stručnou charakteristiku regionu není problém s dostatečným množstvím zdrojů. Potřebné materiály pro vypracování stěžejní části práce, tj. situace iráckých žen před svržením Saddáмова režimu a vývoj jejich postavení po roce 2003, jsou dostupné právě zejména díky práci nevládních organizací, neziskových spolků a samozřejmě činnosti OSN – zejména UNIFEMu.

Základní metodou, jež jsem pro svoji práci zvolila a jež je zřejmá již z výše uvedeného, je metoda komparace. Cílem mé práce je porovnat situaci iráckých žen pod nadvládou strany Baas, v jejichž čele stál Saddám Husajn, se situací, jež nastala po americké vojenské operaci započaté roku 2003. Základní otázka, na kterou bych chtěla v této práci nalézt odpověď je tedy tato: „*Došlo k zlepšení či naopak zhoršení postavení iráckých žen po americké invazi z roku 2003?*“

II. Předpokládaná osnova práce

1. Úvod
2. Válečný konflikt – feministický přístup k řešení konfliktů (Ženy a válka)
3. Irák: stručná charakteristika regionu (historie, politický systém, sociální složení)
4. Postavení iráckých žen před svržením Saddámovy režimu
  - 4.1 Nástin situace před nástupem strany Baas k moci
  - 4.2 Ženy pod vládou strany Baas a Saddáma Husajna
    - 4.2.1 *60. – 80. léta*
      - 4.2.1.1 Politická participace
      - 4.2.1.2 Přístup ke vzdělání
      - 4.2.1.3 Lidská práva
      - 4.2.1.4 Humanitární situace
    - 4.2.2 *90. léta - 2003*
      - 4.2.2.1 Války v Kuvajtu a Zálivu – vliv na postavení žen
  - 4.3 Zhodnocení situace
5. Ženy a Irák po roce 2003 – naděje či nejistota?
  - 5.1 Americká invaze a její dopad na situaci iráckých žen
    - 5.1.1 Bezpečnostní situace
    - 5.1.2 Humanitární dopad
    - 5.1.3 Lidská práva
    - 5.1.5 Politická participace
  - 5.2. Zhodnocení situace
6. Ženy a postkonfliktní rekonstrukce
7. Závěr

III. Seznam literatury

1. Neperiodická

- Elshtain, Jean B. *Women and war*. New York: Basic Books 1987
- Farou-Sluglettová, Marion; Sluglett, Peter. *Irák od roku 1958 – Od revoluce k diktatuře*. Praha: Volvo Globator 2003
- Goldstein, Joshua S. *War and Gender – How gender shapes the war system and vice versa*. Cambridge: University Press 2001
- Lentin, Ronit. *Gender and catastrophe*. New York: Zed Books 1997
- Peterson, Spike V. *Gendered States: Feminist (re)visions of international relations theory*. Colorado: Lynne Rienner Publishers 1992
- Rezzenti, Claire; Curran, Daniel. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum 2003
- Sana Al-Khayyat. *Honour and Shame: Women in Modern Iraq*. London: Saqi Books 1990.
- Steans, Jill. *Gender and International Relations*. Cambridge: Polity Press 1998
- Tripp, Charles. *A History of Iraq*. Cambridge: University Press 2000
- Waisová, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál 2005

2. Periodická

Disarmament Forum

- Farr, Vanessa. The importance of a gender perspective to successful disarmament, demobilization and reintegration processes. *Disarmament Forum*. 2003, No. 4

Foreign Affairs

- Coleman, Isabel. Women, Islam, and the New Iraq. *Foreign Affairs*. January/February 2006, Vol. 85, No.1
- Nasr, Vali. When the Shiites Rise. *Foreign Affairs*. July/August 2006, Vol. 85, No.4

Mezinárodní politika

- Gombár, Eduard. Irák od svržení monarchie po Saddámovu diktaturu. *Mezinárodní politika*. 2003, Vol. 27, No. 2

3. Dokumenty

- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. United Nations, New York 1979, Dostupné z:
<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>
- Full Text of Iraqi Constitution. Washingtonpost.com. 2005, Dostupné z:
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/10/12/AR2005101201450.html>
- Resolution 1483 (2003). OSN – RB. Dostupné z:
http://www.womenwarpeace.org/iraq/docs/scres1483_22may03.pdf
- Report of the International Committee of the Red Cross on the Treatment by the Coalition Forces of Prisoners of War. Mezinárodní červený kříž. Dostupné z:
http://download.repubblica.it/pdf/rapporto_crocerossa.pdf
- Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences. Commission on Human Rights UN. Dostupné z:
<http://www.hri.ca/forthecord2002/documentation/commission/e-cn4-2002-83.htm>
- Human Rights Report. UNAMI. May/June 2006. Dostupné z:
<http://www.uniraq.org/documents/HR%20Report%20May%20Jun%202006%20EN.pdf>

4. Internet

- Amnesty International. Iraq: Decades of suffering, Now women deserve better. Dostupné z: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE140012005>
- Coleman Isabel. Women, Islam, and the New Iraq. *Foreign Affairs*. January/February 2006, Vol.85, n.1
- Human Rights Watch. Background on Women`s Status in Iraq Prior to the Fall of the Saddam Hussein Government. Dostupné z:
<http://www.hrw.org/background/wrd/iraq-women.htm>
- IRINnews.org. Iraq: Women were more respected under Saddam, say women`s group. Dostupné z:
http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=52776&SelectRegion=Middle_East
- Lasky, M.P. Iraqi Women under Siege. Dostupné z:
<http://www.codepinkalert.org/downloads/IraqiWomenReport.pdf>
- Neshat, S, N. A Look into the Women`s Movement in Iraq. Dostupné z:
<http://www.farzanejournal.com/archive/farvol11/engarticle/arti4/index.htm>

- Pina, D.A. Women in Iraq: Background and Issues for U.S Policy, CRC Report for Congress. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL32376.pdf>
- Riverbendblog. Baghdad Burning. Dostupné z: http://riverbendblog.blogspot.com/2005_09_01_riverbendblog_archive.html
- Winnig The Peace Conference Report. Women`s Role in Post-Conflict Iraq. Dostupné z: <http://www.womenwagingpeace.net/content/articles/Winning%20the%20Peace%20Report.pdf>
- WomenForWomen.org. Windows of Opportunity. Dostupné z: http://www.womenforwomen.org/Downloads/Iraq_Paper_0105.pdf
- Women War Peace (UNIFEM). Iraq. Dostupné z: <http://www.womenwarpeace.org/iraq/iraq.htm>